

SOCIÁLNO-GEOGRAFICKÉ ASPEKTY RODOVEJ NEROVNOSTI NA SLOVENSKU

Kvalita života osamelých matiek v urbánnom
prostredí Bratislavy

2009

Gabriela Glizevi ová

ENSKÉHO V BRATISLAVE

Právnická fakulta

Katedra humánnej geografie a demogeografie

Sociálno-geografické aspekty rodovej nerovnosti na Slovensku

Kvalita života osamelých matiek v urbánnom
prostredí Bratislavy

Diplomová práca

Gabriela GLIÜEVI OVÁ

Ľtudijný obor: Humánna geografia v administratíve . exter.

Vedúci bakalárskej práce: Mgr. Alena Rochovská, PhD.

BRATISLAVA 2009

PDF
Complete

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Prehlásenie

estne prehlasujem, že som predlofenú diplomovú prácu spracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry a al-ích informa ných zdrojov.

V Bratislave, 1.7.2009

.....
podpis autora práce

Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

Poďakovanie

Chcela by som sa poďakovať všetkým, ktorí mi akýmkoľvek spôsobom pomohli pri spracovaní tejto diplomovej práce. Moje poďakovanie patrí najmä vedúcej práce, Mgr. Alene Rochovskej, PhD., za vedenie a ostatným pracovníkom Katedry humánnej geografie a demogeografie za cenné pripomienky pri záverečnom spracovaní práce.

Osobitné poďakovanie patrí mojim deťom, manželovi a priateľom, bez podpory a pomoci ktorých by som to určite nezvládla.

**Gabriela Gli-evi ová: Sociálno-geografické aspekty rodovej nerovnosti na Slovensku.
Kvalita života osamelých matiek v urbánnom prostredí Bratislavy**

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demogeografie

Diplomová práca, 127 strán, 1 príloha, 2009

Neúplne rodiny s osamelými matkami patria ku skupinám obyvateľov najviac ohrozených chudobou a sociálnou exklúziou. Urbánne prostredie Bratislavy ovplyvňuje úroveň života obyvateľstva v rôznych smeroch a je determinované spoločensko-ekonomickými charakteristikami súčasnej postindustriálnej globalizovanej spoločnosti. Táto ovplyvňuje úroveň života a výber životných stratégií osamelých matiek príležitostami, ktoré im poskytuje. Kvalita života osamelých matiek a ich rodín je závislá okrem iného aj na príslušnosti k fľenskému rodu a postavenia ženy v našej spoločnosti. Týka sa to zamestnania, v ktorom ženy prevažne pracujú, prístup k platenému zamestnaniu a úrovni mzdy, ktorú ženy dostávajú za rovnakú prácu ako muži, a tiež množstva voľného času, ktorým disponujú vzhľadom na ich zamestnanie, prácu v domácnosti a starostlivosť o deti. K tradičným diskriminačným faktorom ovplyvňujúcim kvalitu života sa pridáva hendikep osamelého rodiča bez zásadnej prítomnosti otca v rodine. V tejto situácii nezostáva osamelým matkám nič iné, než sa spoliehať na súkromné sociálne siete, teda najbližšiu rodinu.

Kľúčové slová: osamelá matka, monoparentálna (neúplná) rodina, urbánne prostredie, Bratislava, kvalita života

ABSTRACT

Gabriela Gli-evi ová: Social-geographic aspects of gender inequalities in Slovakia. Lone Mothers' Quality of Life in Urban Environment of Bratislava.

Comenius University in Bratislava, Faculty of Natural Sciences, Department of Human Geography and demogeography

Diploma work, 127 pages, 1 supplement, 2009

Monoparental families with lone mothers represent a group of inhabitants most threatened one in terms of poverty and social exclusion. Urban environment of Bratislava influences a living standard of its inhabitants in different ways and it is also determined by social-economical characteristics of current post-industrial globalized society which determines lone mothers' and their families' living standards and living strategies by providing them various opportunities. Lone mothers' quality of life depends on their gender status and women position in our society. It concerns employment positions predominantly occupied by women, access to paid employment and an average wage of a woman working on the same position and in the same sector as a man, disposable leisure time. Lone mothers suffer from father's absence from childcare and are constrained to rely upon their private social network and close relatives.

Key words: lone mother, monoparental family, urban environment, Bratislava, quality of life

Úvod	8
0. Ako sa majú osamelé matky...	8
1. Zhodnotenie zdrojov	10
1.1 Rodina a monoparentálna rodina	10
1.2 žena a jej postavenie v spoločnosti a v rodine	15
1.3 Zdroje z oblasti humánnej geografie	17
2. Cieľ a metodika práce	20
2.1 Cieľ práce	20
2.2 Teoreticko-filozofické východiská	21
2.1.1 Geografické teoretické východiská	21
2.1.2 Filozoficko-epistemologické východiská	23
2.3 Sociálno-politické pozadie	26
2.4 Metodika výskumu	28
2.5 Hypotéza	32
3. Urbánne prostredie Bratislavy	33
3.1 Všeobecná charakteristika	33
3.2 Regionalizácia Bratislavy z hľadiska kvality života	35
3.3 Základné socioekonomické charakteristiky Bratislavského kraja	37
3.4 Priestor v širšom kontexte	38
4. Kvalita života	40
4.1 Kvalita života v humánnej geografii	41
4.2 Chudoba a sociálna exklúzia	42
5. Neúplná rodina	45
5.1 Rodina ako morfodynamická jednotka	45
5.2 Monoparentálna rodina – štatistické údaje	47
5.3 Neúplné rodiny podľa regiónov	49
6. žena a jej postavenie v rodine a spoločnosti	52
6.1 Etika starostlivosti verzus mužská spravodlivosť	53
6.2 Feminizácia chudoby	56

adové –túdie	63
	63
7.1.1 Pa a (32), dcéra (7)	63
7.1.2 Anna (48), dcéra (16), slobodná matka z vlastného rozhodnutia	72
7.1.3 Linda (26), dcéra (3)	74
7.1.4 Slobodné matky ó fivotné stratégie	76
7.2 Rozvedené matky	78
7.2.1 Silvia (32), syn (7)	78
7.2.2 Janka (37), dcéra (6)	82
7.2.3 Zuzana (39), Syn (14), dcéra (6)	86
7.2.4 Ivana (29), syn, (5), dcéra (1)	91
8. Kvalita fivota osamelých matiek	95
8.1 Bývanie	95
8.2 Práca a finan né zabezpe enie	98
8.3 Implikácie pre kvalitu fivota	100
8.4 Vplyv rozvodu na kvalitu fivota feny ó matky	103
8.5 Dobrovo ne sama (Anna)	105
8.6 Kde sú otcovia?	107
8.6.1 Otcovia detí slobodných matiek	107
8.6.2 Rozvedení otcovia	109
8.7 Sociálna pomoc zo strany –tátu verzus súkromné sociálne siete	111
ZÁVER	113
ZOZNAM POUÍITEJ LITERATÚRY	117
SUMMARY	125
PRÍLOHY	

Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

FOV

Tabu ka .1: Regionálny HDP na obyvate a v EUR (2006)

Tabu ka .2: Podiel neúplných rodín v SR (1991, 2001)

Graf .1: Miera rizika chudoby pod a typu domácnosti (2005)

Graf .2: Rozdiel v priem. hodinovom zázobku fien a mufov SR (3. -tvr rok 2001-2005)

Graf .3: fiivonarodení mimo manfelstva (1950 ó 2006)

Graf. .4: Rozvodovos pod a krajov v SR

Na kvalitu života sa pri bežnom rozhovore pýtame zdvorilostným: šAko sa máte?õ. Vä -ina dobre vychovaných opýtaných rovnako zdvorilo odpovie š akujem, dobreõ. Vä -inou nechceme ob aľova známych svojimi problémami. Aj osamelé matky zvä -a odpovedajú na túto otázku krátkou odpove ou, a tak ako aj ostatní rodi ia, v závislosti od toho, ako sa majú ich blízki. Ná- subjektívny pocit - astia vo ve kej miere závisí od toho, ako sa majú na-i najbliž-í, v prípade matiek - ich deti.

Osamelé matky sú matky nevydaté, rozvedené alebo ovdovené, ktoré sa starajú o die a/deti. Pritom prívlastok šosameléõ znamená, že žijú s de mi v jednej domácnosti bez partnera. Okrem detí môžu mať priate ov a príbuzných, ktorí im pomáhajú. Napriek tomu situácia osamelých matiek je v mnohom aľ-ia, než situácia v rodine, kde sa o deti starajú obaja rodi ia a sami rodi ia sú jeden druhému oporou.

Vo vä -ine rodín osamelých matiek je problémom nedostatok pe azí. i ufl otec die a a na jeho starostlivos finan ne prispieva alebo nie, jeden šplnohodnotnýõ plat (pokia matka vôbec pracuje a nie je na materskej šdovolenkeõ) ur ite nemôže pokry v-etky potreby rodiny. Mohli by sme namietnu , že pri v-etkej skromnosti by sa dalo vyjs aj s málom pe azí. Ur itú rolu pri finan nej náro nosti na životy hrá geografické prostredie a jeho charakteristické znaky. V modernom mestskom prostredí si aj ten najskromnej-í životný -týl vyžaduje výdavky, ktoré by vo vidieckom prostredí neboli nevyhnutné. V Petrľalke si lovek nevypestuje zeleninu, ani nezájde vo vä -ine prípadov pe-i do obchodu s potravinami. Mnohé moderné výtobytky u ah ujú loveku život, ale mnohé z nich mu ho aj zbyto ne komplikujú.

al-ím problémom osamelých matiek je chronický nedostatok asu. Zamestnané osamelé matky sa musia ponáh a z práce pre svoje die a do -koly alebo do -kôlky, preto ne udo, že zamestnávateľa sa pri výbere zamestnanca rozhodujú rad-ej pre loveka, ktorý má úplnú rodinu (v dobre platených zamestnaniach v poradí: slobodný/rozvedený muž, ženatý muž, vydatá žena, slobodná bezdetná žena, osamelá matka). Zamestnávateľa tiež dobre vedia, že osamelá matka prácu potrebuje, preto nemá takáto matka ve ké možnosti pri vyjednávaní o

¹ <<http://www.rodinka.sk/index.php?id=ako-sa-maju-osamele-matky>> , (Gabriela Gli-evi ová,4.2.2009)

ore vieme, ktoré sú to tie šľenskõ povolania a ako sú

Kým je matka v práci, o mlad-ie die a sa jej postarajú v -kôlke (-kole), hor-ie ale je, ke ufl je die a vä -ie. Osamelá matka nevie, i má by rada, fle die a sa ufl vie ko ko-to ko o seba po -kole postara , alebo sa má obáva , ako sa o seba postará. V sídliskovom prostredí hrozí de om nielen otvorené nebezpe enstvo vyplývajúce z násilia na uliciach.

Vä -ina osamelých matiek sa nerozhodla stara sa o die a samy dobrovo ne. Boli k tomu prinútené okolnos ami. Napriek ne ahkej situácii nad nimi visí verejná mienka a mnoho krát aj vý itky svedomia. Keby mohli vráti as, zariadili by si flivot inak. Na-li by si partnera, ktorý by pripravil ve eru, kým si matka ide so synom za-portova (alebo naopak), partnera, ktorému by mohla matka zavola , aby vyzdvihol die a zo -kôlky, ke je v práci zhon, partnera, ktorý by pomohol die a u s pravopisom, ak je matka lep-ia v matematike, partnera, ktorý by pomohol s nákupom, o druhej výplate v rodine nehovoriac... jednoducho: aby boli na rovnakú prácu dvaja a matka sa ob as mohla venova aj svojim zá ubám.

V-etko, o sme spomenuli, vyzerá ako science-fiction aj pre mnohé fleny, ktoré majú manflera. Ako sa potom cítia osamelé matky?

Neúplná, resp. monoparentálna rodina je témou výskumu viacerých spolo enských vedných disciplín. Spolo enskí výskumníci sa zaoberajú touto témou z viacerých dôvodov, jedným z nich je intenzifikácia aktuálnosti tejto témy za sú asného zvy-ovania po tu neúplných rodín v modernej spolo nosti. al-ím dôvodom pre zvý-enie záujmu spolo enských vedcov z oblasti sociológie, psychológie, ekonómie a iných spolo enských vied, vrátane humánnej geografie, je skuto nos , fle lenova monoparentálnych rodín sú vo zvý-enej miere vystavení riziku chudoby a sociálnej exklúzie. šPráve matky s de mi, ktoré si doposia nena-li nového partnera, patria k najchudobnej-ím domácnostiam vôbec. Ich situácia je o to hor-ia, fle na trhu práce asto márne zhá ajú plnohodnotné pracovné miesta a slúflia ako prototyp dokonale flexibilovaných pracovníkov o sa týka podmienok svojej práce, ako aj vý-ky ich mzdy.õ (Keller, 2006).

Problematika osamelých matiek je úzko spojená s problematikou postavenia fien v spoločnosti. Rodová príslušnosť je jedným z najdôležitejších faktorov ovplyvujúcim kvalitu života osamelej matky a jej rodiny. Preto sme sa zamerali pri hľadani dostupných zdrojov nielen na úzko späté práce týkajúce sa osamelých matiek a neúplných rodín, ale na práce pojednávajúce o rodine ako základnej stabilizačnej jednotke spoločnosti, alej na práce týkajúce sa postavenia ženy v modernej západnej spoločnosti a feministickú literatúru. Z geografických prác boli pre nás základným zdrojom poznatkov geografické práce týkajúce sa kvality života populácie určitého územia vo všeobecnosti, alej humánno-geografické práce týkajúce sa metodiky vyvíjanej pri výskume kvality života. Tiež boli inšpirujúce práce z oblasti ľudskej geografie vyvíjajúce kvalitatívne metódy výskumu pri zisťovaní životných stratégií fien (hlavne zahraničné).

Z výskumov pojednávajúcich o rodine, kvalite života a postavení ženy v spoločnosti boli zaujímavé niektoré sociologické práce. Pre lepšie pochopenie kvalitatívnych metód a porozumenie formovania životných názorov a životných stratégií respondentiek sme sa obrátili na odbornú literatúru z oblasti psychológie. Čo sa týka faktografie, okrem vlastného výskumu a zhrnutia z rôznych prezentácií výskumov boli pre nás významným zdrojom dát demografické dáta získané zo ŠÚ SR a rôznych demografických pracovísk na Slovensku.

1.1 Rodina a monoparentálna rodina

Fenomén monoparentálnej rodiny je v západných spoločnostiach známy od nedávna, v dobách pred priemyselnou revolúciou bol tento sociologický jav v európskych krajinách zriedkavý a u encami väčšinou nedokumentovaný. Prvý krát sa začali zaoberať rodinou ako historicky vzniknutou spoločenskou jednotkou aľ sociológovia v 19. storočí. Zhrnutie histórie sociológie rodiny ako aj prehľad klasických a moderných teórií rodiny sa vo svojej knihe *Sociologie rodiny* zaoberal český sociológ *Mofný, I. (2008)*.

Vznikom sociológie ako modernej spoločenskej vedy sa dostáva do centra pozornosti jej predstavitelia, najmä vo Francúzsku, Veľkej Británii a Nemecku rodina ako základná funkčná jednotka spoločnosti. Jedným z predstaviteľov historicko-právnej školy zaoberajúcej sa systémom právnych noriem týkajúcich sa najmä rodinného života bol profesor občianskeho práva v Cambridge *Henry Sumner Maine* (Mofný, 2002). Rodina v jeho ponímaní znamenala

Povaľoval rodinu za základnú sociálnu in-titúciu vo ho výskumu bola rodina ako subjekt statusného a zmluvného práva. (Mofný, 2002). Evolucionista *Spencer* chápal rodinu ako in-titúciu vzniknutú historickým vývojom a nie ako prirodzenú, resp. prírodnú jednotku spoločnosti (Mofný, 2002). Manfelstvom ako rodinotvorným faktorom sa zaoberali vo svojich dielach právnik a filozof *J. J. Bachofen* a *E. Westermarck* (podľa Mofný, 2002). Významným predstaviteľom francúzskej sociologickej školy, ktorý sa zaoberal sociológiou tradičnej patriarchálnej rodiny bol *É. Durheim* (Mofný, 2002). Pre túto diplomovú prácu sú však oveľa dôležitejšie sociálne kritické štúdie rodiny, ktoré sa objavujú ako reakcia na problémy spojené s rozmachom priemyselnej revolúcie, industrializácie a sekularizácie západnej spoločnosti. V období zmeny politicko-ekonomického režimu z poľnohospodárskeho na priemyselný a industrializáciou osídlenia v Európe dochádza k výraznej diferenciacii modelov rodín v závislosti od stupňa a urbanizácie prostredia. V roraz hustejšie obývaných priemyselných mestách vzniká v 19. storočí fenomén rodín mestského proletariátu sprevádzaný sociálno-patologickými javmi akými boli nová forma mestskej chudoby, následne rozvrátené rodiny, alkoholizmus, ktoré boli pre tradičné poľnohospodárske patriarchálne a mnohokolené rodiny prakticky neznáme. Rodina ako základná spoločensko-stabilizačná jednotka začína byť ohrozená, čo sa odrazilo v kritických prácach radikálnych socialistov *Engelsa*, *Marxa*, *Bebel*a a iných (Mofný, 2002). V tomto období dochádza aj k prehodnoteniu postavenia ženy v rodine a v spoločnosti a k rozvoju feministických hnutí v západnej spoločnosti.

Z histórie výskumu rodiny treba spomenúť prácu *Le Play* (Mofný, 2002), ktorý venoval sa empirickým výskumom rodinného života a rodinného hospodárenia v rôznych krajinách Európy a Ázie a klasifikoval rodiny do troch typov: rodinu patriarchálnu, ktorá bola v 19. storočí charakteristická pre väčšinu poľnohospodárskych spoločností Ázie a východnej Európy, rodinu nestabilnú, ktorá vznikla ako dôsledok individualizmu a industrializácie v západnej Európe a rozvetvenú rodinu charakteristickú pre územie severného Nemecka. Každá z nich sa vyznačuje určitými znakmi, ktoré boli pre ne charakteristické a vyvinuli sa ako účinné životné stratégie v závislosti od charakteru organizácie spoločnosti na určitom geografickom území (Mofný, 2002).

Mofný (2002, 2007) sa vo svojich prácach *Sociológia rodiny* a *Rodina a spoločnosť* zaoberá aj rozvojom spoločenského výskumu rodiny, ktorý nastal v druhej polovici 20. storočia ako následok zvýšenia pôrodnosti po druhej svetovej vojne a tiež ako následok ekonomickej prosperity v povojnovom období. Tému premien rodiny v povojnovom období sa venuje v štúdiu *Križe rodiny* aj *Sullerotová* (1995), ktorá nachádza medzi formami

ou výrazné diferenciácie v závislosti od povojnového
ia -átov. Najvýraznejšie sa pod a nej rozdiely medzi
rodinami prejavili medzi západnou a východnou Európou a to v dôsledku rozdielneho
politického smerovania týchto ástí Európy.

Vo vyspelých priemyselných spoločnostiach Európy dochádza v 2. polovici 20.
storočia k presadzovaniu tzv. neolokality, teda zakladania novej samostatnej domácnosti
novomanželmi a tak vzniká samostatná spoločenská jednotka modernej spoločnosti -
nukleárna rodina (Mofný, 2002). Orientácia sociologického výskumu sa presúva z rodiny na
jednotlivca a v súlade so -strukturálnym funkcionalizmom ako základnou vedeckou
paradigmou 50. rokov 20. storočia sa považuje nukleárna rodina za základnú in-titúciu
udskej socializácie. Manželskou rodinou ako šk ú ovým pojmom nukleárnej rodiny
(Mofný, 2002) sa zaoberal vo svojom ob-írnom sociologickom opuse *W J. Goode* (Mofný,
2002), ktorý považoval manželský typ rodiny za najvhodnej-í pre priemyselné spoločnosti
a to z dôvodu svojej geografickej a sociálnej mobility a orientácie na výkonnos namiesto na
podporu príbuzenstva .

V spomínaných sociologických prácach je zaujímavá skuto nos , fle sa v nich
objavuje výrazný geografický aspekt a to vo forme idiografie, komparácie a analógie medzi
jednotlivými rozdielnymi typmi geografických prostredí, v ktorých vykonávajú svoj výskum.
Neobmedzujú sa pritom na popis jednotlivých rodinných foriem v ur itom geografickom
prostredí, ale sa zaoberajú porovnávaním a h adaním spoločných a rozdielných znakov
a prí in vzniku rôznych typov rodiny v závislosti od ekonomickej a politickej organizácie
krajiny. Tu sa prvý krát stretávame s geografickou podmienenos ou rodinného usporiadania
v sú asných spoločnostiach.

V ufl spomínanej -túdii *Krize rodiny* sa *E. Sullerotová* (1998) zaoberá vývojom rodiny
v Európskom priestore od prvej svetovej vojny po sú asnos . Pod a názvu tejto publikácie je
jasné, fle sa autorka zaoberá predov-etkým analýzou transformácie rodiny a jej formy
a -truktúry ako aj meniacimi sa rolami jej lenov v priereze niekoľkých desa ro í. Sullerotová
(1998) pozoruje v niektorých európskych -tátoch na úrovni sociálnej politiky nepriaznivé
vplyvy na podobu rodiny, ktorej meniacu sa formu považuje za nepriaznivú pre sociálno-
ekonomický rozvoj týchto krajín. Za príklad krízového vývoja rodiny dáva napr. TMédsko
a jeho šprotirodinnú sociálnu politiku zameranú na podporu monoparentálnych rodín.
Poukazuje aj na krízu rodiny vo Francúzsku. Autorka sa venuje tiefl premenám rodinného
správania v krajinách strednej a východnej Európy v období socializmu

to krajinách zameranej na zabezpečenie fínskej
ostlivosti o deti. V práci *Krize rodiny* sa dostávame
k problematike monoparentálnej rodiny na úrovni analýzy podmienok, ktoré podporili jej
–írenie vo vä –íne európskych –átov (Sullerotová, 1998).

al–ím významným sociológom, ktorý venoval vo svojej súhrnnej publikácii
Sociologie aj problematike rodiny je *Giddens A. (2005)*. V kapitole o rodine, manželstve
a osobnom živote definoval tieto základné pojmy a opísal vývoj v sociológii rodiny
a manželstva v predmodernej a modernej Európe (Giddens, 2005). Podľa *Rapport
a Rappaportová* (In: Giddens, 2005) šsa dnes rodiny nachádzajú v prechodnej fáze medzi
spolo nos ou, v ktorej existovala jediná platná norma rodinného života a pluralitným
modelom, povahujúcim rôznorodos noriem za legitímnu, ba dokonca fíadúcuõ. Giddens
(2005) zdôraz uje existenciu kultúrnych rozmanitostí v rodinných formách a vplyv rôznych
spolo enských hnutí na premeny rodiny (napr. feminizmus). Zmie uje sa aj o téme rozvodov
a vzniku typu monoparentálnej rodiny ako jednej z foriem atypických v predmoderných
etapách vývoja spoločnosti v Európe (Giddens, 2005).

Reichel J. (2008) sa v uvedenej publikácii *Kapitoly systematické sociologie* zaoberá
okrem sociálnych skupín vo všeobecnosti tiež otázkami vývoja typov a funkcií rodiny
a procesom socializácie jednotlivca. Rodinu definuje ako šnajpôvodnej–iu, najprírodzenej–iu
a najdôležitej–iu ľudskú skupinu a in–titúciu a ako ekonomickú jednotku, tiež ako základný
stavebný prvok sociálnej štruktúryõ (Reichel, 2008), v ktorej okrem iných funkcií prebieha
základný proces socializácie jednotlivca v spoločnosti. Základnými funkciami rodiny sú
sociálno-reproduk ná, kultúrno-reproduk ná, biologicko-reproduk ná, ekonomická,
terapeuticko-opatrovnícka, výchovno-vzdelávacia a obranná funkcia. Na základe toho, do
akej miery sú rodiny schopné nap a tieto rôzne funkcie delíme rodiny na eufunk né,
disfunk né a afunk né. (Reichel, 2008).

Významným zdrojom informácií o rodine zo psychologického hľadiska je kniha
Sobotkovej, I. (2007) Psychologie rodiny. Ide o zhrnutie rôznych spoločenských prístupov
k výskumu rodiny, zaoberá sa tiež metodológiou výskumu rodiny a problematikou naru–enia
funkcií rodiny a ich prí in. Pre túto prácu bola zvlá– dôležitá kapitola o rodinnej resiliencii,
zdravom fungovaní rodiny, stratégiách zvládania stresových zá affí v rodine a tiež kapitola
o rôznych formách rodiny, vrátane rodiny s jedným rodi om (Sobotková, 2007).

ny výskum rodiny ako sociálnej jednotky od vzniku demokratického Slovenska na viacerých pracoviskách, katedrách a v štátnych aj mimovládnych inštitúciách. Významným zdrojom informácií o rodine na Slovensku sú databázy Ú SR, ktoré obsahujú údaje užitočné pre analýzu niektorých aspektov vývoja rodiny na Slovensku (reprodukcia obyvateľstva, sobášnosť, rozvodovosť a iné demografické údaje týkajúce sa reprodukčného správania obyvateľstva SR, ale tiež údaje z hospodárskej štatistiky, údaje o domácnostiach a iné). Z analýzy týchto oficiálnych údajov vychádzajú aj výskumné práce sociológov na Slovensku. Tematikou rodiny sa zaoberá napr. sociologička Zuzana Kusá a to najmä v súvislosti s fenoménom chudoby a sociálnej exklúzie v rôznych štádiách, domácich aj zahraničných, ktorých je spoluautorkou. Podnetné sú jej poznatky z oblasti sociálnej metodológie, hodnotovej orientácie obyvateľstva SR, premeny rodín v priebehu politicko-ekonomických zmien v procese transformácie Slovenska na trhovú ekonomiku.

Významným zdrojom informácií o rodine na Slovensku je Inštitút pre výskum práce a rodiny. Napr. publikácia autorov *Filadelfiová a kol. (1999)* pod názvom *Mofnosti a limity rodiny v súčasnej Európe (1999)* sumarizuje dáta z výskumu uskutočneného v štyroch stredoeurópskych krajinách vrátane SR a analyzuje vplyv rôznych politicko-ekonomických podmienok na správanie jednotlivých typov rodín.

Zaujímavé informácie o domoch rodiny a to priamo nadväzujúce na urbánne prostredie obsahuje publikácia *Premeny rodiny v urbánnom prostredí*, ktorej editorom je Chorvát, I. (2002). Zbierka príspevkov rôznych autorov zo Slovenska aj zo zahraničia sa zaoberá témami mestskej rodiny, premen rodových a rodičovských rolí, problémami rodín na pozadí spoločenských a kultúrnych zmien a pod. Prínosom ako inšpirácia pre vlastný výskum boli publikácie českých autorov: *Maříková (2001) Proměny současných českých rodin*, *Sirovátka et al. (2006): Rodina, zaměstnání a sociální politika* a *Mareš, Potočný (eds.) (2003): Modernizace česká rodina*.

Postavenie ženy v spoločnosti úzko súvisí s predmetom prieskumu o monoparentálnou rodinou a kvalitou života osamelých matiek. V pozícii osamelej matky sa totiž odráža nielen jej postavenie ako osamelého rodiča, ale aj genderové hodnotenie, ktoré hrá v právach jednotlivcov súčasnej spoločnosti na Slovensku. Preto sme sa zamerali v diplomovej práci aj na práce feministických autoriek, z ktorých tu teraz spomenieme len niektoré:

Základným zdrojom informácií o rode a v-tkým, o s ním súvisí, vrátane rodových a ostatných funkcií ženy v rodine, bola pre mňa kniha autorov *C. M. Renzetti, C.M. a Curran, D.J. (2005): ženy, muži a spoločnosť*. Publikácia predstavuje základný orientačný bod v problematike genderových štádií, biologickej a sociálnej podmienenosti postavenia žien v spoločnosti, zamestnanosti žien a ekonomiky vo všeobecnosti a kvality života ženy. Autori publikácie podávajú v prvej kapitole všeobecný prehľad rodových štádií, podávajú vysvetlenie spoločensky konštruovanej kategórie genderu a rozlišujú rôzne sociologické pohľady na gender, od klasického štruktúrneho funkcionalizmu cez v-tky etapy feministického hnutia až po perspektívy rodových štádií do budúcnosti. V druhej, tretej a štvrtej kapitole sú podrobne vysvetlené biologické a spoločenské podmienky vzniku genderu a úloha biologickej pohlavnej diferenciácie vo formovaní spoločenských rozdielov medzi mužmi a ženami. Dôsledne je analyzovaná predovšetkým úloha socializácie vrátane inštitucionálneho systému západnej spoločnosti, do ktorého okrem rodiny patrí aj školstvo, jazyk a médiá. Ošesta a siedma kapitola sú zdrojom informácií o rolách, ktoré majú ženy v rodine a spoločnosti a determinácii súkromného aj verejného života socializáciou na základe dominantnej ideológie v spoločnosti. Pre posúdenie kvality života osamelých matiek sú dôležité kapitoly desiaty a jedenásta, ktoré sa týkajú spirituality a zdravia (Renzetti, Curran, 2005).

Ďalším inšpirujúcim zdrojom o postavení ženy v súčasnej západnej kultúre je kniha autorky *Friedan B. (2002): Feminine Mystique*, ktorá prvýkrát vyšla v roku 1963 a patrí k najdôležitejším publikáciám týkajúcich sa moderných rodových štádií. Kniha je analýzou rodovej nerovnosti, nabúraním kultu materstva ako kultu matky o opatrovateľky a udržavateľky rodinného krbu, analýzou ženskej identity, kritikou freudovského psychoanalytického hodnotenia aplikovaného na ženy a pokryteckého znefunkčnenia umelo vytvorenej ženskej stereotypu v maskulínnom svete obchodnej kalkulácie (Friedan, 2002).

kých pojednávani sa zaoberá publikácia feministickej filozofky Nagl-Docekal, H. (2007): *Feministická filozofie*. Z tejto knihy sme erpali základné teoreticko-filozofické koncepcie európskej feministickej filozofie. Kniha obsahuje argumenty, ktoré podporujú feministické poh ady na gender v protiklade k tradi ným filozofickým konceptom udskej prirodzenosti, ponímaním racionality z feministického h adiska v protiklade s vládnuou maskulínnou paradigmou filozofie a rozumu. Podnetnými boli tiefl feministické morálno-etické h adiská vychádzajúce z prehodnotenia tradi nej teórie spoločenskej zmluvy (Nagl-Docekal, 2007).

Doplňkovým zdrojom k pochopeniu biologických, psychologických a sociálnych aspektov vzniku genderových rolí nám poslúflila kniha *fieny ó muflí, Genderové role, jejich p vod a vývoj* (Karsten, H.,2006). Sú v nej vysvetlené podmienky vzniku biologických rozdielov medzi pohlaviami, obsahuje psychologické teórie vývoja pohlavných rozdielov a vysvet uje tiefl podiel fyzických a spoločenských faktorov vývoja –pecifického jednania v závislosti od genderu.

Psychológiou fieny sa zaoberá kniha Gilligan C. (2001): *Jiným hlasem, o rozdílné psychologii fieny a muflí* . Poznatky získané z tejto publikácie nám pomohli pochopi pohnútky a motivácie pri h adaní flivotnej stratégie osamelých matiek a problémy vyplývajúce z postavenia fieny a hlavne osamelej matky (Gilligan, 2001).

Pre lep-íe pochopenie respondentiek po as rozhovorov s nimi a tiefl pre h bkové uchopenie témy výberu flivotných stratégií osamelých matiek sme sa zoznámili zo základnými psychologickými dielami týkajúcimi sa jednania udi v spoločnosti, ekonomickej psychológie a zvlá- psychológie fieny. Nebudeme na tomto mieste v-etky menova , budú uvedené v zozname pouflitej literatúry.

Zvlátnu pozornosť by sme chceli venovať publikáciám, z ktorých sme vychádzali pri uvažovaní o priestore vymedzenom ako urbánny priestor v ňom zmysle a sociálnoekonomický priestor Bratislavy ako priestor, v ktorom sú lokalizované subjekty výskumu v ňom ponímaní geografického priestoru.

Feministické geografie, Blaflek, Rochovská (2006) je štúdiá, ktorá mohla byť zaradená aj do kapitoly o zdrojoch informácií z oblasti rodových štúdií. pojednáva o základných feministických diskurzoch a teoretikoch nielen feministických, ale aj paradigmatických predchodcoch moderných feministických teórií. To, čím sa táto kniha publikácia odlišuje od predchádzajúcich, je postihnutie feministického problému z geografického hľadiska. Vzhľadom na fakt, že aj táto diplomová práca má ambíciu byť súčasťou geograficko-feministických štúdií, boli pre nás prepojenia geografie s feministickými teóriami, ich analýza a aplikácia priestoru v genderových štúdiách veľmi dôležitými pre priestorové zakotvenie výskumu. Publikácia je ukážkou toho, že hľadanie sociálne javy nie je možné odtrhnúť od priestorového kontextu, pričom sa vo väčšine výskumov kladie väčší dôraz na priestor, ktorý je rovnako dôležitý.

Z geografických prác týkajúcich sa urbánneho priestoru Bratislavy nám pomohli pri charakteristike mesta práce týkajúce sa regionalizácie Bratislavy. Ide najmä o prácu *Korec, Ondoš (2006): Sú asné dimenzie sociálno-demografickej priestorovej štruktúry Bratislavy* pojednávajúcej o zmenách intraurbánnych štruktúr v Bratislave v poslednom období globálneho pôsobenia na naše hlavné mesto a javoch s tým súvisiacich akými sú sociálne nerovnosti, heterogenita obyvateľstva a priestorové rozmiestnenie populácie, rozdiely medzi jednotlivými lokalitami vzhľadom na sociálno-demografické charakteristiky bývajúcего obyvateľstva a pod.²

Sociálnymi aspektmi rôznych lokalít mesta sa zaoberá aj práca *Bezák (1987): Sociálno-priestorová štruktúra Bratislavy v kontexte faktorovej ekológie*, ktorá zaujímavou odrážkou priestorovú štruktúru Bratislavy z predtransformačného obdobia a poskytuje tak možnosti porovnávania sociálno-priestorovej štruktúry Bratislavy medzi dvoma kvalitatívne ekonomicky a politicky odlišnými obdobiami.

² http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2008/nap/slovakia_annex1_1_sk.pdf.

Bratislava boli zdrojom dát aj –túdie rôznych pracovísk pre (bližšie v zozname použitej literatúry), tiefl práce prezentujúce výskumy uskuto nené príspevkovými organizáciami, neziskovými organizáciami a ob ianskymi združeniami zameranými na postavenie flien v spo lo nosti, výskum rodiny aj politicko-spo lenský stav SR v –irokom ponímaní.⁴

Z h adiska výskumu kvality flivota sú dôleffité lánky publikované v rôznych geografických asopisoch na Slovensku. K hlavným zdrojom informácií o geografickom výskume kvality flivota patria: lánok *Ira a Andrá-ko (2008): Quality of life in the urban environment of Bratislava: two time-spatial perspectives* , lánok *Ira (2003): The changing intra-urban structure of the Bratislava city and its perception*, *Sociálna geografia a problematika výskumu priestorového správania loveka od Kollár (1992)* a *Kvalita flivota z poh adu humánnej geografie od Ira a Andrá-ko (2007)*. Tieto lánky pojednávajú o kvalite flivota z priestorového h adiska formou analýz metodológie vyuffívanej v humánnej geografii pri výskumoch podobného charakteru, reflexiou zahrani ných vedeckých prác týkajúcich sa kvality flivota obyvate ov vymedzených geografických priestorov ako aj formou behaviorálnej analýzy správania sa obyvate stva v urbánnom prostredí a slúffili mi predov-etkým ako zdroj informácií pri v-eobecnej charakteristike Bratislavy z geografického h adiska.

Zo zahrani ných prác sme sa in- pirovali geografickými prácami, ktoré sa zaoberajú genderom a flivotnými stratégiami flien v rôznych geografických priestoroch a tiefl metodológiou výskumu genderu. Príkladom je práca autoriek Oberhauser, Mandel, Hapke (2004): *Gendered livelihoods in Diverse Global Contexts: an introduction*, ktorá pojednáva o výskume flivotných stratégií flien v rozdielnom sociálno-ekonomickom prostredí –tyroch geografických lokalít v rámci sveta, al-ou zaujímavou prácou je –túdia geografky McDowell (1991): *Life without Father and Ford: The New Gender Order of Post-Fordism* o flivote flien v nových ekonomických podmienkach postindustriálnej spo lo nosti. Príkladom genderového výskumu v komunitách formovaných v konkrétnom geografickom priestore je práca autorov Panelli, Little, Kraack (2004): *A Community Issue? Rural Women's Feelings of Safety and Fear in New Zealand* .

³ MPSVR SR, *In- titút pre výskum rodiny a iné*

⁴ *EsFem, Aspekt, IVO, S.P.A.C.E., FOCUS, a iné*

genderových geografických výskumov je štúdiá autorov *Evolution and Destitution: Russia's Gendered Transition to Capitalism*. Výskum prebiehal v Rusku počas transformačného obdobia ekonomiky a predmetom výskumu bola zmena v životných stratégiách žien pracujúcich a žijúcich v prostredí meniacich sa ekonomických podmienok v spoločnosti v období po páde komunizmu v Sovietskom Zväze.

Výskum menované práce sú zamerané na kvalitatívny výskum kvality života, životných stratégií a možností vyžívania zdrojov žien v špecifickom sociálnoekonomickom prostredí na pozadí postmoderného (resp. postindustriálneho) kapitalistického maskulínne definovaného spoločenského systému. Okrem uvedených prác existuje množstvo zahraničných publikácií venovaných téme genderu v geografickom kontexte, z ktorých niektoré uvedieme v zozname použitej literatúry.

Cieľom tejto diplomovej práce je poukázať na niektoré problémy týkajúce sa osamelých matiek v urbánnom prostredí na Slovensku, konkrétne v prostredí hlavného mesta Bratislavy ako ekonomicky najúspešnejšieho geografického regiónu v SR. V tejto diplomovej práci sa budeme zaoberať kvalitou života osamelých matiek ako najfrekvencovanejšej skupiny osamelých rodičov, životnými stratégiami, ktoré sú pre ne charakteristické vzhľadom na cieľ rodiny a tým je maximalizácia materiálneho a duševného blaha nielen matiek, ale aj ich detí. Do akej miery sa respondentkám darí zabezpečiť funkčnosť rodiny, zabezpečiť ich materiálne, z čoho vyplýva následne ich osobnostný rozvoj a zabezpečenie zdravej výchovy a – starostlivosť ich detí v prostredí Bratislavy sa pokúsime zmapovať kvalitatívnym výskumom.

Dôležitým aspektom práce bude priestorový aspekt, teda geograficky ohraničené a určiťmi konkrétnymi charakteristikami definované miesto. Bratislava nie je len najväčším a hlavným mestom SR, ale je ekonomicky úspešným mestom v rámci EÚ. Vstupom do EÚ sa SR napojila v určitej miere na medzinárodný, resp. globálny ekonomický trh, čo bolo príčinou niektorých nielen pozitívnych, ale aj negatívnych javov týkajúcich sa životného štýlu obyvateľov mesta. Okrem nebývalej prosperity sa prejavili v Bratislave sprievodné javy ako presýtenie mesta automobilmi, väčšia hustota zástavby, vyššie ceny pozemkov a nehnuteľností, obrátenou stranou vyšších miezd zamestnancov v Bratislave je zvýšenie životných nákladov pre domácnosti. Všetky tieto javy sa premietajú do životných stratégií, životných štýlov, resp. prekážok v prístupe k zdrojom vo veľkej miere do života monoparentálnych rodín. Osamelé matky narádzajú na mnohé problémy, ktoré je náročné riešiť aj v prípade, keď sú rodičia dvaja. Bojujú s chronickým nedostatkom času, peňazí a často aj s predsudkami zo strany okolia.

Vzhľadom na použité metodiku (kvalitatívne metódy) sme si nekládli za cieľ dokázať tézu o sociálnom znevýhodnení všetkých osamelých matiek na danom území. Základným údelom práce je venovať sa problémom osamelých matiek na malom množstve respondentiek a do určitej miery.

iacerých astí, dve hlavné sú: teoretická a práce
asti uvedieme okrem zhodnotenia poufitej literatúry
a zdrojov aj teoreticko-filozofické východiská, z ktorých sme v priebehu celého výskumu
vychádzali a samozrejme metódy poufíté pri výskume. Taktiefl v skratke na rtneme základné
poznatky týkajúce sa predmetnej problematiky, teda kvality flivota a flivotných stratégií
v humánnej geografii, alej spracovanie témy rodu a rodovej nerovnosti v zahrani ných aj
domácich prácach a v súvislosti s tým aj základné poznatky týkajúce sa výskumu rodiny.

V empirickej asti práce budeme charakterizova podrobnej-ie subjekty výskumu,
reprodukova výstupy z poufítých metodologických nástrojov, analyzova tieto výstupy,
interpretova ich v súlade s teoreticko-filozofickým diskurzom. Následne porovnáme zistené
skuto nosti s formulovanou hypotézou oh adom kvality flivota osamelých matiek
v Bratislave.

Dúfame, fle sa nám podarí získa zaujímavé a mofno aj nové údaje
o monoparentálnych rodinách v urbánnom prostredí a fle týmto obohatíme doteraj-ie výskumy
uskuto nené na poli sociológie aj o geografický aspekt a nadviaza tak na výskumy a -túdie
publikované v odbore sociálnej geografie a feministických geografií na Slovensku.

2.1 Teoreticko-filozofické východiská

Téma kvality flivota osamelých matiek má vz ah nielen k priestoru, na ktorý sa tento
sociogeografický jav viafle, ale aj so sociologickým, psychologickým a filozofickým
konceptom fleny ako matky, na základe ktorého uvaflujeme o atribútoch subjektu výskumu.
Predov-etkým by sme radi blif-ie popísali filozofické východiská, ktoré nám slúffili ako
teoretická základ a pri zoznamovaní sa s danou témou aj ako vodítka pri uskuto ovaní
samotného výskumu.

2.1.1 Geografické teoretické východiská:

O kvalite flivota a flivotných stratégiách osamelých matiek uvaflujeme v tejto
diplomovej práci v rámci geografického ohrani enia na urbánny priestor Bratislavy. Urbánny
priestor Bratislavy sa vyzna uje niektorými -pecifikami, ktoré sa odli-ujú nielen od rurálneho
priestoru zvy-ku Slovenska, ale aj od mimobratislavského urbánneho priestoru v rámci SR.

ovaná charakteristike urbánneho priestoru Bratislavy, geografickým vlastnostiam tohto priestoru, ktoré má spoločné s ostatnými regiónmi Slovenska, aj tým, ktorými sa od zvyku SR odlišuje. Dôraz v tejto časti záverejnej práce budeme kladieť na vlastnosti relevantné k danému skúmanému problému, teda socioekonomickým atribútom prostredia, ktoré majú najväčší vplyv na objekt výskumu o kvalite života a demogeografickým atribútom prostredia, ktoré majú najväčší vplyv na kvalitu života osamelých matiek, ako subjektu výskumu.

Základnou paradigmou, ktorou sme sa riadili nielen pri spracovaní diplomovej témy, ale aj pri jej výbere, je fakt, že každý socioekonomický jav je odrazom umiestnenia ľuďa v jeho životnom priestore, a že všetky ľudské aktivity, ktoré sú základom socioekonomických javov majú silné ukotvenie v priestore a vychádzajú z neho. Existuje teda tesné prepojenie medzi socioekonomickými javmi a priestorom v ich vzájomnom ovplyvňovaní a determinovaní. Základnou teoreticko-geografickou bázou je *sociálna geografia* v zmysle samostatnej disciplíny, teda sociálna geografia ako samostatná vedecká disciplína nachádzajúca sa na najvyššom stupni v štruktúre geografických vied... (Kollár, 1992) ako synonyma šumánskej geografie s novými teoreticko-metodologickými a filozofickými prístupmi a s tesným prepojením na problematiku sociálno-ekonomického plánovania rozvoja spoločnosti (Claval, Smith, Maier a kol., In: Kollár, 1992). Prítom sa sociálna geografia nestotožňuje s ekonomickou geografiou, ale sa tieto dve chápu ako navzájom sa doplňujúce subdisciplíny geografie a obe snávajú riešiť problémy priestorovej organizácie spoločnosti (Kollár, 1992). Priestor teda v týchto súvislostiach vnímam ako jeden z determinantov socioekonomických štruktúr, vzhľadom na javov.

Ďalšou špecializáciou, z ktorej vychádzame vo svojej práci a ktorá je považovaná za subdisciplínu sociálnej geografie, je *feministická geografia*, resp. *gender geografia*, reprezentujúca špecifický potenciál feministického prístupu ku geografickému pohľadu na svet (Blafek, Rochovská, 2006). Z nej budeme vychádzať pri definovaní niektorých základných pojmov, použitých v tejto práci, ako sú napr. *rod*, *rodová nerovnosť*, a iné (McDowel, 1993). V neposlednom rade by sme chceli spomenúť *humanistický prístup* ako jeden zo základných prístupov sociálnej geografie, ktorý tematizuje percepciu prostredia a správanie ľuďa v priestore vychádzajúc prítom z filozofických postulátov idealizmu, fenomenológie a existencializmu. Priestor je z pohľadu humanistického prístupu miestom každodenného života ľuďa, ktorý je jedinečný v každom svojom okamihu a vplývajúci na emocionálny stav ľuďa, vytvárajúc jeho pocity a predstavy, ktoré spätne regulujú priestorové správanie

humanistickou paradigmatom zahájajú hodnoty ako
a socioekonomických javov (Kollár, 1992).

2.1.2 Filozoficko-epistemologické východiská:

Jedným zo základných filozofických východísk záverej práce je Husserlova *fenomenológia* a jeho presvedenie, že filozofické poznanie nespočíva v konštruovaní všeobecných princípov, ale v deskripcii *fenoménu*, t.j. vecí samotných (Hendl, 2005). Tento filozofický smer dal podnet na mikrosociálny prístup v sociálnej geografii, ktorý je prevažne antiscientisticky orientovaný (Kollár, 1992), pod ktorým rozumieme orientáciu opačnú k pozitivistickej, teda scientifickej. Dôraz je kladený na *subjektívno*, na rozdiel od pozitivistického *objektívna*. Inšpirujúcim je pohľad fenomenológie na javy z inej perspektívy, keď tomu bolo doposiaľ, problematizovanie doterajších pohľadov na objektívnu realitu (*kritická funkcia*), dávanie podnetov k novým spôsobom pohľadu, alternatívam a aspektom, ktoré aplikujú tieto pohľady do praxe (*heuristická funkcia*) a najmä: hľadí pohľad na dôležitú problémovú situáciu z pohľadu ich subjektu (*popisná funkcia*) (Hendl, 2005).

Fenomenologická sociológia chápe spoločnosť ako jav, ktorý je vytváraný a znovu neustále obnovovaný a rekonštruovaný v duchovnej interakcii jedincov, ktorí sociálnym faktom dávajú význam a zmysel... ľudia sú ponímaní ako zmysluplne a prostredníctvom ostatných ľudí jedajúce bytosti, ktoré sa uľadajú do predštruktúrovaného a sociálneho sveta, avšak svojimi interpretačnými postupmi ho sami rekonštruujú a rozvíjajú. (Hendl, 2005). V úzkom spojení na fenomenológiu sa uplatňuje v sociálnej geografii aj *existencializmus*, *interakcionizmus* a *post-štrukturalizmus* a v súlade s nimi šradikálne prekroenie hraníc medzi subjektom a objektom vedeckého skúmania (Blafek, Rochovská, 2006). Toto sa prejavilo najmä v *radikálnej geografii*, vychádzajúcej z predpokladov šneexistencie objektívnej a politicky neutrálnej vedy a úlohy konvennej vedy udržiava a posilova konvenný politický systém (Blafek, Rochovská, 2006).

V súlade s kritickou teóriou a feministickým výskumom vychádzame z princípov Griffina, že spoločnosť sa skladá zo skupín obyvateľov, ktoré majú moc a privilégiá a zo skupín, ktoré nemajú moc a privilégiá (Griffin, 1990). Úlohou sociálnych inštitúcií v spoločnosti je udržiavať *status quo* nerovnováhy medzi skupinami, pričom privilegovaní majú záujem na udržianí svojej moci a neprivilegovaní majú naopak záujem na zmene spoločenskej situácie. Úlohou mojej práce je teda v súlade s kritickým pohľadom poukázať na

a popisom situácie nepriviligovaných sociálnych

Základnou filozoficko-epistemologickou koncepciou je *koncepcia postmodernej dekon-trukcie* Michela Foucaulta a jeho vysvetlenie formy, v akej je nám vedecké poznanie dostupné pod a vopred stanovených, ale priamo nepozorovaných pravidiel, ktorými sú potom informácie filtrované v etablovanom diskurze (Foucault, 1994, In: Rochovská, Blaflek, 2006). Tieto pravidlá sú užitočné pri získavaní výpovede o realite, ale iba z určitého uhla pohľadu, neumožňujú konceptualizovať poznávanú skutočnosť inak, v iných kategóriách (Mátonoha In: Linková, M., Števíčková, A., 2005). V tomto zmysle bol Foucault a jeho štruktúra vedenia (Foucault, 2002 In: Blaflek, Rochovská, 2006) prijatý do geografie rekon-trukciou geografického výskumu v zmysle postmodernej dekon-trukcie existujúceho epistemologického diskurzu (Blaflek, Rochovská, 2006).

Feministická epistemológia

Vzhľadom na relatívne úzko definovaný subjekt výskumu nielen z geografického, ale aj z hľadiska rodového považujem za dôležitú úlohu rozobrať líniu epistemologickú - konkrétne feministickú epistemológiu, ktorá umožňuje objektívnejší pohľad na subjekt výskumu nielen ako na jedinca s určitou funkciou v rámci spoločnosti, ale aj ako na rodovo (pred)definovaného jedinca s jeho výrazne rodovo definovanou pozíciou (McDowell, 1993). V ňom je pozícia osamelej matky rodovo definovaná, akým spôsobom sa zužujú možnosti slobodnej voľby osamelej matky, kultúrno-historické a vývinovo-psychologické determinanty postavenia osamelej matky v našej spoločnosti a z nich vyplývajúca kvalita života, to všetko bude priblížené prostredníctvom stručného prehľadu feministickej epistemológie niekoľkých autoriek.

Oblasť vedeckej epistemológie sa zaoberala politická teoretiká - feministka S. Benhabib (In: Lyons, 1988) ktorá vychádzajúc z filozofie jazyka a modernej lingvistiky zdôrazňuje úlohu, ktorú zohráva štruktúra jazyka v poznávacom procese a definovaní epistemologických diskurzov. Názor, že objekty predchádzajú našim myšlienkovým kategorizáciám a konceptualizáciám, sa ukázala ako zavádzajúca, poskytujúca možnosti pre redukciu heterogenity priestorových javov (Lyons, 1988). Myšlienkový konštrukt tak za celý by považovaný za konštrukt vzniknutý v nejakom diskurze, pod a zvláštnych pravidiel jazykovej štruktúry a v opozícii voči iným diskurzami a formami poznávania.

Feministická epistemológia sa v prvom rade distancuje od štruktúry vedy ako neutrálnej a autonómnej, od historických, kultúrnych, sociálnych väzieb a politických

iaõ (Szapuová, 2004, In: Linková, ervinková, 2005), tradície. Naopak, prikladá kultúrnym, historickým a ideologickým kontextom vo vede a výskume rozhodujúci vplyv a sama si nerobí nárok na absolútnu objektivitu v zmysle nezaujatého výberu subjektu, predmetu o metódy výskumu. Hodnoty vo výskume sú prítomné vo v-etkých oblastiach, bez oh adu na to, i ide o prírodné, alebo spoločenské vedy. Dôležitá je tiež pozicionalita výskumníka, ktorá nie je zanedbate ná ani v zdanlivo subjektívne neovplyvnených výskumoch v prírodných vedách, ako na to poukázal napr. Heisenbergov princíp neur itosti (Lyons, 1989).

Feministická epistemológia vychádza z predpokladu, že nielenže je každý výskum ovplyvnený výskumníkom a všeobecným vedeckým *š common sense*õ, ale vzh adom na pretrvávajúcu dominanciu mužov vo vedeckej sfére je vä -ina výskumov výrazne ovplyvnená genderovou príslušnosťou výskumníka a následne tomu zodpovedajú aj výsledky výskumov, ich interpretácia a najmä aplikácia v spoločenskom živote. Vo feministickej reflexii vedeckého poznania je prítomná kritická, resp. dekonštruktívna dimenzia ako aj konštruktívna dimenzia prejavujúca sa vo vytváraní nových (alternatívnych) koncepcií, explanačných schém a metodologických postupov (Szapuová, 2004, In: Linková, ervinková, 2005). Feministické filozofky prejavujú nespokojnosť najmä s filozofickými koncepciami, ktoré vysvetľujú ľudskú povahu (prirodzenosť), predovšetkým funkcionálno-štrukturalistickú paradigmu biologických daností, ktoré predurujú pohlavie k určitým formám správania sa a činnosti. Tieto sú považované za najoptimálnejšie pre úspešnú reprodukciu populácie, adaptívne najúčinnejšie pre prežitie populácie, pričom sa náhle zmeny v štruktúre spoločnosti a funkčnom usporiadaní rodových rolí považujú za nefiadauce, potenciálne rozvratné a dysfunkčné (Renzetti, Curran, 2005).

Zo strany feministickej epistemológie sú kritizované tiež koncepcie vysvetľujúce vzťahy medzi ľuďmi, univerzálnosť prežívania sveta, vzorce sociálnej interakcie a komunikácie (napr. v kultúrnej antropológii) (Szapuová, 2004, In: Linková, ervinková, 2005). Feministická epistemológia sa stavia voči arogancii vedcov považujúcich sa za objektívnych. Podľa feministických filozofiek vedy nie je táto (veda) odtrhnutá od reality, je v nej pevne zakotvená a preto od nej závisí nielen o sa týka predmetu a subjektu výskumu, ale aj ostatných faktorov vplývajúcich na konečné výsledky výskumu. Liberálna kritika vedeckého bádania sa orientuje najmä na kritiku androcentrizmu (mužskej predpojatosti vedy) (Keller, E. Fox, In: Szapuová, 2004) a za najväčší prehrôk klasickej západnej vedeckej paradigmy považuje zovšeobecňovanie mužských skúseností na celé ľudstvo, z čoho vyplýva, že ženské skúsenosti, pokiaľ sú odlišné od mužských, sú považované za deviantné (Renzetti,

drocentrická zaujatos sa prejavuje nielen
aj vo výskumoch, ktoré si osobujú výhradné právo na

nestrannos a objektivitu ó výskumy a poznávanie v oblasti prírodných vied (napr. v oblasti primatológie, výskumy pohlavných odli-ností, endokrinologické, neurologické a iné výskumy (Szapuová, 2004). Biologi ka Hubbard (Szapuová, 2004) ozna ila dokonca Darwinovu evolu nú teóriu ako *mužskú evolúciu*.

V-etko snaženie zo strany feministických filozofov/filozofiek vedy nie je len samou elný pokus o zmenu vedeckej paradigmy. Tieto revolu né pokusy o zmeny vedeckých koncepcií slúfria predov-etkým umofnieniu prístupu k moci a jej uplatneniu pre v-etky skupiny obyvate stva, ktoré nie sú ochotné alebo schopné sa podriadi maskulínnemu, na konkurencii a sú affi zalofnenému spôsobu vytvárania si priestoru vo svete.

šAlessandra Tanesini popisuje poznávanie ako ur itý druh mis-reprezentácie posil ujúcej na-u moc a Donna Haraway lakonicky sumarizuje: *V-etko poznanie je kondenzovaným zauzlením v agonistickom poli moci*õ (Mátonoha, 2005 In: Linková, ervinková, 2005)

2.2 Sociálno-politické pozadie

Spolo nos , o ktorej uvaľujeme a v ktorej sa realizuje kvalita flivota osamelých matiek je definovaná ako patriarchálna, teda ako pohlavne-genderový systém, v ktorom muflí zaujímajú nadradené postavenie vo i flenám a v ktorom sú jednotlivci odme ovaní a trestaní v závislosti od príslu-nosti k ur itému pohlaviu, resp. švlastnosti a innosti vnímané ako mužské sú hodnotené vy-šie, nefl tie, ktoré sú vnímané ako flenskéõ (Renzetti, Curran, 2005,). V prípade fokusovania poh adu na ufl-ie definovanú skupinu flien ó osamelých matiek je podstatná aj charakteristika patriarchálnej spolo nosti ako spolo nosti, kde sú niektoré skupiny flien hodnotené priaznivej-ie nefl iné, v závislosti od toho, do akej miery sa stotofl uje ich flivotný -týl, vzdelanie, výkon funkcií v spolo nosti s ich pohlavím, resp. do akej miery sú innosti, ktoré vykonávajú totoflné s innos ami vnímanými ako mužskými.

Z h adiska sociálno-politického a ekonomického je základným východiskom, z ktorého vychádza definícia skupiny subjektov výskumu a jej príslu-nosti -ir-ej genderovo definovanej skupine obyvate stva ó teda flien, ur ujúci význam spolo enskej a ekonomickej -truktúry. Táto spolo enská a ekonomická -truktúra je ur ujúca tým spôsobom, fle prená-a, reprodukuje a posil uje východiskové -truktúralne usporiadanie spolo nosti a z neho vyplývajúce definovanie rolí jednotlivcov v spolo nosti uflito ných pre jej udrflanie, ím sa

eho vyplývajúce *status quo* v oblasti genderového
otlivca. Za účelom udržania spoločenského poriadku
v-eobecne považovaného za najúčinnejšieho pre reprodukciu
ustava bola vytvorená sie
institúcií, ktorá odráža genderové rozdelenie rolí jednotlivcov a sú
asne ho reprodukuje
naplnením úloh výchovy, učenia, odmeňovania a trestania
jednotlivých príslušníkov
spoločnosti.

Pri zohľadňovaní sociálno-politických podmienok ako pozadia kvality
života osamelých matiek sa dostáva do popredia aj pohľad kritický a
vzťahom na rastúci počet osamelých matiek aj aspekt formovania
skupinového vedomia ako základného predpokladu
konania v zmysle budúcej spoločenskej zmeny ako nápravy
spoločenského poriadku diskriminujúceho určité skupiny
obyvateľstva vzťahom na ich genderovú príslušnosť,
rodinný status a rodičovskú rolu. V postindustriálnej
kapitalistickej, na výkon orientovanej spoločnosti sa
považuje za v-eobecne prijatý názor, že problémy v osobnom
živote je treba riešiť zvýšeným úsilím, čo je typické pre
patriarchálnu spoločnosť a v súlade s liberálnou
líniou individuálnych práv, zodpovednosti a nezasahovania
do osobnej slobody ostatných. Najnovšie výskumy z oblasti
vývinovej psychológie však spochybujú platnosť v-eobecne
prijatých hodnôt, vytvorených v priebehu storopí formovania
patriarchálnej spoločnosti a poukazujú na zanedbávanie
fenskej koncepcie vzťahov a spojitosti ako dôležitého aspektu
vývoja spoločnosti a zvykvaní kvality života (Gilligan, 2001).

Urbánne prostredie Bratislavy je charakteristické mierou významu,
ktorý prikladá ekonomickému rozvoju definovanému v
makroekonomických ukazovateľoch. O konzumnej spoločnosti,
spoločnosti okamihu, prosperity, výkonu a rôznych iných
charakteristikách bolo napísaných veľa kníh, najmä v súvislosti
s globalizáciou a jej vplyvom na kvalitu života obyvateľstva
(Bauman, 2004, 2006, Beck, 1992, 1997, Keller, 1992, 2006, 2009,
Giddens, 2003). Vplyv globalizácie nebol však skúmaný len z
hľadiska jej vplyvu na konkrétne regióny (väčšinou štáty),
ale aj z hľadiska jej vplyvu na rôzne skupiny obyvateľstva.
Predmetom štúdií politickej geografie sú okrem v-eobecných
politických tém aj témy genderu, menín a ich práv, ich
politického zastúpenia a nástrojov na uplatnenie ich
odlišných postojov a zlepšenie ich sociálneho postavenia
v spoločnosti. (Buck, 2006) Hlavným cieľom výskumov a
následných aplikácií výsledkov je umožnenie prístupu
ohrozených skupín obyvateľstva k moci, čo súvisí so
zlepšením okrem iného aj ich ekonomickej situácie a
úctami na profitovaní z výhodností postindustriálnej
globalizovanej spoločnosti. Názory na spôsoby dosiahnutia
rovnováhy v prístupe k moci sú rôzne v závislosti od
 politickej orientácie a presvedčenia autora. Z hľadiska
feministickej paradigmy v sociálno-politických vedách nie

2.3 Metodika výskumu

Metódy využívané v tejto práci sa viac podobajú metódam využívaným v iných vedných disciplínach, ako napr. v sociológii, psychológii a etnografii. Ich pozitívom je nazeranie na niektoré priestorové socioekonomické javy z iného uhla pohľadu, vymaňujú sa z klasických klié týkajúcich sa šmaskulínných rysov geografických výskumov a šmaskulínného pohľadu na objektivitu. Feminizmus (*feministický empirizmus, teória stanoviska*) (Renzetti, Curran, 2005) kritizuje seba prezentáciu súasného vedecko-poznávacieho postoja ako hodnotovo neutrálneho a nezaujatého, čo považuje za synonymá objektivitu vedeckého pohľadu. Feministická kritika naopak tvrdí, že fiaden výskumník nestojí mimo priestoru, v ktorom žije, ktorý formuje a ktorý vplýva tak na jeho pohľad na objekt výskumu ako aj na samotný objekt výskumu. Výskumník nie je v fiadnom prípade nejakým anonymným hlasom prichádzajúcim odnikadia, ale konkrétnym individuum s konkrétnymi spoločenskými motiváciami, cieľmi, ideologickými záujmami, očakávaniami a predstavami, politickou a osobnou históriou, poznávacím zázemím atď. (Gilligan, 2001).

Na Zemi neexistuje jav, ktorý by nebol pripútaný k priestoru, teda lokalizovaný (Massey In: Matlovi, 2006). Aj ak sa nejaký jav vyskytuje na celej Zemi, jeho atribúty sa v závislosti od geografickej lokalizácie líšia. Tiefi by nemalo existovať obmedzenie, čo sa týka použitých metód, ak chceme naozaj vystihnúť celé spektrum heterogenity atribútov jednotlivých geografických javov.

Táto práca má lokálny charakter, čo sa týka umiestnenia (pozície) skúmaného objektu, ale globálny charakter z pohľadu filozoficko-teoretického.

Výskum kvality fiivota a fiivotných stratégií osamelých matiek v urbánnom priestore využíva nástroje kvalitatívneho výskumu. Vráťane teoretickej prípravy trval výskum 1 rok, pričom samotný kvalitatívny výskum vo forme ne-štruktúrovaných hlbkových rozhovorov trval 4 mesiace: od decembra 2008 do konca marca 2009. Prvým krokom výskumu bolo preštudovanie dostupnej literatúry, štúdií a uskutočnených výskumov na danú tému (zoznam literatúry, z ktorej sme čerпали). Ďalším krokom výskumu bola analýza textov v diskusných fórach nachádzajúcich sa na rôznych internetových stránkach týkajúcich sa rodiny,

leti a pod. Na základe takto nadobudnutých poznatkov vhodných subjektov pre uskutočnenie rozhovorov a to prostredníctvom internetových stránok zameraných na rodinu, materstvo a starostlivosť o deti a tiež prostredníctvom osobných kontaktov. Týmto spôsobom sme kontaktovali 15 osamelých matiek bývajúcich v Bratislave a 2 osamelé matky bývajúce v urbánnom prostredí mimo Bratislavy (bližšie dáta v asti týkajúcej sa empirického výskumu). Zo všetkých kontaktovaných bolo 10 ochotných spolupracovať na výskume formou hlbokého rozhovoru, mimobratislavské respondentky písomnou formou (e-mail). Nakoniec sa podarilo realizovať rozhovory so siedmimi respondentkami.

Prvé informácie od subjektov výskumu, teda osamelých matiek sme získali prostredníctvom e-mailu a telefonického rozhovoru. Týmto spôsobom sme tiež dohodli so subjektmi výskumu termíny stretnutí. Vopred sme si stanovili okruhy otázok, ktoré nás v súvislosti so skúmanou problematikou zaujímali. Stretnutie prebehli len s osamelými matkami bývajúcimi v Bratislave, kontakt s osamelými matkami mimo Bratislavy sa obmedzil na e-mailovú korešpondenciu. Dôležitou súčasťou stretnutia s osamelými matkami bol výber miesta stretnutia, tento sme ponechali na samotný subjekt výskumu, jedine v prípade, keď nebol rozhodnutý sme miesto vyberali tak, aby boli zachované podmienky ochrany súkromia, neutrálna pôda, dopravná a časová dostupnosť pre respondenta. Taktiež z časového hľadiska sme sa maximálne prispôbili respondentkám, hoci o čas týka, bolo naozaj problematické zo strany osamelých matiek nájsť čas na uskutočnenie rozhovorov (to bol aj dôvod nežiadajúci niektorých pôvodne ochotných osamelých matiek na rozhovoroch). Respondentky boli oboznámené s témou aj úlohou práce, rovnako ako so základnými údajmi o mne ako diplomantke, samozrejme v takej miere, aby tieto informácie mali čo najmenší vplyv na názory a vyjadrovanie sa k danej problematike zo strany respondentiek. Výskum bol vedený formou neštruktúrovaných naratívnych rozhovorov, respondentky rozprávali voľne na mnou zadanú tému, prípadne odpovedali na upresňujúce otázky. Z každou z respondentiek sme sa rozprávali minimálne dvakrát, najväčšie počet rozhovorov sa frekvencie týka bolo štyrikrát. Rozhovor s jednou respondentkou po zrátaní všetkých stretnutí trval v priemere 3 a pol hodiny. Prvý rozhovor mal výslovný charakter biografického rozprávania slúfiaceho na odhalenie existujúcich subjektívnych významových štruktúr o určitých udalostiach (šZ teoretického hľadiska je dôležité rozprávanie o celom živote bez ohľadu na výskumnú otázku. Významy, ktoré ľudia prikladajú svojim skúsenostiam, je totiž možné adekvátne interpretovať iba na pozadí celej biografie) (Rosenthalová, 1995, In: Hendl, 2005).

ni sme sa snažili vyvarovať predkladaniu formulácií zrozumíte nos otázok.

Základné témy, ktorých sa týkali otázky zo strany výskumníka a rozprávanie zo strany respondentky:

1. Detstvo, rodičia, súrodenci, miesto narodenia, miesto pobytu, vnímanie prostredia, v ktorom vyrastala respondentka, vzťahy príbuzenstvo, celková rodinná atmosféra a pod.
2. Vzdelanie, zamestnanie, ekonomická situácia
3. Čo viedlo k súčasnému stavu respondentky ako osamelej matky, okolnosti, príčiny, zázemie, psychosociálna situácia,
4. počet detí, ich vek, celková situácia dieťaťa a v neúplnej rodine, jeho vzťah k otcovi, k vzťahom príbuzenstvu, vzťah matky k dieťaťu, k otcovi dieťaťa, k vzťahom príbuzenstvu, oporné sociálne siete, životné stratégie
5. osobné názory respondentky na tému rodičovstva, súčasnú spoločenskú situáciu, postavenie žien v spoločnosti, výchovu detí, prostredie v ktorom žije, a pod.
6. Plány do budúcnosti, perspektívy a vízie, želaná, sny,...

V empirickej časti diplomovej práce nebudeme reprodukovovať všetky sprístupnené informácie a údaje, obmedzíme sa len na tie, ktoré považujeme za významné z hľadiska výskumu za relevantné. Taktiež neuvádzame u niektorých respondentiek údaje, ktoré si nechceli zverejniť z rôznych dôvodov, najmä z dôvodu zamedzenia identifikácie ich osoby. Za týmto účelom sme neuviedli ani pravé mená respondentiek a mená ich detí, rovnako ani presnú adresu ich bydliska.

V rámci analýzy rozhovorov, ktoré boli v prípadoch, kedy sme získali zo strany respondentky povolenie, nahrávané na audiozáznam, sme sa zamerali na:

- porozumenie konštruktívnych procesov uplatňovaných respondentkami v každodennom živote tak, aby dávali svetu zmysel (Hendl, 2005),
- jazykový prejav a jeho štruktúrnú organizáciu s ohľadom na sekvenciu a reakcie, ktorými respondenti vyjadrujú významy prisudzované danej situácii/otázke/problému... (Hendl, 2005)
- špecifickosť pohľadu na problém zo strany respondentky, diferencovanosť a originalitu pohľadu na problematiku

identiek, úlohu prostredia v pohľade na sociálne roly,
mobility, ...

- identifikáciu spôsobov, ako spoločenské podmienky viazané k prostrediu ovplyvňujú názory, správanie, skúsenosti

Prekážky pri zbere dát:

V priebehu výskumu sme narazili na niekoľko obmedzení týkajúcich sa zberu dát a to v rôznych fázach kvalitatívneho výskumu. Jedným z hlavných problémov bolo samotné nájdenie osamelých matiek ochotných podeliť sa so mnou o svoje skúsenosti formou rozhovoru. Keďže informácie o osobnom stave sú zákonom chránené, verejné inštitúcie neboli vhodným nástrojom na hľadanie vhodných subjektov výskumu. Preto sme museli použiť neformálne metódy kontaktovania osamelých matiek, či už prostredníctvom osobných kontaktov, alebo pomocou moderných komunikačných médií, hlavne internetu. Vo všeobecnosti je téma osamelých matiek považovaná za citlivú vo vzťahu k zverejňovaniu podrobností zo súkromia, preto sme museli zvoliť spôsob citlivej komunikácie s potenciálnymi mediátormi, ktorí mi odporúali konkrétne osoby na rozhovor. Osobné kontakty pri získavaní vhodných subjektov výskumu sme vyústili najmä z nasledovného dôvodu: keďže osoby, ktoré sa ohlásia na zverejnenú výzvu, sa dajú zo psychologického hľadiska charakterizovať ako v určitom zmysle homogénna skupina osôb ochotných nadviazať vzťahy a tým aj ako typ extrovertných (otvorených), snažili sme sa nájsť aj osamelé matky patriace do kategórie osôb uzavretejších, menej prístupných odhľadaniu svojho súkromia, čo sa nám podarilo práve vďaka sieti a ochote osobných známych - mediátorov. Prioritou bolo pritom snažiť sa nemanipulovať potenciálnymi respondentkami a zachovať podmienku slobodného rozhodnutia a to tým, keďže sme na záležitosť vysvetlili sprostredkovateľom, o aký rozhovor a typ poradených informácií pôjde.

Ďalším problémom pri výskume bola forma, akou sa zaznamenáva rozhovor, keďže nie všetky respondentky boli ochotné pristúpiť na zaznamenávanie pomocou diktafónu, museli sme sa v niektorých prípadoch spoliehať na poznámky urobené počas trvania rozhovoru. To pôsobilo niekedy rušivo a rozhovor nemal dostatočne spontánny charakter. V takýchto prípadoch sme sa snažili eliminovať rušivé úkony zaznamenávania písomnou formou tým, keďže sme sa spoliehali na pamäť a dodatočne sme si okamžite po ukončení rozhovoru zapísali všetky podrobnosti rozhovoru. Táto forma záznamu bola veľmi efektívna, keďže sme mali celý rozhovor v prvej pamäti.

matiek, ktoré súhlasili z rozhovorom dochádzalo často do domu a miesta stretnutia. Táto prekážka výskumu nie je banálna vzhľadom na to, že hlavne miesto, kde sa rozhovor odohráva, zohráva pre priaznivý priebeh a otvorený prístup zo strany respondentky dôležitú úlohu. Snáňili sme sa prispôbiť sa respondentkám v maximálnej miere. Miesto stretnutia bolo vyberané tak, aby sa cítili komfortne, aby bolo dobre prístupné a v niektorých prípadoch aj aby bolo vhodné pre deti, keďže niektoré z osamelých matiek nemali inú možnosť ako sa zúčastniť výskumu, len spolu s dieťaťom.

Na záver metodologickej časti by sme radi podotkli, že napriek vyslovene subjektívnemu prístupu k výskumu sme sa snáňili vylúčiť subjektívne prvky a navodiť také podmienky, aby rozhovory prebiehali vo forme priaznivej pre získanie relevantných informácií. Snáňili sme sa byť v maximálnej miere empatickí a sústreďovať sa na profesionálni.

2.4 Hypotéza

Kvalita života osamelých matiek v urbánnom prostredí mesta Bratislava je neuspokojivá tak z hľadiska uspokojovania tak základných materiálnych potrieb, ako aj vyšších ľudských potrieb, akými sú pocit uznania, bezpečia a sebarealizácie. Osamelé matky sú vystavené vysokej hladine stresu, sú diskriminované dvojnásobne: prvýkrát ako príslušníčky ženského rodu, druhýkrát ako osamelé rodičky. Patria k skupinám obyvateľstva najviac ohrozených chudobou a sociálnou exklúziou. Ich životné stratégie sú výsledkom typu osobnosti a situácie, v ktorej nemajú v súčasnom globálnom ekonomickom systéme, ktorého súčasťou je urbánne prostredie nášho hlavného mesta, veľa voľby. Pri voľbe životných stratégií sú limitované možnosti, ktoré im súčasná politicko-ekonomická podmienka ponúka do takej miery, že základom ich prežitia sa stáva úzke napojenie na materiálnu závislosť od najbližších príbuzných.

...s veľkou silou je výnimčným dôkazom toho, že princíp neomezeného rastu vytvárá
mnohem viac problému, nežkoľko ich dokáže riešiť.

Jan Keller: Abeceda prosperity (2008)

3.1 Všeobecná charakteristika

Bratislava ako najväčšie a súčasne hlavné mesto SR má z hľadiska ekonomického najvýznamnejšie postavenie na Slovensku. V ekonomickej výkonnosti prevyšuje priemer EÚ (27) o 48 percentuálnych bodov. (Eurostat). K výnimčným postaveniu v rámci strednej Európy je predurčená svojou makropolohou a historickým vývojom. V rámci regiónov Slovenska sa významne líši v stupni ekonomického rozvoja od ostatných regiónov a to na všetkých úrovniach regionalizácie Slovenska, teda od mikroregiónov definovaných ako funkčné mestské regióny až po regionalizáciu na administratívnom stupni NUTS II.⁵ V rámci hospodársky najrozvinutejšej Európy má tak ako zvyšok územia Slovenska periférnu polohu. Odlišuje sa od ostatných regiónov Slovenska a povyšuje na úroveň mestských regiónov porovnateľných s regiónmi vyspelých európskych krajín, je jej poloha na západe Slovenska v blízkosti významných európskych centier: Viedne a Budapešti. Úlohu v rozvoji Bratislavy zohráva aj jej pozícia na významných európskych dopravných koridoroch a tiež inštitucionálneho a politického centra štátu. Tým sa stala centrom nielen politických, ale aj ekonomických organizácií s relatívne vysokou koncentráciou terciérneho sektora. Všetky tieto vlastnosti urbánneho prostredia Bratislavy sú relevantné pre posudzovanie kvality života jej obyvateľov, pokiaľ hovoríme o ekonomických predpokladoch kvality života. Z nich sa potom odvíjajú aj ostatné predpoklady pre kvalitný život v modernom ponímaní. (Napríklad prírodné prostredie a environmentálna kvalita prostredia nie je v Bratislave veľmi priaznivá a to práve vďaka vysokej koncentrácii ekonomických aktivít v tomto meste).

V postkomunistickom období transformácie ekonomiky krajiny sa výrazne zmenila aj vnútorná štruktúra Bratislavy z hľadiska vyuffívania jej jednotlivých častí. Vnútrourbánne priestory mesta sa diferencovali na základe ekonomických aktivít v nich uskutočňovaných (vrátane vzniknutých rozdielov v pozemkovej renty jednotlivých zón Bratislavy) a z toho sa

⁵ <http://www.geka.univerzita.com/dokumenty/3zima/TUR4.doc>, 17.4.2009

v závislosti od obyvateľstva bývajúcего v rôznych častiach mesta (Matlovič, 2000, 2006, 2007, Ira 2003).

Jednou zo základných charakteristík urbánneho prostredia je heterogenita mestského obyvateľstva a to z hľadiska sociálneho, demografického aj ekonomického (Ondoš, Korec, 2006). Z toho sa vyvíja aj odlišné využitie jednotlivých častí (zón) mesta. V niektorých geografických prácach boli vyčlenené rôzne mestské časti (sektory, zóny) podľa rozličných kritérií (nerovnosti v príjmoch obyvateľstva, kvalita bytového fondu, funkčné využitie zóny a pod.) V postkomunistickom období sa začala prehlbovať sociálna diferenciácia obyvateľstva a v Bratislave dochádza ku getoizácii niektorých častí mesta obývaných obyvateľmi s najnižšími príjmami a s obmedzenou možnosťou spotreby. Tieň sa vyčleňujú zóny komerčné, priemyselné, pričom pre priemyselné platí zmena štruktúry ich rozmiestnenia smerom von z mesta, zatiaľ čo komerčný sektor sa koncentruje predovšetkým v centre mesta, v poslednom období na zelených lúčkach pri cestných komunikáciách mimo obytných zón mesta. Väčšina častí mesta je poznačená formovaním priestorov v období komunizmu, pre ktoré bola typická prudká industrializácia (veľké priemyselné podniky sa nachádzajú v blízkosti obytných zón) a výstavba veľkých bytových komplexov bez základnej občianskej vybavenosti. Tieto sa stali po revolúcii miestom koncentrácie sociopatologických javov, čo ovplyvnilo aj ich štruktúru obyvateľstva, v trhovo organizovanej spoločnosti generovanú v najväčšej miere trhom s nehnuteľnosťami.

Pre neskoršie obdobie postkomunistického rozvoja mesta Bratislava sú charakteristické aj niektoré moderné sídelné procesy, ktoré dorazili na Slovensko so zmenou systému trochu oneskorené o vzhladom na objektívne ekonomické podmienky. Medzi tieto procesy patrí suburbanizácia, gentrifikácia, separácia, segregácia a iné moderné sídelné procesy charakteristické pre postindustriálnu spoločnosť (Ondoš, Korec, 2006).

Kvalita bývania

Špoleonost je v-ak ke v-em svým d tem stejn milosrdná. Mnoha zp soby proto podporuje sociálnú segregáciu. Konzumn mén disponovanú spoluob ané se nedostanou do kontaktu s t mi nej-astn j-ými ani v miest svého bydlia, ani ve -kole, ktorou nav-ť vujú jejich d ti, pochopiteľn ani v zam stnání, a ufl v bec ne o dovolené. Ty skute n bohaté a jejich konzumn nad jiné potomky nepotkají pr m rn úsp -ní ani v obchodech a zaru en ani v prost edcích hromadné dopravy. Takové moudré uspo ádaní dáva chud-ím možnost porovnávat se výhradn s je-ť chud-ými a bohaté nevystavuje nebezpe í kontaktu s ne istými.õ

Jan Keller: Abeceda prosperity (2008)

Jedným z kritérií regionalizácie mesta bola kvalita bytového fondu skúmaná na pozadí transformácie spoločnosti v postkomunistickom období a neskôr tiež v súvislosti so vstupom SR do EÚ a uplatňovaním rôznych regionálnych politík vzhľadom na vládnucu politickú garnitúru.

Charakter a kvalita bývania a demografické a sociálne charakteristiky sú významnými ukazovateľmi sociálno-ekonomického statusu obyvateľstva bývajúceho v jednotlivých zónach, preto bola jedným z najvýznamnejších kritérií využívaných humánnymi geografi na regionalizáciu mesta za účelom vymedzenia sociálno-ekonomických zón. Ondo- a Korec (2006) pristupovali vo svojej štúdií k identifikácii sociálno-demografických priestorových štruktúr Bratislavy metodológiou staršieho sociálno-ekologického prístupu s cieľom šodhali priamo nemeťnú priestorovú diferenciáciu komplexného charakteruõ. Autori rozdelili Bratislavu na 121 priestorových útvarov, počet obyvateľov v nich sa pohyboval v intervale od 587 do 10 971, pričom priemerný počet obyvateľov v priestorovom útvere bol 3 542 obyvateľov. Regionalizácia bola uskutočnená vzhľadom na súbor 29 premenných s dôrazom na sociálno-ekonomické parametre rozdelené do piatich základných dimenzií: rodinný status, sociálno-profesionálny status, status bývania, reprodukčný status a status ekonomickej aktivity. Z pohľadu socio-ekonomického statusu obyvateľstva sa v Bratislave pozitívne vynímajú 3 priestorové útvary obývané ekonomicky lepšie situovaným obyvateľstvom a vysokou úrovňou bývania. Je pre ne charakteristická najvyššia kvalitatná úroveň obyvateľstva a ide predovšetkým o vilové štvrte v západnej časti Starého Mesta, na Kramároch, na Kolibe a v niektorých lokalitách v Karlovej Vsi, Lamaži, Ruffinove, Prievoze a Novom Meste. Negatívne boli hodnotené z pohľadu bytového fondu, celkovej technickej a infraštruktúrnej

nej úrovne obyvateľstva niektoré okrajové čtvrtky vo
elá Petržalka. Petržalka patrí napriek svojej veľkej
rozlohe k najhomogénnejším urbánym štruktúram na Slovensku (Bleha, Popjaková, 2007).
S ohľadom na reprodukčný status (vysoký podiel detí, index plodnosti, a i.) získali pozitívne
skóre lokality Dlhé Diely, časť Dúbravky, Devínska Nová Ves, časť Lamaňa, Záhorská
Bystrica, severozápad Starého Mesta, Kramáre, veľké územia na východe mesta od Račice po
Vrakuňa a časť Ruffinova. V konečnom vymedzení regionálnych typov sociálno-
demografickej priestorovej štruktúry Bratislavy získali autori zhukovou analýzou 6 skupín šesť
typov priestorov. Dva typy s nadpriemerne ekonomicky situovaným obyvateľstvom sa
nachádzajú v centrálnej zóne mesta a tvoria 12,7% obyvateľstva Bratislavy. Tieto priestory
pozvoňajú expandujú do najatraktívnejších lokalít (Kramáre a Koliba). Druhú skupinu
predstavujú 3 sídliskové regionálne typy (spolu tvoria 80,3% populácie mesta) a naposledy
periférny typ. Z hľadiska potenciálnej konfliktnej polarizácie sú najviac ohrozené zmiešané
lokality 3 sídliskových typov a okraj mesta (Ondroš, Korec, 2006).

Geografická štúdia kvality života (Andráško, Ira, 2006) diferencuje urbánne
prostredie Bratislavy pomocou faktorovej analýzy na základe údajov zo SODB 2001.
Výskum má kvantitatívny charakter, vďaka použitiu 25 ukazovateľov kvality života je
vyjadrených numericky, pričom jedným z ukazovateľov je aj počet neúplných rodín v ur-
čitom geografickom priestore. Z ostatných premenných spomením podiel jednotlivých zložiek
obyvateľstva z hľadiska ich produktivity, typu domácností, niektoré charakteristiky osobného
stavu obyvateľstva, populácia z hľadiska ekonomickej aktivity, vybavenosť automobilom,
rekreačnou chatou, počet Rómskej populácie a iné (Andráško, Ira, 2006, Andráško, 2006). V
územných jednotkách s vysokými hodnotami faktora viacnásobnej deprivácie majú vysoké
zastúpenie rozvedené osoby a neúplne rodiny. Z toho vyplýva, že v geografických štúdiách je
ukazovateľ rodinného statusu dôležitý pre posudzovanie kvality života obyvateľstva na ur-
čitom území. Výsledky výskumu sú podobné ako v prípade klasických faktorových ekológií miest
a štúdií kvality života za použitia metódy multivariačnej analýzy. Priestorové jednotky
s viacnásobnou depriváciou sa nachádzajú v priestoroch Dolných Honov, Petržalky (Ovsište,
Háje, Lúky, Dvory), v Oblasti Dúbravky (Podvornice, Záluhy), Lamaňa (časť Podhájska),
Devínska Nová Ves (Volkswagen).

Uvedené geografické štúdie mi poslúžili počas výskumu na identifikáciu kvality
geografickej pozície (bývanie, práca) subjektov výskumu šesť osamelých matiek. Takáto

3.3 Základné socioekonomické charakteristiky Bratislavského kraja

Bratislavský kraj prevyšuje ostatné kraje SR vo všetkých ekonomických ukazovateľoch. V roku 2006 tvoril regionálny HDP dvojnásobok druhého najúspešnejšieho kraja – Trnavského, pričom zaznamenal index rastu oproti predchádzajúcemu roku 111,7. Z údajov tab. 1 je zrejmé, že Bratislavský kraj vysoko prevyšuje ostatné kraje SR v HDP na 1 obyvateľa, pričom treba rátať aj s tým, že v tomto je zahrnuté aj HDP mimo mesta Bratislavy. Podiel Bratislavského kraja na celkovej zamestnanosti Slovenska bol v roku 2008 30,2%.

Tab. 1: Regionálny HDP na obyvateľa v EUR (2006)

Kraj	HDP/1 ob. (EUR)	Podiel na SR (%)
Bratislavský	19 346	234,0
Trnavský	10 049	121,6
Trenčiansky	7 724	93,4
Nitriansky	7 073	85,6
Žilinský	6 688	80,9
Banskobystrický	6 104	73,8
Prešovský	4 516	54,6
Košický	6 967	84,3
Spolu SR	8 267	100,0

Zdroj: http://portal.statistics.sk/files/Sekcie/sek_300/330/rev_hdp/Reg_rev_hdp_1995_2006.pdf

V Bratislavskom kraji na trhu práce pretrvával v období 1.-3. štvrti roku 2008 rast zamestnanosti. Priemerný evidovaný počet zamestnancov dosiahol 395 652 osôb a medziročne vzrástol o 3,4 %. Podiel Bratislavského kraja na celkovej zamestnanosti SR bol v sledovanom období 30,2 %. Najvyššie podiely zamestnancov boli v odvetviach verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie (17,2 %), doprava, skladovanie, pošta a telekomunikácie (15,5 %) a priemysel spolu (15 %). Priemerná nominálna mesačná mzda na 1 zamestnanca dosiahla 1015,47 EUR (30 592 Sk), medziročne vzrástla o 9,2 %. V porovnaní s priemerom za SR bola vyššia o 30 % a v porovnaní s Prešovským krajom nižšia o 71,5 %. Po zohľadnení vývoja spotrebiteľských cien reálna mzda vzrástla o 4,5 %.

Rozdiely vo výške dosiahnutej priemernej nominálnej mesačnej mzdy sa prejavili i medzi jednotlivými okresmi Bratislavského kraja. Najvyššia priemerná nominálna mesačná mzda vo výške 1088,33 EUR (32 787 Sk) bola v okrese Bratislava II, najnižšia 709,79 EUR

výraznejšie rozdiely vo výške dosiahnutej priemernej mzdy medzi jednotlivými odvetviami národného hospodárstva.

Najvyššie priemerné nominálne mesačné mzdy boli v odvetviach finančné sprostredkovanie 1528,02 EUR (46 033 Sk), nehnuteľnosti, prenájom a obchodné činnosti 1201,89 EUR (36 208 Sk) a priemysel spolu 1087,80 EUR (32 771 Sk). Najnižšie, hlboko pod úrovňou krajského priemeru, boli mzdy v odvetviach hotely a reštaurácie 590,75 EUR (17 797 Sk), poľnohospodárstvo 661,16 EUR (19 918 Sk) a kolstvo 688,11 EUR (20 730 Sk).

Rozdiely vo výške priemernej nominálnej mesačnej mzdy boli i z hľadiska vlastníctva. V súkromnom sektore dosiahla priemerná nominálna mesačná mzda 1105,03 EUR (33 290 Sk) a bola o 23,7 % vyššia ako vo verejnom sektore.⁶

Z informácií o ekonomickom rozvoji Bratislavy vyplýva, že životná úroveň obyvateľov hlavného mesta Slovenska prevyšuje v priemere životnú úroveň obyvateľov zvyšku SR. Čo sa týka materiálnych predpokladov, majú obyvatelia Bratislavy výrazne najlepšie podmienky pre kvalitný život.

3.4 Priestor v širšom kontexte

š Na jedné straně jsi za sebe zodpovědný, ale na druhé straně závisíš na podmínkách, které jsou zcela mimo tvůj dosah (a v tichou také mimo dosah tvého poznání).

Zygmunt Bauman: Individualizovaná společnost (2004)

V súvislosti s rodinou a kvalitou života jej členov sa pristupuje v niektorých prácach k jej výskumu zo širšieho a systémového pohľadu, kedy sa berú do úvahy širšie vzťahy medzi rodinou a vonkajším prostredím (Jacob, 1987 In: Sobotková, 2007). Pod priestorom rozumieme nielen širší geografický priestor, či už fyzický, alebo sociálny (tzv. exosystém), ale aj mikrosystém ako vzorce aktivít, rolí a interpersonálnych vzťahov v primárnej skupine (rodiny, tíma, atď.) a mezosystém, teda vzťahy medzi jednotlivými mikrosystémami, v ktorých je jednotlivec aktívnym účastníkom (Sobotková, 2007). Nemenej dôležitým je v prípade kvality života makrosystém, ktorý zahŕňa kultúru a ideológiu spoločnosti ako celku (politická situácia, ekonomické zmeny a celková spoločenská atmosféra. Rodinou v kontexte

⁶ (<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=15902>, 30.1.2009)

americký psychológ a propagátor mierových iniciatív
j publikácii *The ecology of human development*

(Bronfenbrenner, 1979, In: Sobotková, 2007).

V súlade s extenzívnou priestorovou paradigmou si budeme v-íma nielen vplyv urbánneho prostredia na kvalitu flivota osamelých matiek a ich rodín, ale aj mikrosystém, teda vnútorné rodinné vz ahy a to tak medzi rodi mi a die a om ako aj -ir-ie sociálne siete. V súvislosti s vplyvom urbánneho prostredia ó teda bezprostredného flivotného priestoru monoparetnálnej rodiny ó je dôleflité spoľ ensko-kultúrne pozadie na Slovensku charakterizované predov-etkým globalizáciou a prechodom od priemyselného k postindustriálnemu hospodárskemu systému.

Z h adiska makroekonomického a sociálno-politického je významný fakt, na ktorý poukázal Keller (2006) a to je zlyhávanie modernej koncepcie sociálneho -tátu v celosvetovom meradle. Hlavné dôvody tohto stavu vidí autor v tom, aký spôsobom globalizácia obmedzuje kompetencie jednotlivých -tátov pri riadení vlastnej hospodárskej a sociálnej politiky a tiefl demografické zmeny v -truktúre obyvate stva krajín Európy v zmysle zvy-ovania poproduktívnej zloflky populácie (Keller, 2006). ŠTí, ktorí ufl majú die a, sa zachovali vyslovene neekonomicky. Ufl pri prvom die ati si zniflujú svoju flivotnú úrove a od druhého die a a im klesá priam drastickyõ (Keller, 2006).

Dopady globalizácie na na-u spoloč nos a na individuálne flivoty lenov tejto spoloč nosti opísali vo svojich knihách aj Beck (2004) a Bauman (1999, 2004). Rozkúskovanie flivota loveka na krátke epizódy a maximálna asopriestorová flexibilita sú atribúty sú asnej západnej civilizácie, ktoré neprajú tomu, o sme donedávna nazývali rodinným flivotom. Zvlá- innosti spojené s výchovou a starostlivos ou o deti si vyfladujú vlastnosti, ktoré sú pre materiálne zabezpe enie rodiny v sú asnosti skôr prekáfľkou nefl prínosom (Bauman, 1999, 2004). V-adeprítomné riziko a neistota priná-a so sebou ve kú dávku frustrácie jednotlivca a tot v-etko sa odráfla aj v demografických zmenách na-ej spoloč nosti s v zmenách v flivotných stratégiách rodín a ich lenov. (Beck, 2004). Globalizácia je sociálnoekonomický priestorový jav, ktorý významne vplýva na kvalitu flivota jednotlivcov a zvlá- obyvatelov urbánneho prostredia. Osudy jednotlivých osamelých matiek treba preto vidie aj v -ir-om kontexte konkurencie, flexibility a mobility, v ktorej majú ove a menej -ancí presadi sa, nefl iní lenovia modernej spoloč nosti.

"Hľadať zmysel existencie znamená teda p edn se v tomto chaosu v bec orientovať a pak vymýšľet a vytvá et cesty, jak se z n ho dostat. Kdyby m ly trendy pokroku jít i nadále jako doposud, dosáhli bychom posléze toho, fle by lidstvo ve svém celku znalo "v-e", ale kařdý jedinec by byl sám pro sebe zase tam, kde byl, neřt proces d jin civilizace zapo al."

Milan Machovec, Smysl lidské existence, 2008

Pod pojmom kvalita řivota si predstavuje kařdý nie o iné, ale vo v-eobecnosti sa dajú laicky tieto predstavy zhrnú do pojmov – astie a materiálny blahobyť. Materiálne zabezpe enie sa považuje sa objektívnu stránku kvality řivota, zvy ajne kvantitatívne merate nú a posudzovanú nezávisle na subjekte kvality řivota, – astie a s tým úzko spojený zmysel řivota je skôr subjektívnou zlořkou kvality řivota subjektu a odvíja sa najmä od osobnostných charakteristík jedinca, i uřl zdedených, alebo získaných v priebehu socializácie (Rapey, 2003, In: Třbrt, 2009).

V závislosti od ponímania kvality řivota ako subjektívneho alebo objektívneho skúmania, resp. hodnotenia sa zaoberajú rôznymi jej dimenziami rôzne vedné disciplíny. Subjektívnym vnímaním kvality řivota sa zaoberá predov-etkým psychológia a filozofia, objektívnym sociológia, ekonómia, politológia a iné. V humánnej geografii existuje trend zaobera sa obidvomi poh admi na kvalitu řivota (objektívnym aj subjektívnym hodnotením). Pre ú ely medzinárodných porovnávaní kvality řivota obyvate stva jednotlivých –átov bol vytvorený tzv. Index kvality řivota (Life Quality Inde), ktorý sa vyuffíva na meranie blahobytu obyvate stva materiálneho charakteru a na meranie prístupu k materiálnym zdrojom. To znamená, fle ide predov-etkým o ekonomicky ponímaný pojem kvality řivota. Takto je zvä –a chápaná kvality řivota aj v beřnom politickom diskurze. Pod a Svetovej zdravotníckej organizácie je kvalita řivota řvnímanie pozície jedinca v řivote v súvislosti s danou kultúrou a hodnotovým systémom a vo vz ahu k individuálnym cie om, o akávaniam, –tandardom a obavámõ (Szabo, In: Fahrenberg a kol., 2001).

Pre ú ely merania kvality řivota v jej najkomplexnej-ej podobe zameranej na mentálne zdravie bol v roku 1994 vytvorený dotazník WHOQOL-100⁷, ktorý rozli-uje 6 dimenzií kvality řivota:

⁷ http://www.who.int/mental_health/who_qol_field_trial_1995.pdf

reflexívne hodnotenie energie
pohyblivosť a pracovná spôsobilosť, závislosti na
chemických látkach)

2. Psychická kvalita života (reflexívne hodnotenie pozitívnych a negatívnych emócií, sebaocenenie, vzťah k vlastnému telu, schopnosť koncentrácie a schopnosť učiť sa, spirituálne reflexívne hodnotenie)

3. Nezávislosť (rôzne aspekty obmedzenia telesnej nezávislosti, odkázanosť na pomôcky alebo lieky)

4. Sociálne vzťahy (subjektívne hodnotenie sociálnych vzťahov, subjektívne hodnotenie sexuálneho života a adekvátnosť sociálnej opory)

5. Prostredie (sociálne a fyzické aspekty prostredia: bývanie, okolie, finančná situácia a dostupnosť zdravotníctva)

6. Náboženstvo/spiritualita (subjektívny pocit zmyslu života a osobnej naplnenosti)

Z uvedených dimenzií kvality života vyplýva značná závislosť mnohých aspektov kvality života na životnom prostredí človeka v zmysle fyzickom, ale aj sociálnoekonomickom, v ktorom sa utvárajú vzťahy a vytvárajú základné podmienky pre vývin a rozvoj osobnosti (Bratská, 2003). Prostredie je teda jedným z determinantov kvality života jednotlivcov, ktorí v ňom prebývajú, pohybujú sa, pracujú.

4.1 Kvalita života v humánnej geografii

Z hľadiska metód, ktoré vyúsťujú humánnu geografiu sa výskumy kvality života môžu rozdeliť na dve skupiny: výskumy, pri ktorých sú vyúsťované predovšetkým kvantitatívne metódy výskumu, druhú skupinu tvoria výskumy vyúsťujúce kvalitatívne metódy výskumu. V prvej skupine sa geografi zameriavajú predovšetkým na vyjadrenie aspektov kvality života, ktoré sú šobjektívne dostupné a kvantifikovateľné, ide teda predovšetkým o materiálne (finančné) zabezpečenie obyvateľstva určitého geografického priestoru, v druhom prípade sa vedci orientujú na subjektívne hodnotenie jednotlivcov ohľadom ich kvality života.

Rozmách výskumu kvality života v geografii všeobecne bol podnietený potrebou zabezpečenia trvalo udržateľného života v krajinách sveta. Keďže bol špeciálne zameraný predovšetkým na kvalitu fyzického prostredia, odborníci z oblasti humánnej geografie poukázali na potrebu pozornosti aj na sociálno-ekonomické aspekty udržateľného rozvoja (Ira, Andrásko, 2007). Podnietené iniciatívy merania kvality života v súvislosti s trvalo udržateľným

rokov 20. storočia, kedy vznikli vo vyspelých štátoch nové stratégie udržateľného rozvoja. V rámci sociálnoekonomických aspektov sa sledovali predovšetkým témy zamestnanosti, chudoby a sociálnej exklúzie, vzdelanie, bývanie, kriminalita, cestná doprava, odpad a iné (Ira, Andrásko, 2007). Z hľadiska urbánneho priestoru boli definované ukazovatele kvality života týkajúce sa sociálneho a ekonomického rozvoja obyvateľstva miest zhrnuté do pojmu obyvateľstva miest. Skúmali sa tiež dopady moderných sídelných procesov na kvalitu života v mestách (urbanizácia, suburbanizácia) (Hnacok, In: Ira, Andrásko, 2007). Podľa Romney et al. (1994, In: Ira, Andrásko, 2007) neexistuje všeobecne akceptovaná definícia kvality života. Agregátne indexy výskumu kvality života urbánneho prostredia zahŕňajú rôzne aspekty života obyvateľstva, ku ktorým patria: zdravie mestského obyvateľstva, obyvateľstvo urbánneho prostredia, blaho mestského obyvateľstva (well-being), kvalita a udržateľnosť (sustainability) prostredia miest, spokojnosť so životom obyvateľstva v mestách, –astie a životná úroveň (Ira, Andrásko, 2007). Niektoré z nich majú objektívny charakter, iné sú závislé od subjektívnej výpovede jednotlivca. Subjektívnymi pocitmi o kvalite života sa zaoberajú vedci z oblasti psychológie, ale aj behaviorálni geografi skúmajú správanie obyvateľstva v rôznych geograficky vymedzených priestoroch.

4.2 Chudoba a sociálna exklúzia

V humánnogeografických prácach sa často skúma kvalita života ako miera chudoby a sociálnej exklúzie obyvateľstva určitého geografického priestoru, najmä v mestách. Kvalitu života z hľadiska materiálneho zabezpečenia zahŕňa medzi inými sociálne problémy, kam patrí aj problém drogových závislostí, problém chorôb a epidémií, problémy terorizmu s migračnými tokov spôsobených nepriaznivými udalosťami ako sú chudoba, vojna, etnické konflikty atď. Všetky tieto problémy majú priamu alebo nepriamu súvislosť s materiálnymi podmienkami v regióne, ktorého sa týkajú.

Materiálnym zabezpečením a chudobou ako aspektmi kvality života z hľadiska kvalitatívneho sa zaoberajú predovšetkým sociálni geografi vyúsťujúci pritom poznatky z iných spoločenských vied, najmä psychológie a sociológie. Pritom vychádzajú z predpokladu, že cieľom ľudského rozvoja je rozširovanie a príležitosti pre jednotlivcov. Chudoba je jednou z príčin obmedzenia prístupu jednotlivca k zdrojom potrebných pre vlastný rozvoj. Na Slovensku je pojem chudoba a hmotná núdza definovaný až po roku 1989. V socialistickom Československu bol všeobecne prijatý predpoklad neexistencie fenoménu

oby nevenovala pozornosť ani vo výskumoch je v SR definovaná chudoba a sociálny exklúzie ako faktor ľudského rozvoja obyvateľstva aj v Národnej správe o ľudskom rozvoji Slovenskej Republiky⁸. S rozvojom trhového hospodárstva sa na Slovensku začala prehĺbovať sociálna stratifikácia obyvateľstva, ktorá je dôsledkom sociálnej redistribúcie materiálnych statkov závislej z jednej strany na rôznej miere úspešnosti jednotlivca v trhovom prostredí a na druhej strane od veľkosti sociálnych redistribúcií uskutočňovaných štátom (Tomeš, 2001). Podľa Rady Európy sú chudobné osoby definované ako šosoby, rodiny alebo skupiny osôb, ktorých materiálne, kultúrne a sociálne zdroje sú natoľko limitované, že ich vylučujú z minimálne akceptovaného životného štýlu štátu, v ktorom žijú.⁹ Jedným z negatívnych dôsledkov chudoby je aj sociálna exklúzia, ktorá je definovaná ako znevýhodnenie v oblasti vzdelania, zamestnania, bývania a prístupu k finančným zdrojom a tiež k prístupu k sociálnym inštitúciám, ktoré poskytujú rôzne životné služby a pritom má toto vylúčenie dlhodobý charakter alebo je latentne prítomné počas dlhšej etapy života jednotlivca (NS SR 2000).

Podľa miery rizika chudoby (podiel osôb s ekvivalentným disponibilným príjmom pod hranicou 60% národného mediánu ekvivalentného príjmu) patria k ohrozeným skupinám obyvateľov na Slovensku podľa typu domácnosti neúplné rodiny (graf 1), Podľa vlastníctva obydlia sú najrizikovejšie domácnosti, ktoré bývajú v podnájme (17,6%) (Filadelfiová, 2007). Prítom 90% neúplných rodín sú rodiny s matkou. Na znevýhodnenie z dôvodu absencie rodiča (otca) v rodine sa tak nabaňuje problém s nerovnakým mzdovým ohodnotením žien v zamestnaní (Graf 2). Na Slovensku bolo stanovené životné minimum pre jednotlivca s jedným nezaopatreným dieťaťom v roku 2008 na úrovni 7.850,- Sk mesačne.¹⁰ Náhradné výživné je zo zákona¹¹ stanovené na maximálne 1,2 násobok životného minima pre nezaopatrené dieťa.

Vzhľadom na všeobecnú tendenciu nárastu monoparentálnych rodín na Slovensku je problém ohrozenia tejto skupiny obyvateľstva chudobou a sociálnou exklúziou predmetom výskumov mnohých sociálnych vedcov.

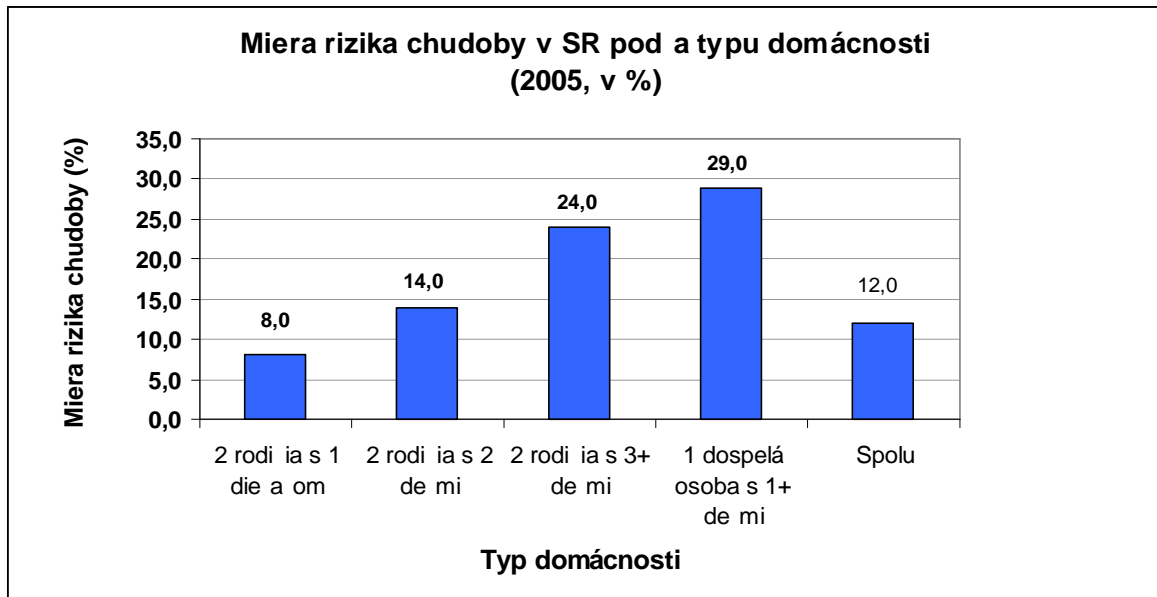
⁸ Národná správa ľudského rozvoja SR 2000 (NS SR 2000) (<http://www.cphr.sk/undp2000.htm>)

⁹ Ibid.

¹⁰ Opatrenie MPSVR SR č. 225/2008

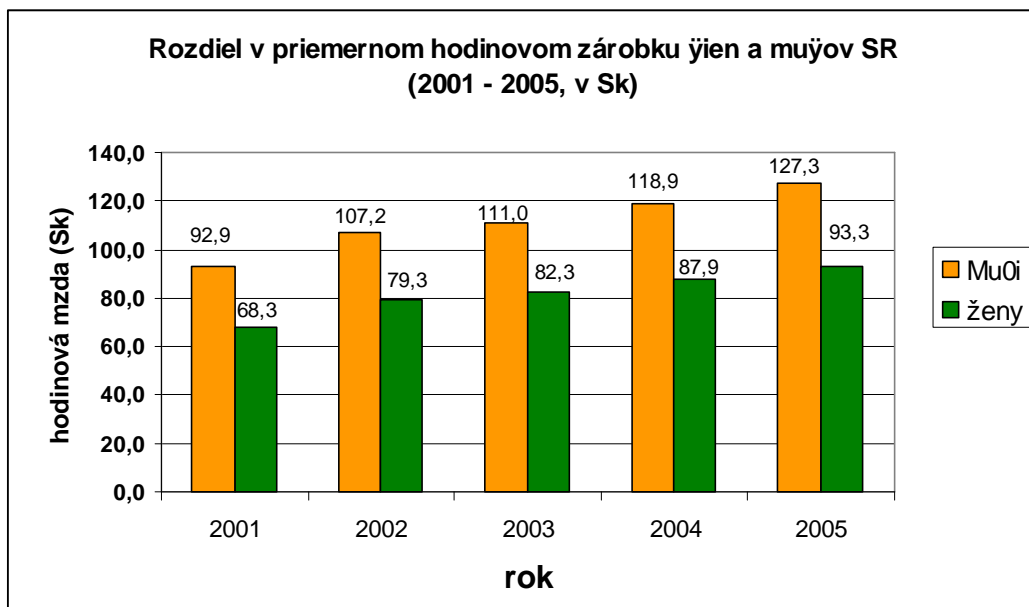
¹¹ Zákon č. 201/2008 Z. z. o náhradnom výživnom a o zmene a doplnení zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení nálezov Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 615/2006 Z. z. v znení zákona č. 554/2008 Z. z.

a typu domácnosti (2005)

Zdroj: TÚ SR, http://www.ivo.sk/buxus/docs//Prednasky_konferencie/Vekova_dimenzia_chudoby.pdf, 2006

Graf . 2: Rozdiel v priem. hodinovom zárobku fien a muŕov SR (3. -tvr rok 2001-2005)

Zdroj: Analýza rozdielov priemerných zárobkov ťien a muŕov v SR, Bratislava, MPSVR SR, 2006

Monoparentálna (jednorodi ovská, resp. neúplná) rodina je sociálny jav známy na území Slovenska ufl z ias komunizmus, kedy boli prostredníctvom nástrojov sociálnej politiky vytvorené niektoré podmienky, ktoré umofl ovali lepšie podmienky flivota pre osamelých rodi ov s de mi, nefl tomu bolo v predchádzajúcich obdobiach. (Sullerotová, 1998). Materiálne zabezpe enie na ur itej minimálnej úrovni vyplývalo z povinnosti kafldeho ob ana –tátu by zamestnaný a starostlivos o deti bola z ve kej asti prenesená na –tátne in-titúcie, akými boli jasle a materské –koly. Preto fenomén monoparentálnych rodín nebol na Slovensku po revolúcii celkom neznámy. Napriek tomu sa ukázalo, fl trend rozvodov a slobodných matiek svojou intenzitou ani z aleka nebol vy erpaný. Rozklad tradi nej rodiny teda nebol spôsobený len komunistickými pravidlami hospodárskeho a sociálneho spôsobu flivota, ale ako sa ukázalo po demokratizácii spo lo nosti, napriek rastúcej náboflenskej aktivite obyvate stva sa dostavili aj globálne individualiza né trendy, ktoré sa prejavili nielen v zníflenej pôrodnosti, ale aj výrazným zvý-ením po tu rozvodov na Slovensku (Pastor 2004). Kým v roku 1990 pripadalo na 100 sobá-ov 22 rozvodov, v roku 2001 to bolo ufl viac nefl 40 rozvodov na 100 sobá-ov. V období od roku 1950 do 2003 sa zvý-ila úhrnná rozvodovos na Slovensku viac nefl 5-násobne (Mládek, Kusendová, Maren áková, Podolák, Va o, 2006).

5.1 Rodina ako morfodynamická jednotka

Rodina je považovaná za základný stabiliza ný prvok spo lo nosti. Napriek tomu, fl sa jej –truktúra a formy v histórii ũdskej spo lo nosti menili, jej základné funkcie : reproduk ná (biologická), výchovná, emocionálna a ochranná zostali zachované do dne-ných ias. Jednotlivé funkcie rodiny menia svoju váhu v priebehu vývoja, kým reproduk ná funkcia bola dôleflitá v minulosti, kedy mal v po nohospodárskych spo lo nostiach význam vy-í po et detí v rodine, emocionálna funkcia nadobúda na význame najmä v spo lo nosti postindustriálnej, kedy dochádza k zna nej individualizácii spo lo nosti a rodina zostáva jediným bezpe ným prístavom pre jej lenov. Výchovná a vzdelávacia funkcia rodiny je v modernej a najmä postmodernej spo lo nosti považovaná v zna nej miere za vyvlastnenú rôznymi výchovnými a vzdelávacími in-titúciami.

y s rodinou modernou a postmodernou zis ujeme, fle príbuzenstvo, roly jej lenov boli komplementárne a hierarchizované, hlavnou autoritou bol otec (Mofný, 2002), po prechode západnej kres anskej prevafne po nohospodárskej civilizácie k industriálnej spolo nosti (priemysel ako dominujúci sektor hospodárstva) dochádza aj k zmenám v rodine. Rodina v priemyselnej spolo nosti je nazývaná modernou rodinou, pri om sa pod ou rozumie ufl len nukleárna rodina (manfelia a deti), rodinné roly sú segregované a komplementárne, o autoritu sa za ínajú deli otec a matka, pri om ale ide o autoritu v rôznych segregovaných oblastiach rodinného flivota, vo verejnom flivote rodiny túto na alej reprezentuje otec, ktorý je tiefl pilierom spolo enského statusu celej rodiny. V postindustriálnej (postmodernej) spolo nosti sa radikálne mení –truktúra rodiny afl do tej miery, fle niektorí sociológovia a psychológovia hovoria otvorene o kríze rodiny. Truktúra rodiny je variabilná, roly jej lenov sú individualizované, na význame nadobúda oraz viac citová funkcia rodiny, autorita je individualizovaná a slabá (Mofný, 2007). V spolo enských výskumoch a ich interpretáciách sa ufl po as socializmu objavuje oraz viac kritických pojednávaní na adresu sú asnej rodiny, v sociológii a psychológii sa analyzujú prí inu takéhoto stavu rodiny v západnej spolo nosti a v poslednom období aj na Slovensku. Bláha otvorene hovoril o nákaze –ríacej sa s individualistickou a hedonistickou filozofiou propagovanou rôznymi mienkotvornými orgánmi (Bláha, In: Mofný, 2002), psychológovia (napr. Uhlí , In: Mofný, 2002) skúmali dopady zmien v –truktúre rodiny na vývoj die a a. Vä –ina výskumov a teórií vypracovaných v súvislosti s rodinou vychádzalo zo –trukturálneho funkcionalizmu.

Od sedemdesiatych rokov 20 storo ia za al v západnej Európe v–eobecný trend poklesu po tu detí v rodine (z 2,5 die a a na jednu flenu na 1,5 die a a na jednu flenu). Tento trend pokračoval v osemdesiatych rokoch aj v krajinách juflnej a juhozápadnej Európy a po revolúcii v roku 1989 sa po et detí na jednu flenu radikálne znížil aj na Slovensku. Sú asne s poklesom po tu detí v rodine klesala sobá–nos a rástla rozvodovos .

V sú asnosti sa považuje –trukturálne funkcionalistické h adisko pri výskume sociálnych javov a –truktúr za prekonaný a v spolo enských vedách za ínajú prevláda nové teórie rodiny, vychádzajúce prevafne z fenomenologickej filozofie (Mofný, 2002).

Pod a medzinárodného výskumu európskych hodnôt uskuto neného v rokoch 1999/2000 si 85,4% obyvateľov v–etských európskych krajín myslí, fle pre zdravý vývoj a –astie die a a je potrebná biparentálna rodina. Pod a výskumnej správy Strediska pre

považuje asi 90% obyvateľov Slovenska manželstvo za základnú formu rodiny a viac než 95% respondentov sa vyjadrilo, že šdie a môže vyrastať – asne len v domove s obidvoma rodičmi. Pre porovnanie tá istá správa uvádza, že v škandinávskych krajinách má tento názor len 60% obyvateľov.

Z toho vyplýva, že slovenské občianstvo si tzv. biparentálnu nukleárnu rodinu ako základnú bunku spoločnosti vysoko cení. Napriek tomu sa forma rodiny po roku 1989 značne výrazne mení. Rodina na Slovensku po revolúcii značne kopíruje vzory zo západnej Európy, rodinné správanie obyvateľov Slovenska sa značne približuje západoeurópskemu reprodukčnému modelu (Pilinská, Lukášová, Meszárosová, Václavík, 2005). Niektorí odborníci v oblasti spoločenských vied považujú tieto zmeny za krízu rodiny (Sullerotová, 1998), iní to považujú za hodnotovo neutrálne a sú asne vývojovo nevyhnutný spoločenský jav.

5.2 Monoparentálna rodina – štatistické údaje

Za neúplnú rodinu považujeme domácnosť, ktorá sa skladá z jedného rodiča a aspoň jedného nezaopatreného dieťaťa, pričom v domácnosti môžu byť prítomní aj iní členovia, napr. starí rodičia, súrodenci rodiča a dieťaťa, príp. iní členovia okrem druhého rodiča a dieťaťa. V tejto práci uvažujem o rodine, v ktorej je prítomná ako rodič len matka, pričom otec z rôznych dôvodov, akými sú napr. rozvod alebo úmrtie, nie je v domácnosti/rodine aktívne prítomný. Takisto ide o domácnosti, v ktorých otec nie je prítomný, pretože je neznámy, resp. nie je matkou uvedený oficiálne ako otec dieťaťa. Najčastejším typom neúplnej rodiny na Slovensku je rodina s rozvedenou matkou. Existuje ale aj viac rodín s matkou nevydatou. Matky vdovy tvoria najmenší podiel neúplných rodín s matkou.

Napriek týmto údajom je z rôznych výskumov verejnej mienky na Slovensku evidentné, že netradičné formy rodiny nepovažujeme stále za rovnocenné klasickej forme rodiny: šmaterstvo bez trvalého partnera schvaľuje u nás len 23% obyvateľov, pričom priemer pre Európu je 43% (Kusá, J., 2005). Rovnako má vysoký podiel občianstva negatívny postoj ku kohabitáciám (63% obyvateľov odmieta spoločné bývanie partnerov pred sobou, v katolíckom Poľsku je to len 41%, (Kusá, J., 2005).

Všetchny štatistické údaje uvádzané v tejto kapitole pochádzajú z SODB 2001, z analytickej práce *Demografická charakteristika rodiny na Slovensku (2005)* a z publikácií

¹² SVPR pri MPSVR SR

os sa vychádzalo zo spoločného bývania jej členov, ú pojmu rodinná domácnosť sa vychádzalo okrem spoločného bývania a hospodárenia aj zo vzájomných príbuzenských väzieb medzi členmi domácnosti.

O podiele neúplných rodín na Slovensku vypovedá údaj o podiele detí narodených mimo manželstva, ktorý v poslednom období rastie, v roku 2004 dosiahol hodnotu 26,5%, v roku 2008 sa zvýšil tento podiel na 27%, pritom v roku 1991 sa na Slovensku na rodilo mimo manželstva len 9% detí. Od roku 1970, kedy bol podiel detí narodených mimo manželstva 6,2% tento v nasledujúcom období klesal, do roku 1980 začal pozvoľne stúpať, pričom dynamický nárast podielu detí narodených mimo manželstva začal v poslednom období, kedy začal od 9% v roku 1990 a skončil pri spomínaných 27% v roku 2008. Treba podotknúť, že v prípadoch detí narodených v neúplných rodinách môže ísť aj o formálne neúplne rodiny, keďže štatisticky sa zisťuje tento údaj bez ohľadu na to, či rodičia žijú v jednej domácnosti, teda kohabitujú, alebo nie. Najväčší podiel z detí narodených mimo manželstva tvoria deti v neúplných rodinách s matkou. Vzhľadom na fakt, že najväčším dielom v prípade neúplných rodín ide o rodiny rozvedené, je dôležitý údaj o podiele rozvedených manželstiev na Slovensku. V roku 2004 predstavoval počet rozvedených manželstiev s maloletými deťmi na Slovensku 53,96%, pričom rozvodová aktivita žien bola v roku 2004 až 65,5%. Zo všetkých rodín s jedným rodičom na Slovensku je 122 965 domácností vedených matkou (Tamásová, 2007). Trendom na Slovensku sa týka veľa domácností vyjadrenej podielom je ich zmenšovanie, znižuje sa počet dvojgeneračných domácností a z tých, ktoré pretrvávajú, tvoria vo veľkom podiele domácnosti vynútené nevyhnutnosťou medzigeneračnej solidarity (Tamásová, 2007). Podľa Tamásovej (2007) patria k pretrvávajúcim problémom rodiny na Slovensku okrem iného aj dlhodobá neprítomnosť jedného z rodičov, nevýrazné podieľanie sa otcov na rodinnom živote (a to aj v tzv. klasických rodinách) a neuspokojujúce riešenie bytovej otázky. Z toho všetkého vyplýva, že rodinný vzorec a teda forma reprodukcie populácie nasleduje celoeurópske trendy, aj keď s určitým oneskorením a v rozdielnych podmienkach, než sú prítomné v rozvinutejších európskych spoločnostiach.

Zdroj: http://www.infostat.sk/vdc/sk/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=34
© 2008 VDC, Výskumné demografické centrum, INFOSTAT Bratislava

5.3 Neúplne rodiny pod a regiónov

Pod a SODB 2001¹³ sa na Slovensku nachádza 644 103 úplných rodín a 138 329 neúplných rodín. Celkový podiel neúplných rodín v 2001 bol teda 17,7% zo všetkých rodín na Slovensku. V roku 1991 bol počet úplných rodín vyšší (762 667) než v roku 2001 a počet neúplných rodín bol nižší než v roku 2001 (98 104). Podiel neúplných rodín na Slovensku má jednoznačne stúpajúcu tendenciu. Zvýšil sa z 11,4% (1991) na 17,7% v roku 2001. Ako už bolo spomenuté, tento trend je pokračujúci aj v období po roku 2001.

Tab. .2: Podiel neúplných rodín v SR (1991, 2001)

Kraj	počet všetkých rodín		počet NR		podiel NR (%)	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001
BAK	104 783	83 974	18 926	21 034	18,1	25,0
TTK	88 689	82 167	9 423	15 048	10,6	18,3
TNK	97 913	88 129	10 031	14 904	10,2	16,9
NRK	113 637	100 848	12 285	17 598	10,8	17,5

¹³ http://portal.statistics.sk/files/Sekcie/sek_600/Demografia/SODB/Tabulky/tab30.pdf

	5	16 392	10,0	16,1
	6	18 096	11,3	18,8
PKR	119 517	116 741	10 634	15 587
KEK	122 041	112 433	13 934	19 670
SR	860 771	782 432	98 104	138 329
			11,4	17,7

Zdroj: SODB 1991, 2001

Najväší podiel neúplných rodín je v Bratislavskom kraji (25% zo všetkých rodín v roku 2001). Vo všetkých ostatných krajoch v roku 2001 nedosahoval ani 20% podiel zo všetkých rodín. Je teda zrejmé, že urbánne prostredie Bratislavy okrem toho, že patrí k hospodársky najrozvinutejším regiónom Slovenska, vyznačuje sa aj rozdielnym demografickým vývojom v oblasti foriem rodinnej organizácie. Na druhej strane treba podotknúť, že sítanie obyvateľstva sa uskutočňuje na základe údajov o trvalom pobyte obyvateľov, preto je veľmi pravdepodobné, že určitý podiel neúplných rodín sa síce podľa štatistického zisovania nachádza v inom regióne než bratislavskom, ale *de facto* bývajú v Bratislave alebo jej okolí. Medzi takýmito sú aj niektoré z respondentiek môjho kvalitatívneho výskumu. Dôvodom pre ich pobyt mimo ich trvalého bydliska sú lepšie pracovné príležitosti v hlavnom meste. Tiež je treba uviesť fakt, že medzi neúplnými rodinami uvedenými v tab. 2 sú aj neúplne rodiny s otcom, hoci je týchto podstatne menej než neúplných rodín s matkou.

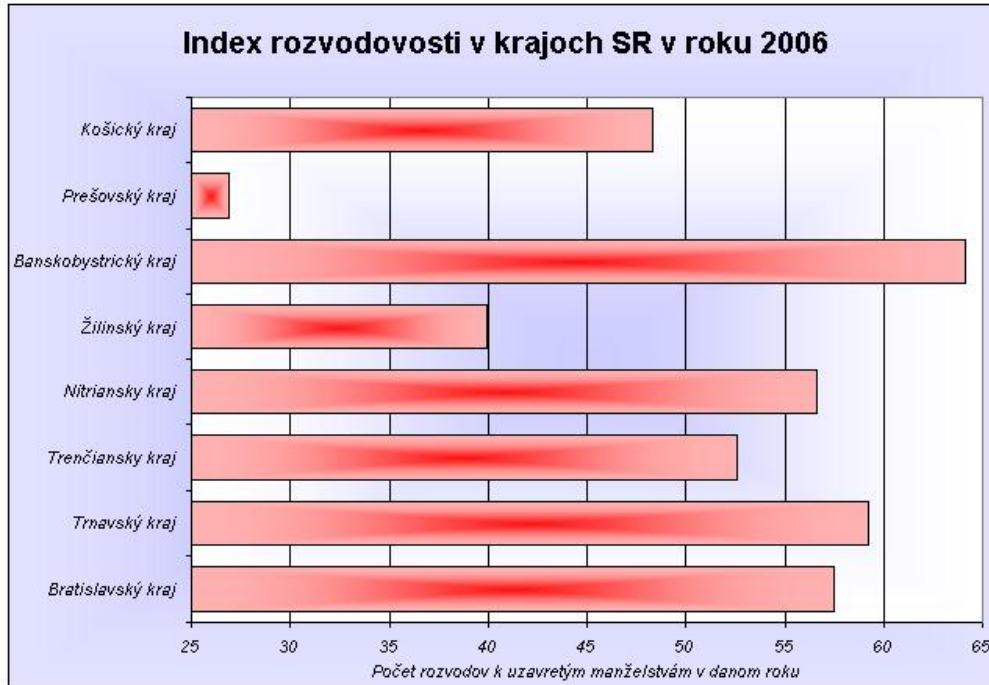
Zo štatistických údajov o neúplných rodinách je zaujímavou skutočnosťou, že podiel neúplných rodín zo všetkých domácností 11,9%.¹⁴ Na jednu neúplnú rodinu pripadalo v roku 2001 2,64 členov.

Ako sme už spomenuli, hlavnou príčinou vzniku neúplných na Slovensku je rozvod. V osemdesiatych rokoch pripadalo na každých 1000 obyvateľov Slovenska 1,6 rozvodov, väčšinou pripadli po rozvoze deti do starostlivosti matke (cca 90%). Väčšina týchto rozvedených matiek, teda tie, ktoré sa znovu nezosobášili, patrila do kohorty osamelých matiek v deväťdesiatych rokoch, čo sa prejavilo pri SODB v roku 1991. V súhrnlosti je 90 zo 100 neúplných rodín s matkou, zvyšných 10 je neúplných rodín s otcom. Rodiny s osamelou matkou a jedným nezaopatreným dieťaťom tvoria 60% všetkých neúplných rodín, rodiny s osamelou matkou a dvomi nezaopatrenými deťmi tvoria takmer 30% všetkých neúplných rodín a rodiny s osamelou matkou a tromi nezaopatrenými deťmi tvoria cca 10% všetkých neúplných rodín. Ak teda hovoríme o problémoch v súvislosti s neúplnými rodinami, hlavne

¹⁴ Filadelfiová, J., Guráň, P., Mitorová, D.: *Rodové štatistiky na Slovensku. Druhé doplnené vydanie. MPSVR SR, Medzinárodné stredisko pre štúdium rodiny, Bratislava 2002*

ciálnej exklúzii, hovoríme predovšetkým o osamelých

Graf. 4: Rozvodovosť podľa krajov v SR

Zdroj: http://www.infostat.sk/vdc/sk/index.php?option=com_content&task=view&id=48&Itemid=36
© 2008 VDC, Výskumné demografické centrum, INFOSTAT Bratislava

Podľa výskumov (Keller, 2004, 2007) sa po rozvoze manželov muflí zvyčajne nižšia úroveň zhruba o jednu tretinu, zatiaľ čo ženy, ktorej pripadli deti do starostlivosti sa znížia úroveň o dve tretiny. Pri kombinácii doteraz uvedených údajov zistíme, že problém ohrozenia osamelých matiek chudobou nie je len dôsledkom rozvodu (a v prípade slobodných matiek samozrejme absencie otca uľahčenia rodiny), ale súvisí vo výraznej miere aj s feminizáciou chudoby.

RODINA A SPOLOČNOSŤ

Názor, že v našej spoločnosti majú ženy horšie postavenie než muži zdieľa a podáva výskumov uskutočnených Inštitútom pre verejné otázky v roku 2002¹⁵ 55,5% mužov a 82% žien. Za rovnaké považuje postavenie oboch pohlaví 34% mužov a 15% žien. Za hlavné oblasti, ktoré by bolo treba v rámci dosiahnutia rodovej rovnosti na Slovensku zlepšiť považujú respondenti výskumu vyrovnanie odmeňovania žien a mužov v zamestnaní, vyrovnanie podmienok na zvládnutie starostlivosti o rodinu a domácnosť a zároveň aj zamestnania, teda dvojitého zaťaženia ženy a ako tretie v poradí zvýšenie finančnej podpory rodiny zo strany štátu (Gyárfáiová, Paľková, 2002). Okrem spomínaných problémových oblastí sa vyjadrili respondenti výskumu aj k téme domáceho násillia páchaného na ženách a diskriminácii žien pri prijímaní do zamestnania (Gyárfáiová, Paľková, 2002).

Hoci sa svetom prehnalo už niekoľko koľ feministických výn snailiacich sa zabezpečiť pre ženu rovnaké miesto v spoločnosti a to verejnej ako aj v súkromnej sfére, zdá sa, že na Slovensku panuje stále konzervatívny duch, čo sa týka ženských práv a povinností. Š...rovnosť muža a ženy v rodine napriek výetkým prípadným rovnostiam v iných oblastiach ich život je fikciou, je jedným zo sociálnych mýtov (Maľková, 2001).

Hlavným omylom pri zavádzaní rovnakého postavenia žien v súčasnej spoločnosti vyzerá by komplexné prijatie maskulínnych pravidiel hry ženami: ženy síce prevzali obrovskú časť povinností, ktoré boli v minulosti doménou mužov, práva s nimi spojené ale nenadobudli také rozmery, ako by vzhľadom na povinnosti ženám mali prislúchať. Okrem toho nedošlo k reciprocite v preberaní povinností zo strany mužov: ženám ich povinnosti vyplývajúce z ich biologickej reprodukčnej schopnosti zostali, ostatné sa k nim len pridali a tak ženy trpia preťaženosťou známou aj pod pojmom dvojité/trojité zaťaženie žien v spoločnosti. V prípade, že zostane žena v domácnosti, teda nie je zamestnaná, odpovedá na otázku čo robí: šJa nepracujem. Som v domácnosti (Renzetti, Curran, 2005). Z pohľadu rodu je rodina sférou spoločnosti, ktorá šsociálne nerovnosti nielen prehľbuje, ale dokonca sama produkuje a reprodukuje (Maľková, 2001).

¹⁵ Gyárfáiová, O., Paľková, K.: *Potenciál aktívnej úasti žien vo verejnom živote*, IVO, Bratislava 2002

ľudská existencia sa vyvíja pod a zákonitostí ľvlastníka a pána prírody ó súpera ostatných vlastníkov a pánovõ. ľVõ a tohto subjektu je späťa s *prácou* za ú elom podmanenia prírody a s *bojom* za ú elom podmanenia udíõ (Bar-a, 2002) Práca v zamestnaní je boj a podmanenie si prírody a udí. Práca v domácnosti je starostlivos ľa láska.

Moderná idea autonómneho subjektu (*na ktorom je postaveá celá západná kultúra individualizmu a slobody jednotlivca*) je pod a feminizmov vychádzajúcich zo psychoanalytických prúdov nerozlu ne späťa s panstvom. Prostredníctvom modernej võli k moci sa presadzuje túľba po nastolení vlády nad prírodou a inými u mi. Ekofeministické teórie vychádzajú práve s tejto túľby ľpo objektivizácii a podrobeníõ (Bar-a, 2002). Ke ľe ľúspe-nos uskuto nenia týchto intencií závisí nielen na schopnosti politicky a ekonomicky ich presadi ľ, ale aj na spolupráci s tými, ktorí majú by ľpodrobení, na kom sa má uplatni ľmoc, treba vytvára ľidentitu utlá ľaných, o sa formou socializácie darí uľnieko ko storo ľ. ľOkrem svojich kultúrnych a ekonomických podmienok má teda panstvo svoje podmienky kultúrne a psychologické: politika opierajúca sa o monopolizáciu prostriedkov násilia a ekonomika vychádzajúca zo ľtruktúry vlastníctva a distribúcie materiálnych statkov ó sú legitimizované kultúrou vytvárajúcou im zodpovedajúce skupinové identity ó ľľivené sú ur ľitým typom túľby operujúcim na úrovni individuálnej psychiky a medziosobných vz ľahovõ (Bar-a, 2000). ľPrekonanie panstva teda predpokladá nielen premenu politických a ekonomických ľtruktúr, ale tieľ premenu kultúrne-skupinových identít a typu võle-túľby. Tá sa musí dosta ľz modusu boja, práce a poznania do modusu hry a daru, z modusu privlastnenia a panstva nad rovnakým predmetom, ľidentitou do modusu tvorby a pritakania ľnému (nepredmetnému, neidentitnému)õ (Bar-a, 2002). ľParanoja musí by ľprepólovaná na dôveru, závis ľmaterskej a prírodnej plodnosti musí by ľnahradená v ľa nos ou za ne.

ľK ú ovou otázkou je, ľi môľe existova ľtaký subjekt túľby, ktorý by svojou sebarealizáciou a slobodou uľnestaval na objektivizácii sveta a zotro ľovaní druhýchõ (Bar-a, 2002). Svet technického pokroku a vo něho trhu je svetom zvec ľovania, um tvovania, reprezentuje namiesto slobodných vz ľahov vz ľahy pána a otroka. ľPrekonanie vykoris ľovania prírody a podrobovanie si udí ľnými u mi vyľladuje okrem makrosociálnych zmien v politickej, ekonomickej a kultúrnej oblasti nemenej dôľľitú psychickú konverziu túľby z negatívneho na afirmatívne a z privlast ľujúceho si na obdarovávací modusõ (Bar-a, 2002)

dmienky v rámci ktorých sa ženy snažia emancipovať. Je dokáfu to isté, o mužmi a e-ťe nie o navyiac: rodičia stara sa o deti. ŠManfel oby ajne vyjadri ochotu svojej manželke s domácimi prácami pomôc , ale aj v pároch, kde zarábajú obaja partneri, je medzi mužmi a ženami roz-írené presved enie, že domáce práce sú v zásade prácou *ženskou* , nech sú na as ženy kladené akéko vek al-ie nároky (Shelton, 1992, Wilkie, 1993, In: Renzetti, Curran, 2005).

Vzh adom na prestífi, akú majú mužské a ženské roly v sú asnej západnej spoločnosti sa niet o udova , že muži sa nehrnú do preberania ženských povinností. Žena v domácnosti si vyslúfi ak nie otvorené, tak aspo skryté poh danie, s ím by sa niektoré silné osobnosti e-ťe dokázali zmieri , keby to nebolo spojené aj s poníflujúcou bezmocou takejto ženy v rodine aj v spoločnosti. Žena, ktorá sa šleno stara o deti závisí finan ne od svojho manžela, čo implikuje odtrhnutos od verejného života a vplyvu. Tým sa ale jej poníflenie nekoni. V minulosti si totiž svojou starostlivos ou dobyla aspo srdcia svojich detí. V súčasnosti ufl aj deti podvedome cítia nemohúcnos matky, ktorá je v domácnosti (Mat j ek, 2003, 2004). Preto táto ve a krát elí latentnému poh daniu nielen zo strany okolia, ale aj zo strany svojich detí, ktoré si v kultúre, ktorá si váfi hlavne úspech a výkon v zamestnaní, peniaze a konzum v-ímajú bezvýznamnos postavenia ženy o matky. Ako sa vyjadril Bar-a (2002): šFeminizmus sa logicky musí najskôr snafi o emancipáciu ženy do postavenia individuálneho subjektu a súčasne o zhodnotenie žensťva. Naoko sa zdá, že to prvé sa v rámci Európy celkom darí a na druhom treba zapracova . Pravda je v-ak taká, že tieto dva aspekty sú navzájom do tej miery previazané, že každá požiadavka na ženu ako individuálny subjekt naráfla na dehonestáciu v-ťekého, čo znamená pojem šženskéo v na-ej spoločnosti.

Podľa výskumu uskuto neného organizáciou IVO v roku 2006¹⁶ a nadväzujúcou na výskumný projekt agentúry FOCUS z roku 1995 považuje 70% obyvateľov SR za správnu ženu tú, ktorá sa vie postara o domácnos . Tá istá vlastnos by mala by atribútom správneho muža podľa 44% obyvateľov. 79% populácie považuje za k ú ovú vlastnos správneho muža postara sa finan ne o rodinu, iba 18% si myslí, že by to mala dokáza aj správna žena (Bútorová, 2008). Ako vidno z grafu .2, hodinová mzda zamestnaných žien tvorila v roku 2005 okolo 73% hodinovej mzdy muža. Z grafu tiefl vidno, že je to nieko koro ný trend a mzdy žien sú stabilne podhodnotené v porovnaní s mužmi. V roku

¹⁶ Bútorová, Z In: Bútorová, Z. a kol.: *Ona a on na Slovensku. Zaoštrene na rod a vek. IVO, Bratislava, 2008*

vysoko-kolsky vzdelaných ekonomicky aktívnych 7% v-etkých pracujúcich v klasifika nej triede šZákonodarcovia, vedúci a riadiaci zamestnanciõ boli ženy. ženy tiež tvorili 71% zamestnaných nižších administratívnych zamestnancov a 76,4% v-etkých zamestnancov v-kolstve, 81,6% v zdravotníctve a sociálnej pomoci a 94,6% v-etkých zamestnaných v klasifika nej triede inosti v domácnosti (Statistická ro enka SR, 2006). Z uvedených údajov vyplýva: ženy sú stvorené pre inosti spojené so starostlivos ou, výchovou, sú citlivé a empatické a keď ufl nechcú, resp. nemôflu by doma, tak nech robia, ale musia sa uspokoji s men-ou mzdou než muži.

šženy sú definované negatívne ó sú tým, čím nie sú muži: nie sú autonómne, nezávislé a agresívne, ale starostlivé, nie sú sú affívé, ale dávajúce, nie sú verejné, ale súkromnéõ (Benhabib, 1992 In: Bar-a, 2002). Pod a Gilligan (2001) je postavená celá diskusia o tom, čím ženy nie sú, na zlých základoch vyplývajúcich z chybnéj generalizácie freudovskej vývinovej psychológie a tvorby mužskej a ženskej identity v detskom veku. Gilligan (2001) vo svojej práci spochybnila univerzálnos sú asnej morálnej paradigmy, na ktorej je vybudovaný demokratický spoločenský systém a zdôraznila zanedbávanie hlasu polovice svetovej populácie spôsobom, kedy sa hodnoty, na ktorých je vystavaná demokracia generalizujú v prospech hodnôt definovaných ako maskulínných.

Nie v-etky ženy sú od prírody starostlivé a empatické a tiež nie v-etci muži sú dravci. V tom ale spo íva celý problém, keď sa nielen preferuje lnia maskulínnej sú afe, podmanovania a moci a nanucuje sa tak nielen ženám, ale aj genderovo feminínne orientovaným mužom, ale sa sú asne podhodnocuje morálne právo na uznanie práve tým vlastnostiam, ktoré napomáhajú reprodukcii obyvateľstva, sú dôleffité pre jej kvalitu, vlastnostiam, ktoré robia svet príjemnej-ím miestom na flivot. V prípade, keď raz dôjde k uznaniu týchto tzv. feminínnych vlastností, nemuseli by ani muži skrýva svoje šnemaskulínneõ vlastnosti, ktoré bývajú v sú asnosti ocenené len s blahosklonným tónom hlasu. šLiberálna verejná sféra je zaloffená na vylú ení vá-ní rozumom, tela mys ou, iného rovnakým. Ak odmietame toto vylú enie, musíme odmietnu aj samotný ideál nestrannosti a univerzalityõ (Okin, In: Bar-a, 2002). Práve tento ideál vytlá a mimo verejnú sféru telesnos , vá-ne a tých, ktorí sú v sú asnej modernej kultúre považovaní za ich nositeľov ó teda deti, neeurópske rasy a ženyõ (Bar-a, 2002).

Pod a Okin (In: Bar-a, 2002) z etiky starostlivosti nevyplýva nutne zru-enie alebo vonkaj-ie doplnenie liberálnej spravodlivosti tak ako ju definovali *Rawls, Barry i Scanlon*, etika starostlivosti je sú asou liberálnej spravodlivosti. Pod a nej je ideálom spravodlivé

ených so starostlivosťou, i ufl o deti alebo starších
ávanie psychologických a morálnych rozdielov medzi
pohlaviami. Naopak, pod a post-štrukturalistického feminizmu sú tak liberálna morálka
spravodlivosti, ako aj feministická etika starostlivosti späté s rodovo štruktúrovaným
sociálnym svetom a preto v jeho rámci neriešite. (Cornell, Thurschwell, 1994).

Kritici feminizmu v zmysle orientácie flen na kariéru namiesto na materstvo
a domácnosť a s tým spojených súasných demografických trendov by sa mali zamyslie nad
dôsledkami dehonestovania fleny ó matky a manželky (resp. upratovačky, kuchárky,
vychovávateľky at.), pretože v procese socializácie sa malé dievčatká ako prvé naučia to, že
matka robí prácu, ktorú nevie nikto oceniť finančne a málokto morálne. Preto sa potom
pudujeme, že sa snafia vyhnúť sa roli typickej matky a manželky? Všetci, ktorým je to
udne by mali byť v a ní tomu, čo sa nazýva biologické hodiny a niekedy aj mileneckej
poblúznenosti, pretože bez nich by sa pravdepodobne nenarodilo ani to ko detí, ko ko sa ich
rodí teraz.

6.2 Feminizácia chudoby

*Šobianska sloboda nie je univerzálna. Je mužským atribútom a závisí od
patriarchálneho práva*

Carole Pateman: Sexuálna zmluva (2000).

Manželstvo sa rovnako ako obianstvo a zamestnanie zakladajú na zmluve. Ide však
o zmluvu, v ktorej nemajú obidve strany rovnakú výmoflite nosť práva. Sféra súkromná je
totiže stále z veľkej časti mimo verejnej výmoflite nosti práva, oho dôkazom je aj
rozdelenie materiálnych zdrojov a povinností v domácnosti medzi manželmi. ŠSúkromná
sféra sa nepokladá za politicky relevantnú. Manželstvo a manželská zmluva sa preto považujú
za politicky irelevantné (Pateman, 2000). Tento fakt umožuje pretrvávanie pozícií moci
v manželstve a muž nadobúda s manželskou zmluvou šzvláštny druh vlastníctva ó osobu
daného jednotlivca. Celý problém je v tom, že zmluvné strany na to, aby bola zmluva
spravodlivá, musia mať rovnocenné postavenie. V prípade muža a fleny nejde o rovnocenné
postavenie dvoch partnerov. Zmluvu uzatvárajú dve strany, z ktorých každá má inú pozíciu
v systéme, na ktorom sa zmluva zakladá. Zdrojom pozície zmluvných strán je prístup muža
a fleny k materiálnym zdrojom, ktoré sú generátorom skutočnej moci v súčasnej spoločnosti.

lžajúcich kapitolách, ženy na Slovensku nedisponujú
ami v zamestnaní ako muži. ženy pracujú prevažne
v –kolstve, zdravotníctve a službách a aj tam na horšie platených pozíciách. Aj v lukratívnych
hospodárskych a pracovných odvetviach (v zmysle lepšie platených s ohľadom na priemernú
mzdu v danom odvetví) pracujú prevažne na horšie platených pozíciách. Vo vedúcich
pozíciách pracuje na Slovensku menej žien než mužov (Bosá, M. a kol, 2005). Zamestnanie
prítomné nie len zdrojom financií, ale aj zdrojom formálnych i neformálnych známostí, ktoré
tvoria tzv. diaľkové/slabé vzťahy, ktoré sú súčasťou sociálnej siete jednotlivca. Tieto sú
nazývané aj rozvojovými z dôvodu ich využiteľnosti v prípade potreby ako prístupu
k zdrojom (Keller, 2009). Takýmto spôsobom sa pozitíva vyplývajú z orientácie na kariéru
znásobujú a multiplikuujú navzájom. A v tom spočíva úspešnosť mužov pri udržaní si moci
a diktovaní pravidiel, ktorými sa spoločnosť riadi. Vzhľadom na vyššie spomínané menej
atraktívne pozície v zamestnaní o sa žena týka a prestávok priebehu budovania kariéry po
starostlivosti o malé deti je prístup k takémuto druhu sociálnych sietí ženám obmedzený.
Zaujímavá je štúdia uskutočnená v ČR, ktorá skúmala životné stratégie mladých manažérov,
ktoré sa snažili zladíť rodinný život s budovaním kariéry. Respondentky sa po skončení výskumu
jednoznačne zhodli na tom, že materská dovolenka a následná starostlivosť o rodinu
predstavuje rozhodujúcu brzdú v budovaní kariéry porovnanú s mužskými kolegami, resp.
že úsilie venované práci musí byť oveľa väčšie ak chce žena ako matka zotrvať na rovnakej
pozícii ako muž (Králíková, 2002).

Šťod nepamätí ženu spúšťa jej reprodukčná funkcia napriek jej energetickej
náročnosti, na ktorú nestačí ak chýba v rodinnom systéme muž. Muž zabezpečuje od
nepamätí svoju dominanciu v páre tým, že plodí toľko detí, aby bola k ich zabezpečeniu jeho
prítomnosť nevyhnutná. Ak sa zvýši ekonomická kapacita ženy kultiváciou jej pracovnej sily
prostredníctvom kvalifikácie do tej miery, že dokáže udržať rodinný systém na akceptovanej
úrovni za predpokladu obmedzeného počtu detí a ak je v jej rukách prostriedok a aj
rozhodnutie obmedzujúce počet detí, je prvá krát v histórii naozaj nezávislá, samostatná,
rovnoprávna (Mofný, 2002, 2008). K tomu by sme dodali, že je ošídne nevyhnutné nielen
vyzbrojiť ženu kvalifikáciou, ale aj prisúdiť kvalifikácii, ktorú má od nepamätí, teda
starostlivosti, empatii a schopnosti komunikovať adekvátne miesto v rebríku kvalifikačných
zručností.

Pod pojmom feminizácia chudoby sa rozumie závislosť pravdepodobnosti ohrozenia
jednotlivca chudobou, prípade aj sociálnou exklúziou, či biedou, od príslušnosti k ženskému

sociálnej i rodinnej situácii viac ohrozená možnosťou v rodinnej situácii. Príčinou takéhoto stavu je niekedy, keď sa vety sa však dajú zhrnúť pod spoločného menovateľa, ktorým je patriarchálne usporiadanie spoločnosti a teda nerovnaké postavenie žien a mužov v rôznych oblastiach sociálneho života.

Jedným z dôsledkov genderovej nerovnosti žien a mužov na Slovensku je diferenciácia miezd na rodovej báze. V roku 2000 bola priemerná mzda ženy o 25% nižšia, než priemerná mzda muža (Filadelfioná, Gurá, Matorová, 2002). Pri zohľadnení stupňa a vzdelania zisťujeme, že priemerná mzda vysokoškolsky vzdelaných žien dosiahla v roku 2000 65,4% priemernej mzdy vysokoškolsky vzdelaných mužov, pričom sa rozdiel v priemernej mzde medzi ženami a mužmi zvyšuje s narastajúcim vekom (Filadelfioná, Gurá, Matorová, 2002). Taktiež existujú rozdiely v mzdových rozdieloch medzi ženami a mužmi v závislosti od regiónu Slovenska. Podľa výskumu uskutočneného neziskovou organizáciou EsFem je v dôsledku delegovania rozhodujúcej zodpovednosti za rodinu v našej spoločnosti na ženy širšie pole možností pre výber pracovného miesta z hľadiska kvality a priestorovej dostupnosti (Bosá, M. a kol., 2005). Uvedená štúdia *Rod, práca a priestor* (Bosá a kol., 2005), z ktorej budeme ďalej nasledujúce údaje o diferenciácii pracovných možností a miezd medzi ženami a mužmi na Slovensku, obsahuje aj relevantné strategické dokumenty na úrovni EÚ, ktoré sa zaoberajú zabezpečením rovnakých práv pre mužov a ženy, vrátane odmeňovania za prácu (napr. *Rímska zmluva/1957, Amsterdamská zmluva/1997*, a iné, In: Bosá, M. a kol., 2005) a relevantné strategické dokumenty na úrovni SR (Bosá, M. a kol., 2005).

Rodová deľba práce

Deľba práce podľa pohlavia existuje v rôznych spoločnostiach a v rôznej miere, ale vo väčšine z nich zdrojom moci mužov, v podstatku na základe ich fyzickej prevahy/sily, neskôr transformovaná do ekonomickej a politickej prevahy, pričom sa šmiera ženskej závislosti stala priamo úmernou mnohopletnosti jej materstva (Mofný, 2002). Tento fakt sa bohužiaľ ani ekonomickým a sociálnym rozvojom západných spoločností nestal reliktom, ale je aktuálny a prítomný v našej spoločnosti doteraz. Reprodukčná funkcia obmedzuje ženskú emancipáciu a vyzerá to tak, že jedinou možnosťou, ako dosiahnuť rodovú rovnosť, je nie zbaviť ženu reprodukčnej povinnosti, ale zmeniť pohľad na hodnotu a prínos jednotlivých ekonomických aj neekonomických (v zmysle absencie zisku v jeho materiálnej podobe) činností v našej spoločnosti. Je totiž viac než pravdepodobné, že pokiaľ bude prevahovať západný/mužský prístup k ponímaniu rozvoja spoločnosti, reprodukčná činnosť žien a aktivity s ňou súvisiace

átnu ich významu pre skuto nú kvalitu flivota

Ak hovoríme o de be práce, máme na mysli v týchto súvislostiach prácu v zamestnaní aj v domácnosti, pri om zah a nielen diferencované innosti vykonávané v rôznych prostrediach, ale aj distribúciu zodpovednosti, povinností a o akávaní medzi tieto prostredia (Bosá, M. a kol., 2005). Vo verejnom diskurze je v–ak práca vä –inou stotofl ovaná s plateným zamestnaním. Takéto ponímanie práce ale šzastiera skuto nos , fle podstatná as práce je vykonávaná mimo zamestnania a vä –inu z nej vykonávajú flenyö (Moflný, 2005). Hoci sa pod vplyvom feministických hnutí pôsobiacich od –es desiatych rokov v západných spolo nostiach snafflia fleny získa samostatnos získavaním vzdelania a následne plateného zamestnania rovnako ako muffli, domáce práce, ktoré sú spolo ensky rovnako významné ako platené zamestnanie a treba podotknú , fle pre reprodukciu tak obyvate stva ako aj bohatstva spolo nosti nevyhnutné, zostávajú tieto aj na alej doménou flien. Na Slovensku je vä –ina flien v produktívnom veku zamestnaná v platenom zamestnaní a sú asne vykonáva po práci drvivú vä –inu domácich prác a inností spojených s výchovou detí. Otázkou teda zostáva, do akej miery sa stali fleny získaním vzdelania a plateného zamestnania naozaj nezávislé, ak nemôflu rozhodova rovnako ako muffli, akým spôsobom budú trávi svoj vo ný as, teda as mimo výkonu plateného zamestnania. Ich vo ný as je totiž takmer úplne okupovaný nevyhnutnými povinnosti vyplývajúcimi z ich statusu matky a manflelky. Práca, ktorú vykonávajú zamestnané fleny v domácnosti, nie je finan ne nijako ohodnotená a jej výkon sa považuje za samozrejmos . Vo vä –ine domácností sa považuje za samozrejmos aj to, fle ju vykonáva flena. Práca vykonávaná v domácnosti má v na–ej spolo nosti iba hodnotu úffitkovú, nemá hodnotu trhovú (ak ju samozrejme nevykonáva platená pracovná sila, o je v podmienkach Slovenska nie ve mi asté a predpokladá vysoko nadpriemerné príjmy aspo jedného z manflelov). Z podstaty kapitalistického zriadenia vyplýva status práce v domácnosti ako práce druhoradej, hoci by bez tejto práce celý trhový systém ve mi rýchlo skolaboval (Moflný, 2007). Z histórie politického usporiadania rôznych typov spolo ností vieme, fle vä –ina z nich priam existen ne závisí na neplatenej práci flien v domácnosti. Tieto fleny neboli zamestnané omu zodpovedalo aj ich nízke skóre osobnej slobody, hoci bola ich práca predpokladom verejnej innosti mufflskej asti populácie, na ktorej fleny donedávna nemohli vôbec participova . Je symptomatické pre panskú mentalitu sú asnej západnej spolo nosti, fle doteraz sa nena–iel v fliadnej ekonomickej teórii vzorec pre výpo et hodnoty práce v domácnosti, ktorý by bol vyjadrený v peniazoch, hoci ufl vieme ekonomicky vyjadri najrôznej–ie aspekty sociálneho flivota, od úrazov, morálnej ujmy afl po prítomnos

spoločenskej akcii, o premenovaných príležitostiach

V súčasnej situácii sa mnohí autori domnievajú, že prestíž práce v domácnosti nikdy nebola taká nízka ako je tomu v súčasnosti v západnej kapitalistickej spoločnosti (Moffný, 2005). Postavenie žien v tradičných poľnohospodárskych spoločnostiach nebolo porovnateľné s postavením mužov, čo vyplývalo z histórie vývoja mocenskej prevahy fyzicky silnejšieho jedinca prenášaného v priereze meniacich sa spoločností, napriek tomu je historicky doloženým faktom, že ženské a mužské práce v poľnohospodárskych spoločnostiach neboli rodovo stratifikované, hoci boli rodovo diferencované. Boli navzájom komplementárne a nevyhnutnosťou určitých činností bola všeobecne prijímaná (Moffný, 2005).

V súčasnosti sa ženy často matky presvedčujú na vlastnej koži, že postmoderné heslo *anything goes* je pre nich len prázdny výrazom. Zamestnaná matka je nielen zaťažená v práci a v domácnosti, ale starostlivosť o dieťa a na materskej dovolenke jej spôsobuje za súčasného dynamického rozvoja mnohých zamestnaní ťažkosť v sledovaní nových trendov a získavaní nových skúseností, ktoré je pre mnohé ženy o s ich kariéru týka brzdiace a nepreklenuteľné so určitými dôsledkami, ktoré pre kariéru z toho vyplývajú (Sekulová, Gyárfalóvá, 2007). Do rozbehnutého rýchliku ufl žena, ktorá strávila minimálne raz 3 roky na materskej dovolenke len tak akoby nenarodila. Mnohým ženám snaha o nepremenovanie príležitostí v zamestnaní, sebazvedelávaní a sebarozvoji spôsobuje trvalú traumy a pocity nedostatku v oblasti výchovy detí, vedenia domácnosti, i kompetentnosti v zamestnaní, v závislosti od toho, do ktorej z uvedených oblastí sa rozhodla investovať svoju energiu. Ako sa vyjadril Moffný (2008): ženy sú s mužmi rovnakých schopností o miesto na vrchole prehrávač.

V psychológii, pedagogike a medicíne sa v posledných desaťročiach objavovali rôzne protichodné názory na potreby dieťa a pre jeho zdravý fyzický a duševný rozvoj. Tieto rôzne názory boli popularizované v rôznej miere a v závislosti od spoločenských potrieb, najmä ekonomických a politických, čo spôsobovalo rozporuplné pocity nielen v samotných ženách, ale aj v odborníkoch. Pre mnohé ženy boli hlavným dôvodom k frustrácii spojenej s výtkami svedomia, prípadne k racionalizácii konania, ktoré bolo pre konkrétnu ženu o matku najpriatejšie z hľadiska jej vzdelania, citovej naviazanosti na dieťa, potreby osobnej nezávislosti a potreby realizácie v platenom zamestnaní. Tento stav pretrváva aj napriek

ysle podpory zamestnanosti fiien a náhrady materskej
lne platenou opatrovateľkou, doteraz.

Pri hodnotení situácie zamestnaných matiek sme sa dostali až k ponímaniu pracovného zaťaženia samotnými matkami. V súvislosti s tým je nutné rozobrať genderové rozdiely vo vnímaní povinností súvisiacich s vykonávanou činnosťou a ich súlad s vnútorným presvedčením jednotlivca v závislosti od rodu. Či ženy o matky sa musia rozhodnúť v podmienkach patriarchálnej spoločnosti medzi získaním statusu, ekonomickej nezávislosti a postavenia rovnakého ako mužmi na jednej strane a naplnením požiadaviek a očakávaní spájanými s ich rolou matky a manželky a zvnútornenou v priebehu ich socializácie na strane druhej. Táto situácia je pre ženy značne schizofrenická. Niektoré feministické kruhy predpokladajú, že táto situácia je riešiteľná v súlade s diskurzom absolútnej rodovej rovnosti a rovnakosti prostredníctvom zmien v procese socializácie chlapcov a dievčiat v rodinách a v školách. Tento názor je ale založený na predpoklade, že nebudú uznávané žiadne biologické ani psychologické odlišnosti medzi rodmi. Mnohé psychologické výskumy, ktorým sa venovali predovšetkým ženy, ale poukázali na to, že biologické a psychologické rozdiely medzi mužmi a ženami existujú a že sú dané nie len históriou v zmysle spoločenského vplyvu a vývoja, ale, minimálne tie biologické, sú faktom. Ak sa ale s týmito odlišnosťami zmierime a budú prijaté ako reálne existujúce, potom vyzerá snaha o vyrovnanie oboch rodov ako násilná, pričom sa väčší dôraz pri tomto vyrovnávaní dáva na prispôsobovanie sa ženskej psychiky psychike mužskej, teda obetovanie ženského v prospech mužského. Podľa Gilligan (2001) sa totiž bráni ženám priznať svoj odlišný stav a názor a samotné ženy sú natoľko zmanipulované všeobecným názorom o nadradenosti mužov, že sa bránia presadiť svoj názor na morálku, vzťahy, usporiadanie spoločnosti a hodnoty, ktorý je vo všeobecnosti považovaný za menej hodnotný, zrelý, než názor mužský (Gilligan, 2001). V prípade deťoch práce sú vo všeobecnom mužskom, kapitalistickom, materiálne ponímanom systéme následne ani nemôžeme o akákoľvek prácu v domácnosti a výchovu detí inú hodnotu, než aká jej je prisudzovaná aj u nás na Slovensku. S tým súvisí aj finančné aj statusné podhodnotenie zamestnaní v oblasti výchovnej, vzdelávacej a sociálnej. Vo všetkých týchto oblastiach pracujú predovšetkým ženy. Ide o prejav horizontálnej rodovej segregácie prejavujúcej sa v kultúrnej a sociálnej podmienenom zamestnávaní sa mužom a ženami v rozdielnych povolaniach, odvetviach a sektoroch (Bosá, M. a kol., 2005) Niektoré povolania sú vnímané ako mužské, iné zase ako ženské. Horizontálna rodová segregácia je jedným z faktorov

rdzi muflmi a fienami. Koncentrácia muflv v lepšie
ikálnou rodovou segregáciou.

Na Slovensku dominujú v sektore služieb ženy, v roku 2001 pracovalo v tomto sektore 70,2% všetkých zamestnaných fien v SR. Priemerná mzda fien v tomto sektore dosahovala 68,2% priemernej mzdy muflom v tom istom sektore. K ženským povolaniam v sektore služieb patria predovšetkým úradníci a prevádzkoví zamestnanci v službách a obchode. (Bosá, M. a kol., 2005).

DINY (Prípadové štúdie)

Všetkých 7 respondentiek, s ktorými sme robili v priebehu kvalitatívneho výskumu rozhovory, mali dve základné spoločné charakteristiky:

1. Boli to osamelé matky, teda ženy, ktoré sa samy starajú o svoje dieťa/deti. Otec dieťa a nebol aktívne prítomný pri výchove dieťaťa, nebol s rodinou a nebol v každodennom kontakte s matkou a dieťaťom.

2. Všetky respondentky bývali v Bratislave. Pre výskum nebolo dôležité, či mali na území Bratislavy aj trvalý pobyt. Podstatná bola skutočnosť, že žili, pracovali a starali sa o dieťa a domácnosť v urbánnom prostredí Bratislavy, kde trávili aj väčšinu svojho voľného času.

Ostatné charakteristiky osamelých matiek a monoparentálnych rodín boli rôzne. Ide o štatistiku početnosti monoparentálnych rodín, 5 z nich bolo dvojtýždňových (matka a dieťa), 2 rodiny boli trojtýždňové (matka a dve deti). Tri osamelé matky boli slobodné matky, ktoré nikdy neboli vydaté, ich vzťah k otcovi dieťaťa bol u každej iný. Zvyšných 4 osamelé matky boli rozvedené ženy, vzťah matky k otcovi a bývalému manželovi bol tiež rôzny. Jednotlivé monoparentálne rodiny budeme charakterizovať bližšie podrobnejšie pod základných rodinných a sociálnych aspektov.

7.1 Slobodné matky

7.1.1 Pa a, (32), dcéra (7)

Štáším v-ak, že len osamelá matka vie skutočne posúdiť, do akej miery ešte stále nosíme spoločnú nosovú pripnutú neviditeľnú 'arlatové písmená' (Pa a)

Pa a nie je rodená Bratislavanka, do Bratislavy sa presťahovala keď mala dcéra 4 roky. Predtým bývala u rodičov v meste na západnom Slovensku (cca 100 km od Bratislavy). Pa a je stredoškolsky vzdelaná, ukončila v rodnom meste gymnázium. Po maturite bola prijatá na Vysokú školu v Bratislave, po druhom ročníku štúdium prerušila z dôvodu odchodu do zahraničia, kde sa chcela popri práci lepšie naučiť cudzí jazyk a zarobiť si nejaké peniaze.

jej dcéry, Slovákom, ktorý tam tiefl pracoval. Ich vzťah ani ako trvalý, po otehotnení doty ný otec nejvil záujem o svoje budúce dieťa a Paľka na ho nijako netlačila, aby prevzal svoj podiel zodpovednosti za dieťa. Vo štvrtom mesiaci tehotenstva sa vrátila domov k rodičom, meno otca neuviedla na rodnom liste svojej dcéry, hoci iná netajila jeho identitu. Voči otcovi jej dieťa a si nikdy neuplatnila žiadne finančné ani iné nároky.

š Podľa mňa je otec ten, kto sa o dieťa stará, nie ten, kto ho splodil.õ

Počas svojho pobytu u rodičov bola na materskej dovolenke 3 roky (dcéra mala 2,5 roka, keď ukončila MD). Počas materskej dovolenky bola veľmi aktívna. Pomáhala rodičom vo firme, založila si firmu na základe ktorej založila v ich meste materské centrum, v ktorom našlo uplatnenie niekoľko nezamestnaných žien s matkami, snažila sa zvýšiť povedomie obyvateľov ohľadom podmienok vhodných pre matky na materskej dovolenke a ich deti (napr. bezbariérový vstup s kočíkom na verejných miestach a vo verejných budovách a pod.).

Keď mala dcéra 4 roky, presťahovala sa Paľka do Bratislavy. Jej aktivity v rodnom meste začali upadať, neprinášali jej takmer žiadne príjmy a nenachádzala v tomto meste pre seba žiadne uplatnenie. Dcéru nechala dočasne u svojich rodičov. V Bratislave si našla podnájom s 1,5 izbovým bytom na sídlisku Dlhé Diely, čo považovala za veľmi dobré – nájomné nebolo vysoké, majiteľka bytu bola voči nej veľmi ústretová a prenajala jej ho za nižšiu než trhovú cenu nájmu. Po určitom čase ale bola majiteľka nútená zvýšiť nájomné, preto musela Paľka byt opustiť. Paľka pracovala aj v Bratislave ako riaditeľka, ale jej aktivity animátorky na detských oslavách ju neupokojili. Tiefl si našla v Bratislave partnera, čo bol podľa nej v jej rodnom meste tiefl problém.

š Mama a sestry mi hovoria, že by som chcela, že som namyslená, preto som odišla do Bratislavy. Vraj mi muflí v našom meste nie sú dosť dobrí... ale tam naozaj nebola žiadna príležitosť. Všetci boli fňatí, alebo mladí odo mňa...õ

Keď žila v Bratislave už nemala kde bývať a dcéru si už vzala k sebe, navrhol jej partner, s ktorým chodila už takmer rok, aby bývali spolu v jeho byte. Ona súhlasila a presťahovala sa aj s dcérou k nemu. Vydržalo im to len 2 mesiace. Partner nezvládol bývanie s jej dcérou:

ipravený. Ja som ho aj chápala, malá bola vo i nemu

niekedy naozaj hrozná! Moji rodi ia ju stra-ne rozmaznali, bola drzá, robila mu naschvál, tak sme to ukon ili. Bolo mi z toho smutno. Musela som si h ada nový byt a dcéru da znovu do asne k rodi om.õ

Pri h adaní bytu mala v Bratislave problémy:

š slobodné matky sú vo v-eobecnosti považované za nesolventné a preto sú pre prenajímate ov bytov v Bratislave nezaujímavé....õ

Pa a si na-la prácu v cestovnej kancelárii a podarilo sa je nájs byt v Dúbravke. Dcéru si znovu vzala k sebe. V tomto byte býva s dcérou aj teraz. Mesa ne platí 500,- EUR za byt. Vzh adom na to, fle prácu v CK dostala v ase, kedy za ínala dovolenková sezóna a je mzda je z vä -ej asti závislá na trflbách firmy, zarábala spo iatku 1000,- EUR/mes., teda približne to ko, ko ko je priemerná nominálna mzda v BAK. Po ukon ení sezóny sa jej mzda zredukovala na polovicu. Pod a -éfa nemá vzh adom na hospodársku krízu ve ké -ance na zvý-enie mzdy.

š Niektorí hovoria, fle na o je mi taký ve ký byt, ale dcéra ufl za ala chodi do -koly a potrebuje súkromie. Ja musím ve er e-te doma pracova a ona sa potrebuje vyspa , preto potrebuje svoju izbu. Aby som ju nevyru-ovala. udia si myslia, fle ke sme chudobné, mali by sme si nájs men-í byt. Ale pre o by moje die a nemohlo ma svoju izbu? Každé die a má predsa právo na svoju izbu! Moja dcéra nemôfle za to, fle som slobodná matka!õ

V cestovnej kancelárii, kde pracuje, sú k nej relatívne ústretoví. Kým chodila malá do -kôlky, vä -inu asu trávila u rodi ov. Tam chodila do -kôlky a bola tam spokojná. Dcéra nechcela ís s Pa ou do Bratislavy. Bola emo ne pripútaná na starých rodi ov, ktorí pre u tvorili z titulu svojej autority v ich dome referen nú rodinu.

Nástup na základnú -kolu bol pre obe prelomový, pretofle pravidelná dochádzka si vyfladovala bývanie na jednom mieste. Teraz je dcéra prvá ka na základnej -kole v Dúbravke. Pa a si musela nájs e-te jednu prácu, pretofle jej príjem nedokázal pokry v-etky výdavky spojené s pobytom v Bratislave. Na jednej strane jej Bratislava poskytuje pracovné

meste nemala, na druhej strane náklady na flivot
v jej rodnom meste.

*š Osamelá matka nedostane úver, ani hypotekárny úver v banke. Nemôflem sa finan ne
spolieha na rodi ov. Oni vychovali 3 deti a nemôflem od nich o akáva , fle sa o m a budú
stara e-te aj teraz. Myslím, fle skôr by som sa mala ja postara o nich...õ*

Ke fle sa za ala vo firme, kde pracovala, prejavova hospodárska kríza, jej plat bol
zredukovaný na zhruba polovicu. Vysta il je len na to, aby mohla zaplati podnájom. Ani
dodato ná práca jej neposkytovala dostatok finan ných prostriedkov. 3 dni v týfldni chodí
pracova do jednej firmy po práci v CK, malú berie so sebou. Ostatné dni si prácu berie
domov a pracuje ve er. Vä -inou príde z práce aj s dcérou o deviatej ve er. Nestíhajú robi
domáce úlohy.

*š Dcéra je -ikovná a hyperaktívna. Nestíham sa s ou u i . asto sa nám stáva, fle
nie o zabudne do -koly, u ite ka sa na m a pozerá vy ítavo.... vie v akej sme situácii, niekedy
nemôflem v as zaplati obedy, druftinu, oble enie pre 7-ro né die a stojí stra-ne ve a pe azí...
snaftím sa, aby vyzerala slu-ne, aby nebolo pozna ako sme na tom finan ne zle.õ*

S prácou v CK je spokojná, hoci jej výplata dos poklesla, najmä mimo sezóny.
O akáva, fle po as letnej dovolenkovej sezóny sa to zlep-í. Rozprávala sa aj so -éfom CK,
povedala mu o svojej nepriaznivej finan nej situácii.

*š Tef sa ma pýtal, i mi otec dcéry neprispieva. Ke som mu povedala, fle ani nemôfle,
pretofle nie je oficiálne zapísaný ako jej otec, vyjadril s tým nesúhlas. Vraj by som mala po
om vyfadova peniaze... tiefl sa spýtal, na o nám je 1,5 izbový byt, ke na nemáme peniaze.
Pod a neho by som sa mala uskromni a nájs si nie o lacnej-ie.õ*

Nerada by opustila svoju prácu v CK, pretofle sú k nej kolegovia ústretoví. ke
potrebuje nie o vybaví , alebo je dcéra chorá, pustia ju bez problémov. Pa a si nemôfle
dovoli by s chorou dcérou na O R, preto vfdy, ke je chorá odvedie ju k rodi om. Ke fle
nemá auto, idú vlakom.

horá. Chvalabohu, *že sme obidve zdravé. Neviem si ochorela!*

Pa a má dve sestry, obe sú staršie. Jedna žije v zahraničí aj s rodinou, druhá je tiež vydatá a žije v dedine blízko Bratislavy. Obe ukončili VTM a darí sa im aj v súkromnom aj v pracovnom živote veľa mi dobre. sestra, ktorá žije blízko Bratislavy, jej veľa mi pomáha.

š Neviem si predstaviť, čo by som bez nej robila.. keby som tu nemala sestru, nemohla by som zostať v Bratislave.š

Sestra jej občas pošetrá dcéru, pomáha jej aj finančne, ale Pa a sa snaží tomu vyhýbať.

Pa a cestuje po meste mestskou hromadnou dopravou. Keď rodičom chodí vlakom, k sestre autobusom. Nevidí v tom žiadny problém. Na auto nemá peniaze a nemala by ani na benzín a jeho údržbu, preto o tom ani nerozmýšľa.

Pa a reagovala na článok o osamelých matkách uverejnený na internetovej stránke www.rodinka.sk. Uf z tejto reakcie vyplynulo, že sa ako slobodná matka cíti diskriminovaná:

š Reagujem na váš článok a výzvu pod ním ohľadom osamelých matiek. Keďže k nim patríam už 8. rok, mám kopy skúseností a názorov na našu tichú diskrimináciu vo všetkých smeroch...š

Pa a - životná stratégia slobodnej mamy v mestskom prostredí

Pa a žije so svojou dcérou v časti mesta, ktorá vykazuje znaky typického bratislavského sídliska. Podľa regionálnej typológie mesta (Korec, Ondroš, 2006) sa časa Dúbravky, v ktorej bývajú, vyznačuje okrem dopravnej odľahlosti, čo sa centra mesta týka, aj relatívne dobrou infraštruktúrnou vybavenosťou. V blízkosti ich bytu je základná škola, ktorú dcéra navštevuje, tiež sú dobre vybavené obchody so základným spotrebným tovarom. Čo sa týka reprodukčného statusu, tento získal v analýze regionálnych typov v priestore tejto časti Dúbravky pozitívne skóre.

mesta, dochádza do práce mestskou hromadnou ako jedna s posledných, medzi piatou a pol –iestou hodinou poobede. Pre výber dcéry z družiny nemá alternatívu. Často sa stáva, keď dcéra zostane v družine sama, túto situáciu nevie riešiť, keďže jej nemá kto dcéru prevziať, ak sa zdrhne v práci.

Dôvodov, pre ktoré sa rozhodla Paľka presťahovať s rodného mesta do Bratislavy bolo niekoľko. Ako prvý spomeniem nedostatok pracovných príležitostí v jej rodnom meste.

Š Mohla som pracovať aj v B... (jej rodné mesto), ale musela by som stále bývať u našich (myslí svojich rodičov). Tam neboli žiadne byty na prenájom a za plat, ktorý by som tam dostala by som si nemohla dovoliť kúpiť niečo o svoje...o

V Bratislave si pomerne rýchlo našla prácu. Okrem toho ju povzbudilo pri presťahovaní aj fakt, že veľa mi rýchlo našla vhodný podnájom za výhodnú cenu. Ako sa neskôr ukázalo, táto výhoda sa rýchlo pominula.

Ďalším dôvodom pre zmenu bydliska bolo aj zlé vzťahy a ťažké spolunásobovanie s rodičmi. U rodičov bývala v ich dome, kde mala s dcérou jednu izbu a svoju bývalú detskú izbu. Bývali teda v dosť stiesnených pomeroch. Okrem toho sa Paľka vyjadrila, že hoci jej rodičia pomáhali, dochádzalo medzi nimi často ku konfliktom, najmä čo sa týka názorov na výchovu jej dcéry. V jej rodine došlo k tomu, čo sa nazýva prebratie kompetencií hlavnými autoritami v domácnosti a vyvlastnenie rodičovskej roly. (Balcar, 2006) Referenčnou osobou pre Paľkinu dcéru sa stala stará mama.

Š Moja mama ma nikdy nekriticky rozmaznávala. Malá bola ich prvé vnúča, všetci z nej boli unesení... mala som niekedy taký pocit, akoby som ani nebola ja jej mama, ale moja mama.o

Presťahovaním sa do Bratislavy vyjadrovala Paľka svoju túžbu po samostatnosti. Paľka chcela naplniť svoju rolu matky a vedela, že v prostredí jej rodičov by to nedosiahla. Preto sa rozhodla vybudovať si samostatnú domácnosť aj napriek tomu, že by u rodičov mala materiálne lepšie podmienky s menej vynaloženou snahou. Dalo by sa povedať, že u nej prevládla túžba po samostatnosti. Svoj vzťah s rodičmi označila Paľka ako *švafne narukovaný*:

afľko zná-ala to, ľe som otehotnela. Bola ne-astná
adala. Cítila som, ľe medzi nami bola naru-ená

dôvera.õ

Pa a nikdy nepoci ovala otvorené výhrady zo strany jej okolia v rodnom meste k tomu, ľe je slobodná matka.

š *Ob as ku mne do-li nejaké klebety, ale mne nikto ni do o í nepovedal, tak som to nerie-ila.õ*

V rodnom meste sa venovala aktivitám, ktorými sa snaľila zlep-i v meste podmienky pre matky s de mi. Za tieto aktivity ju považovali za feministku. Na otázku, í sa ona sama považuje za feministku odpovedala:

š *Nie, ja sa nepovaľujem za feministku. V B... (rodnom meste) som sa angaľovala za matky s de mi, ale v podstate to bolo za rodi ov na materskej dovolenke v-eobecne. Keby boli na materskej dovolenke nejakí muľi, tak by to pomohlo aj im. Vlastne som sa snaľila pomôc rodi om na materskej, ja za to nemôľem, ľe sú to len ľeny. Nieko ko krát som bola na stretnutí naozajstných feministiek a bola som zarazená, aké majú názory. To vyzeralo, ako keby muľov nenávideli. Ja mám muľov rada. Nemám ni proti nim. Nie som na nich zatrpknutá alebo také nie o. Nemyslím si, ľe muľi sú svine, aj ľeny dokáľu by š hnusnéõ.õ*

Pa a sa teda snaľila osamostatni ako ľovek, nie ako príslu-ník ur íteľo pohlavia. Názorovo sa od feministiek v laickom slova zmysle di-tancovala. Jej snaha o samostatnos vyplývala z finan nej závislosti na rodi och. Pa a bola v dome svojich rodi ov v prvom rade ich die a om aľ potom matkou jej dcéry. Tento fakt sa podpísal na vz ahoch medzi ou a jej rodinou. Napriek tomu, ľe jej sestry pomáhali a podporovali ju, aj z ich strany cítila vý itky, ke nie o urobi pod a seba. To ju ve mi mrzelo a v podstate sa z toho nevymanila ani v Bratislave, pretoľe je od pomoci najbliľ-ích príbuzných stále závislá.

Pa a si vybrala ľivot v Bratislave aj z dôvodu vä -ej anonymity. Ve ké mesto ju pod a vlastných slov pri aľuje, myslí si, ľe jej poskytuje viac moľností. V malom meste sa cítila spútaná a nepochopená. Mala kopec nápadov ale ľiadne pochopenie pre ich realizáciu. Len aľko h adala niekoho, kto by s ou chcel v jej projektoch spolupracova .

mi priate kami, bývalými spolufia kami. Tie ke sa vydali, uftiefl nemali as. Každý mal svoje starosti a asi úplne iné nefl ja.õ

V Bratislave nemá fliadne priate ky. Cez de je v práci, ve er vä –inou znovu pracuje alebo sa venuje dcére. Cez víkendy ide k sestre alebo k rodi om. Nes afluje si na nedostatok sociálnych kontaktov. Na intenzívne spoločenské styky pod a vlastných slov nemá as ani energiu. Cíti sa prepracovaná a unavená. Rodi ia a sestry na u tla ia, aby sa vydala. Pa a mala vz ahy s muflmi, ale zatia sa každý skon il rozchodom. Najvä –ím problémom je to, fle má dcéru. Každú mufl, z ktorým mala vz ah jej nakoniec povedal, fle nezvládne vz ah so slobodnou matkou.

š...vraj na to nie je pripravený. Ja viem, fle to s dcérou nie je ahké. Ni im nevy ítam, aj ke ten posledný ma teda –okoval, bolo to také rýchle, nemala som kam odís a on mi povedal, fle to proste nezvládne... tak som musela narýchlo h ada byt.õ

Ve kú prekáfku pri nadväzovaní vz ahom vidí Pa a okrem nedostatku asu a v nedostatku pe azí.

šJa sa snaflm seba aj malú oblieka tak, fle nevyzeráme ako nejaké socky. Ale potom, ke sa s niekým zoznámim, on odrazu nechápe, fle ja nemôflem chodi tam alebo tam, lebo proste na to nemám peniaze. Odrazu ju to také trápne, lebo ja nemám na bohémsky flivot financie a stretávam sa s u mi, ktorí si to môflu dovoli môj posledný partner bol taký bohém, niekedy som mala pocit, akoby sa za m a hanbil. On na za iatku videl, fle bývam v byte, pracujem, vyzerám seabedomo, pekne oble ená, ale potom videl, fle nikdy nemám peniaze. Myslím, fle ho to odradilo....õ

a alej:

š...cítla som, fle muflom vadí, fle som na tom finan ne zle. Boli v rozpakoch, ke som rie-ila niektoré finan né problémy, ktoré si oni ani nevedeli predstavi , brali ma ako sociálny prípad...õ

ky vyjadrila k svojej budúcnosti v Bratislave. Prejavila k rodi om. Pe azí má oraz menej a nevidí v sú asnej ekonomickej situácii, fle by sa to malo zlep-ova .

š Som stra-ne unavená. kedysi som rada chodila do kina, do divadla, teraz ufl nemám na to as. ...õ

Na otázku, i si myslí, fle by jej bolo lep-ie, keby bola vydatá odpovedá:

š Keby som bola vedela, o ma aká, v-etko by som urobila inak....mám pocit, fle by mi ako vydatej bolo v istom smere ove a ah-ie, ale nemôflem sa predsa vyda za hocikoho.õ

O svojich bývalých partneroch sa vyjadruje ako o *š krásnych a inteligentnýchõ* u och.

Pa a nerie-i problémy vydatých flien s rozdelením domácich prác. Na v-etko je sama. Sama chodí do práce, sama vychováva dcéru a sama v-etko doma robí. Je inteligentná, ovláda cudzí jazyk a keby nemala die a, bola by aj vysoko-kolsky vzdelaná. Je tiefl ve mi kreatívna a kon-truktívna. Napriek tomu je neustále vo finan nej núdzi, hoci v oboch prácach zarobí viac nefl je priemerný plat na Slovensku. Jej výdavky v Bratislave, kde nemá svoj byt, sú ale enormne vysoké, takfle ani nadpriemerný zárobok jej nesta í na pokrytie základných flivotných potrieb.

Pa a sa cíti by sociálne vylú ená, pretofle je slobodná matka. To je základný problém, z ktorého vyplývajú v-etky ostatné. Z toho vyplýva nedostatok asu aj pe azí na sociálne aktivity. Dokonca sa povafluje aj za niekoho, kto je nútený neby dobrou matkou pre nedostatok asu. To by sa ufl dalo nazva exklúzia z rodi ovstva, pretofle v-etok jej as pohlcuje holé preflitie. Obáva sa, fle nakoniec bude musie predsa len odís spä k rodi om a prenecha im rolu dcériných rodi ov.

š...dennodenne sme osamelé v najrôznej-ích situáciách, nech sme akoko vek –astné so svojimi de mi, vyzeráme vyrovnané, seabedome, dobre... a nech je moja dcéra tá najúfľasnej-ia víla v mojom flivote.. vedie toto v-etko vtedy na za iatku, ke sa v-etko rozhodovalo...naozaj neviem...

...ja som skuto ne osamelá a slobodná matka ufltakmer 9 rokov...õ

š Sama som sa rozhodla by slobodnou mami kou. Sme chudobné, ale máme sa dobre. Na–astie mám sestru, ktorá ma podporuje. Bez nej by to bolo ove a hor–ie...õ (Anna)

Anna sa stala matkou krátko po zmene spoločensko-ekonomického zriadenia o po transformatívneho obdobia o v roku 1993. V tom ase bola majiteľkou 2-izbového bytu v Dúbravke, ktoré jej ako zamestnankyni v štátnej správe prideliťe po as socializmu. Anna skončila gymnázium v jednom západoslovenskom meste, v blízkosti ktorého sa narodila a kde žili aj jej rodičia. Má troch súrodencov, jednu staršiu sestru a dvoch mladších bratov. Vždy chcela mať vlastnú rodinu, keď sa jej však nepodarilo vydať sa do navšenia veku 30 rokov, rozhodla sa, keď bude mať aspoň dieťa. Keď mala v tom ase pomer so fienatým kolegom v práci, otehotnela s ním. Z tehotenstva bola –astná. O jej pomere s týmto mužom nikto okrem jej sestry nevedel, jemu povedala, keď je tehotná a keď ni od neho nepofladuje. Zmenila pracovné miesto, aby neboli v každodennom kontakte.

Jej rodina pochádza z prísneho katolíckeho prostredia, preto neboli jej tehotenstvom a zámerom stať sa slobodnou mami kou nadšení. Došlo k viacerým konfliktom medzi Annou a rodičmi, ale keď bola už dávno dospelá a samostatná, nakoniec sa s tým všetci zmierili. Jej partner a otec mal záujem sa rozvíjať a zosobáňa s Annou, ona však toto odmietla:

š Nechcela som stavať svoje manželstvo na zlých základoch.õ

Tak sa aspoň neformálne dohodli, keď jej bude mesať neplatiť nejakú čiastku, ktorá by nemala vplyv na životnú úroveň jeho pôvodnej rodiny. (Dnes je to cca 70,- EUR) Peniaze platiť nepravidelne, o čom Anna vzhľadom na to, keď má svoju rodinu s dvomi deťmi tolerovala. Svoju nemanželskú dcéru a Annu navštevoval po pôrode pravidelne minimálne raz za týždeň. Dcéra sa narodila v Bratislave, ale Anna bola nútená zostať na materskej dovolenke len krátko pre nedostatok financií. Dcéru umiestnila do jasli. Okrem bytu nevlastnila Anna žiadne iné nehnuteľnosti, ani auto, jej mzda bola vždy priemerná, v súčasnosti cca 20.000,-Sk istého mesať ne, o čom pofladuje za slušné. Na otázku, aké boli reakcie na jej tehotenstvo v jej rodnej dedine odpovedala:

š neviem a bolo mi to jedno. Ja si z takých vecí afkú hlavu nerobím.õ

slobodnou matkou, aľi neskôr, v priebehu svojho rodičovstva. S dieťaťami museli byť veľmi skromní, pretože im finančne nepomáhala jej sestra, ktorá tieľ bývala v Bratislave a sama nemala deti, takže o to radšej podporovala sestru. Ako sa vyjadrila Anna:

„Bez sestrinej podpory by som to určite nezvládla!“

Anna nie je zvyknutá na ponosovanie. Pri rozhovore s ňou bolo vidno, že si je vedomá toho, že si situáciu zapríčinila sama a nečakala od nikoho pomoc ani súcit.

„Odmalička sme boli vychovávaní tak, aby sme sa o seba vedeli postarať.“

Napriek tomu sa jej pomoc zo strany súrodencov zistila a v súvislosti s ňou je im za to vďaka. Aj v súvislosti s bývaním v Dúbravke, v Bratislave, kde bývajú zväčša starší ľudia. Jej dcéra trávi väčšinu času s mamou, mala málo priateľov. Na začiatku puberty mala dcéra psychické problémy, ktoré riešili za pomoci psychológa. Tieto problémy vyplývali z neštandardného vzťahu medzi nimi a otcom, ktorého poznala:

„Malá nechápala, prečo o ňu nemôže s nami bývať stále. Nechcela prijať celú tú situáciu... ale nakoniec sa to vyriešilo.“

Otec ju doteraz navštevuje a jeho rodina (manželka a dve dnes už dospelé deti) údajne dodnes nevedia o Anne a jej dcére.

Keď sa týka finančného stavu, Anna a jej dcéra sú veľmi skromní. Každý nadštandard dostávajú od Annej sestry (chodia s ňou na dovolenku, notebook pre dcéru, ktorý si Anna neohľadovo dovoli a pod.). Zato opäť Anna sestre pomáha inou formou, dalo by sa povedať, že jej sestrina spoločnosťka skoro vo všetkom. V súvislosti s ňou tvorí Anninu rodinu okrem dcéry jej sestra, s ktorou sa vída takmer denne, jej manžel a syn. Väčšiny spoločenských akcií, ktorých sa zúčastňujú, absolvujú spolu, dalo by sa povedať, že nebyť oddeleného bývania, tvorili by malú komunitu.

„Ja som spokojná. Takto som to chcela. Nič nám nechýba.“ takto sa Anna vyjadrila o svojom živote a spokojnosti. *„Radšej som chudobná s dcérou, akoby som mala byť sama.“*

Anna žije v Bratislave od mladosti, odkedy ukončila školu a zamestnala sa tu. Jej pozícia v meste bola pred rozhodnutím stať sa slobodnou matkou relatívne stabilná, bytovú otázku mala vyriešenú a finančne bola na tom uspokojivo. Napriek tomu jej po materiálnej stránke bolo s dieťaťom samej ťažké. Každodenný život si organizovala ťažko, ale s pomocou sestry to zvládla. Príklad Anny je pozitívnym príkladom sociálnych sietí s príbuznými, za predpokladu, že títo samozrejme majú tú možnosť podporiť sociálne menej ukotveného príbuzného a tiež, že sú medzi nimi pevné vzťahy. Obe tieto podmienky boli v tomto prípade splnené. Vlastnosťou, ktorá výrazne pomohla Anne v jej materstve bola jej vytrvalosť a skromnosť. V práci si podľa slov jej kolegov chválili vždy jej lojalitu a vernosť, čo jej pomohlo udržať si zamestnanie na dlhé roky, aj v časoch najväčšej nezamestnanosti. Nikdy si nenašla nového partnera. Vzťah s dcérou a jej otcom, hoci aj takýto neštandardný, jej stačí.

7.1.3 Linda (26), dcéra (3)

„Otec mojej dcéry povedal, že možno ani nie je jeho.“ (Linda)

Linda pracuje od dcériných 13 mesiacov ako asistentka v jednej firme v Petržalke. Dcéra navštevovala najskôr jasle, ale keďže boli tieto finančne náročné, zostala jej mama na materskej dovolenke namiesto Lindy a od troch rokov začala malá navštevovať materskú školu. Linda s dcérou bývajú u rodičov aj s Lindinou sestrou v trojizbovom byte v Petržalke. Linda zarába ako asistentka 520 EUR mesačne, čo jej nestačí na samostatné bývanie. Jej rodičia nemajú dosť peňazí na to, aby jej pomohli s bytom. Lindina sestra je stredoškolačka, pomáha Linde s dieťaťom. Ako sa vyjadrila Linda pri rozhovore:

„Bez pomoci mamy a sestry by som to určite nezvládla.“

Linda otehotnela po známosti, o ktorej si myslela, že je vážna. Ako sa ukázalo po oznámení otcovi, že je tehotná, pre ňo vážna nebola. Otec jej dcéry ju opustil len čo zistil, že je tehotná. Linda neuviedla jeho meno v rodnom liste dcéry ani od neho nevymáhala výživné. Stretli sa len raz náhodou v obchode:

chicky na dne. Divím sa, že som nepotratila... rodičia boli nahnevaní, hovorili mi, že som hlupa a. Bola som z toho hotová, sama seba som nenávidela...õ

V ase otehotnenia bola registrovaná na úrade práce ako nezamestnaná. Nemala takmer žiadne pracovné skúsenosti. Po ukončení strednej školy pracovala iba krátko ako asistka. Keď mala dcéra približne rok, pomohla jej mama nájsť prácu vo firme, kde ona sama pracovala ako upratovačka.

šMyslím, že mi pomohli len preto, lebo som slobodná mamička a mama tam pracuje už dlho... ja som chcela byť s malou doma, ale o to sa dalo robiť. Nemala som peniaze, tak som musela ísť do roboty.õ

šTváril sa akoby ma nepoznal. potom štrčil medzi známymi rodičmi, že tá malá aj tak pravdepodobne nie je jeho...õ

Linda má rada svoje dieťa, ale škeby som vedela, že to bude také ťažké, rozhodla by som sa radšej pre potrat.õ Linda mala v ase tehotenstva priateľku, ktorá bola tiež slobodnou mamičkou, jej situáciu si idealizovala a myslela si, že spolu vychovávajú svoje deti. Teraz ale vidí, že nemajú ani peniaze na šspoločnú výchovuõ, kamarátka pracuje v obchodnom dome za kasou na smeny, takže sa vidia zriedkavo. Linda mala od narodenia dcéry dve veľmi dobré známosti. Pri druhej to vyzeralo nádejne, dokonca sa k partnerovi aj nasťahovali spolu s dcérou, pomáhal jej finančne, neskôr ho však videla náhodou s inou ženou a on sa jej priznal, že má inú známosť.

šVraj mi to chcel povedať, ale nechcel ma s dcérou len tak vyhodiť... bolo to hrozné! Najskôr som si myslela, že budeme ako normálna rodina a potom toto! Vrátila som sa k rodičom. Doma sú stále problémy, otec si rád vypije a potom nadáva. Ešte k tomu, že mám aspoň sestru! Aspoň s ňou sa môžem porozprávať...õ

Linda pôsobí dosť zúfalým dojmom a sama sa vyjadruje o sebe, že nie je šťastná a nevidí pre seba svetlú budúcnosť. O spoločnom bývaní s rodičmi hovorí, že je to šna

podarilo aľ na druhý alebo tretí pokus, pretoľe nikdy

š Som rada, ľe mám zdravé die a, ale je to náro né na psychiku. Na v-etko som sama. pomáhá mi sestra aj mama, ale aj tak sa cítim osamelá. Na za iatku som si hovorila, ľe to nevadí, ľe to zvládnem aj sama. Nedá sa by mama aj otec v jednom!

Lindina ľivotná stratégia v Bratislave

Linda sa narodila v Petrľalke, preto ani nerozmý- a, ľe by bývala niekde inde. Pod a nej má bývanie u jej rodi ov jediná výhodu a tou je, ľe tam má dos známych. Ob as cez víkend sa stretnú s de mi na ihrisku, v priebehu týľd a nemá ve mi as, pretoľe pracuje niekedy aj do siedmej. Vtedy jej sestra alebo mama vyzdvihnú die a zo -kôľky. Linda si je vedomá toho, ľe prostredie, v ktorom býva, nie je vhodné pre výchovu die a a. V ich okolí je pomerne vysoká miera kriminality a iné sociopatologické javy (prostitúcia, drogy,...). Sama má dos bývalých priate ov a spolufľakov, ktorí brali drogy, neskon ili kvôli tomu -kolu.

aľko hovorí v prípade Lindy o nejakej stratégii. Nemá ve mi na výber. Jej jedinou túľbou je nájs si partnera, ktorý by chcel by otcom pre jej die a a tak sa vymani zo zlej situácie. Problém je pod a nej v tom, ľe uľ nedôveruje muľom, pretoľe ju sklamali.

7.1.4 Slobodné matky ó ľivotné stratégie

Fenomén slobodných matiek je v na-ich kon inách e-te stále spojený s omylom. Slobodná matka je slobodná preto, ľe ju otec jej die a a nechcel. Prípad Anny je dos ojedinelý a to z dôvodu, ľe by slobodnou matkou na Slovensku znamená ľi na hranici chudoby. Jednou z funkcií rodiny by mala by ekonomická podpora, teda zabezpe ovanie základných a rozvojových potrieb ľenov rodiny (Sobotková, 2007). V prípade slobodných matiek v urbánnom prostredí môľeme usúdi , ľe sú ohrozené základné potreby ich aj ich detí. Na rozvojové potreby nezostávajú peniaze ani as. Aj keby sme v súlade s postmoderným konceptom normality nedefinovali monoparentálnu rodinu ako nefunk nú, musíme sa prikloni k téze, ľe kvalita rodinného spolufľitia závisí v mnohom od rodinnej resiliencie, ktorá je v prípade slobodných matiek vo finan nej núdzi oslabená (Sobotková, 2007). Pod a vyjadrenia respondentiek sa tieto spolu s ich de mi za samostatnú rodinu ani nepovaľujú:

, ak nájdem partnera, ktorí nám bude ma rád obe.

V každom prípade, podmienky v spoločnosti neuahujú slobodnej matke, aby považovala seba a svoje dieťa a za rodinu a vzťahy s najbližšími sú v niektorých prípadoch natoľko ambivalentné, že prestávajú naplniť základné podmienky funkcie rodiny.

„Ja viem, že mi rodičia veľa pomáhajú, aj sestra, ale na druhej strane chcem, aby som všetko robila tak ako si to oni predstavujú. Úplne najlepšie by bolo pod a nich, keby som sa vydala, ale to si mám zobrať prvého, kto ma bude chcieť?! Vlastne, ufl som aj nad tým rozmýšľať...“ (Pa a)

Pa a vykazuje ako osobnosť výrazné znaky osobnej autonómie, ktoré ju primäli, aby sa presťahovala do väššieho mesta v Bratislave. Miera autonómie, ktorú jej ponúkalo prostredie v malom meste a v dome jej rodičov, nebola dostatočná pre jej potrebu samostatnosti. Preto radšej žije v prostredí, ktoré je anonymné a súasne jej ponúka širokú škálu možností, ako sa uplatniť (v zamestnaní), neľ relatívne pohodlie pri malom nápore v známom prostredí malého mesta, kde vyberala svoje možnosti snahou o vytvorenie lepších podmienok pre rodičov na materskej dovolenke.

Napriek tomu sa Pa a cíti v Bratislave osamelá a cíti, že napriek všetkému úsiliu nedokáže plniť všetky funkcie oboch rodičov, tým skôr, že pri životných nákladoch v Bratislave majú problémy s ich plnením obaja rodičia. Pa a je schopná obetovať sa istoty v prospech vlastnej autonómie, ale v meste, kde nemá nič, fľaaden byt, fľaadne zázemie, okrem sestry, ktorá žije blízko Bratislavy, nie je ľahké pre osamelú matku zabezpečiť vhodné prostredie pre výchovu dieťaťa.

Výhoda rozvedených matiek oproti slobodným matkám spoíva v tom, že v po iato nom –tádiu vzniku rodiny, teda po as citlivého obdobia tehotenstva a v priebehu prvých mesiacov života dieťa a bol prítomný ich manžel a otec dieťa. Intenzita jeho prítomnosti a podpory môže byť samozrejme rôzna, v najhoršom prípade však samotný fakt prítomnosti otca dieťa obsahuje v sebe prísľub budúcnosti pre harmonický rozvoj rodiny, obsahuje aspekt potenciálnej funkčnosti a bazálnej emocionálnej istoty, ktorá je pre matku v podmienkach raného materstva dôležitá.

7.2.1 Silvia (29), syn (7)

Š Exmanžel sa mi pred rozvodom vyhráľal, že ak nebudem súhlasi s výživným, ktoré navrhól, nechá mi na krku polovicu svojich dlhov.õ (Silvia)

Silvia so synom bývajú v Petrľalke v trojizbovom byte spolu so Silviiným bratom. Byt patrí ich rodiom, ktorí sa presahovali na vidiek, kde zrekonštruovali starší rodinný dom, asi 50 km od Bratislavy. Silvia sa vydávala keď mala 21 rokov, jej manžel bol o 4 roky starší. Silvia má stredoškolské vzdelanie (dievčenská škola). V as svadby bola Silvia v po iato nom –tádiu tehotenstva, zistila to ale až po svadbe. Tehotenstvo nebolo jedným z dôvodov sobáša. Syn sa narodil keď mala Silvia 22 rokov. Po svadbe na naliehanie manžela odišli bývať do manželovho rodiska (Senica), kde bývali aj manželovi rodičia. Silvia s rodinou bývali v byte, v blízkosti rodinného domu manželových rodičov. Tak Silviini ako aj manželovi rodičia im obom finančne pomáhali. Silviin manžel pracoval ako kámerník, veľa času trávil v reštaurácii, kde pracoval viac než 10 hodín denne. Silvia bola prevažne sama doma s dieťom, cítila sa osamelá a deprimovaná.

Š Tam ni nebolo, stále som bola sama. Obas prišli svokrovci, muža som videla väčšinou len nadržanom. Nemala som tam žiadne priateľky, nikoho... v Bratislave mám veľa známych, príbuzných,.... tam som nemala kam ís ...õ

Keď mal syn 2 roky, presahovala sa Silvia späť do Bratislavy. Dôvodom bola nielen osamelosť, ale najmä manželské problémy. S mužom mali neustále konflikty, nevenoval sa

oval, vy ítal Silvii, že v tehotenstve pribrala, že ufl nie

š Manfel ma psychicky deptal. Stále mi vy ítal, že som tu ná, že moji rodi ia nám nijako neprispievajú, hovoril mi, že ma ufl nemá rád...õ

Po odchode do Bratislavy sa navyše dozvedela, že má manfel mimomanfel'ský pomer. Ke mal syn 4 roky, podala fliados o rozvod. Po as rozvodového konania vyli na povrch alie nepríjemné skuto nosti:

š Zistila som, že hral na automatoch, prehral v-etky peniaze, ktoré zarobil. Aj úspory. Dokonca si zobral spotrebný úver, ktorý sme mali po rozvode spláca obaja. Aby som sa tomu vyhla, dohodla som sa s ním, že mi bude prispieva na syna 3000,- Sk/mes. hoci som pôvodne chcela poľadova viac.õ

Silvia sa s afovala, že jej vfdy klamal oh adom pe azí. Ke bola na materskej dovolenke, nedával jej skoro fliadne peniaze. Okrem súdom potvrdeného výfivného, ktoré jej platí viac-menej pravidelne, jej nijako neprispieva na syna. So synom sa vidia zriedkakedy, ke že bývalý manfel býva v Senici a má novú rodinu (s novou fienou má dcéru). Viac sa o syna ich syna zaujímajú jeho rodi ia, ktorí mu ob as kúpia nejaký dar ek. Asi raz za pol roka ide syn na týfde k otcovi do Senice, ob as ho príde nav-tívi do Bratislavy (cca raz za 3 mesiace). Synovi otec chýba, pod a Silviiných slov ho má malý rád, preto ju mrzí, že má bývalý manfel taký malý záujem o ho. Na druhej strane jej vadí, že vfdy, ke tam malý trávi nejaký as, oslovuje otcovu novú manfelku mama. Má pocit krivdy a myslí si, že sa syna snaffia zmanipulova . Silvii vadí, že sa bývalý manfel nespráva k synovi pekne, vulgárne sa pred ním vyjadruje a nadáva aj Silvii aj malému.

Malý za al chodi v Petrffalke do -kôlky, ke mal 3 roky. Nevedel si tam zvyknú , preto sa tam Silvia zamestnala ako správny zamestnanec (upratovala). V jej prítomnosti si syn na -kôlku rýchlejšie zvykol. Neskôr síce Silvia z tohto zamestnania odi-la, poberala podporu v nezamestnanosti, ale urobila si rekvalifika ný kurz (nechtový dizajn) a pracovala ako fivnostní ka. Ke mal syn 6 rokov, nastúpil do prípravného ro níka (nultý ro ník) základnej -koly, mal problémy s grafomotorikou. Tieto boli v nultom ro níku odstránené a syn môfle alej pokračova v prvom ro níku na ZTM Silvia podnikala ako nechtová dizajnérka 2 roky,

...mohla, keď si skúsi nájsť ešte nejaké zamestnanie. Silvia
...ov a známých. Čez jednu známu sa jej podarilo nájsť
prácu v banke (klientska pracovníčka), kde zarába cca 400,- EUR istého mesačne, popri tom
pracuje doma ako nechtová dizajnérka. V banke má pracovnú dobu rôznu, v závislosti od
toho, či má dlhý, alebo krátky deň. To jej komplikuje starostlivosť o syna, ktorého treba
pravidelne brať z družiny. Pracuje v Ruffinove, automobil nevlastní, cestuje mestskou
hromadnou dopravou. Na bývanie a stravu jej prispievajú rodičia, ktorí sú pravidelne raz
za týždeň chodia na veľké nákupy, tiež ju zásobujú ovocím a zeleninou dopestovanou v ich
záhrade a mäsom (chovajú hydinu). Silviin brat tiež pracuje, Silvia sa stará o domácnosť,
bratovi varí, perie aj flehlí. On jej zasa pomáha so synom. Podľa a Silvie majú s bratom
harmonický vzťah. Silvia by si rada vybavila úver, aby mohla brata vyplatiť z bytu.

Silvia má široké príbuzenstvo, jej rodičia pochádzajú z mnohodesných rodín, v-etcí
bývajú blízko, takže ak potrebuje pomoc, vždy sa nájde nejaká teta alebo sesternica, ktorá jej
môže vyzdvihnúť syna zo školy, prípadne inak pomôcť. Silviini rodičia si berú vnuka na
víkendy k sebe. Silvia často pomáha rodičom v záhrade, niekedy má ale víkend len pre seba,
takže na nedostatok vo nehočasú si nesťuže. V paneláku, v ktorom býva, má kamarátky
z detstva. Často prespávajú jedna u druhej, vedú takpovediac škomunitný družný život.
Vasti Petralky, kde býva Silvia, sa vyskytujú niektoré sociálno-patologické javy (drogy,
prostitúcia v blízkosti...). Na otázku, či sa nebojí vychovávať syna v takom prostredí
odpovedala:

*„Nie, aj ja som tu vyrastala a nič sa mi nestalo. My sme s bratom boli vedení prísne,
mohli sme ísť von aľ keď sme sa naučili a urobili v-etko, čo treba. Doma sme museli
pomáhať. Aľ potom sme mohli ísť s kamarátmi von.“*

Keď je Silviin syn malý, nemusí s ním zostať doma ona, vždy sa nájde niekto, kto sa
o neho postará. Dokonca aj Silviin brat bol uľ s jej synom na O R.

Na otázku o rozdelení domácich prác odpovedá:

*„Ja som zvyknutá v-etko robiť sama. Môj manžel mi vôbec s ničím nepomáhal. Ani ma
nenapadlo, že by mal. To by som teda chcela moc od neho! Brat ma občas odvezie autom, keď
potrebujem a občas sa mi postará o malého. Inak robím doma v-etko ja.“*

fi na dedine. V Bratislave sa jej pá i, tam kde býva by rada zostala natrvalo. Pod a nej je Petrflalka výborným miestom na bývanie. prioritou je pre u bohatá sie známych a príbuzných a známe prostredie.

V súvislosti s novými vz ahmi sa vyjadрила, fle mala zopár krat-ích známostí, do trvalého vz ahu sa nehrnie. Teraz má vz ah s muflom, ktorý vyzerá nádejne:

šB. má rád aj syna, stále mi hovorí, aby sme sa vzali, ja ale váham. Ale láka ma to. Keby som mohla vyplati brata z bytu, mohli by sme aj spolu býva . Aj teraz u nás ob as prespí. Ufl sa zoznámil aj s mojimi rodi mi ó náhodou nás stretli pred barákom...õ

Silvia je o ividne zo vz ahu – astná, hoci sa bojí prejavi ve ké nad-enie, vidno, fle túffi po stálom partnerovi. o sa svadby týka, hovorí o nej, ale tvrdí, fle je opatrná. Na svoju finan nú situáciu sa Silvia nes afluje. Dokáfle sa spo ahnú na rodi ov, ktorí jej vfdy pomohli, ke nemala peniaze. Aj ona im rada pomôfle.

fiivotná stratégia Silvie ó rozsiahla príbuzenská sociálna sie

Silvia je typické die a Petrflalky. Vyrastala tam odmali ka, na toto prostredie je zvyknutá. Jej rodi ia za ali po revolúcii podniká , nijako závratne nezbohatli, ale mohli si dovoli kúpi na vidieku starý dom, ktorý svojpomocne zrekon-truovali. Pri dome je ve ká záhrada a dvor, kde trávi Silviin syn ve a asu. Rodi ia Silvie pochádzajú z dediny, do Bratislavy sa pres ahovali za prácou. V-etcí ich príbuzní vedia pracova v po nohospodárstve, hoci vä -ina z nich flije v meste, majú záhrady na dedine, kde si vedia dopestova zeleninu. Silvia bola zvyknutá odmali ka stara sa o domácnos , u nich doma boli jasne rozdelené roly: mama bola zamestnaná a starala sa o domácnos , otec bol tiefl zamestnaný a robil šmuflské práceõ. Takto boli vychovaní aj Silvia a jej brat. Pri rozhovore bola Silvia mierne zarazená otázkou, ako je manfel pomáhal v domácnosti. Pod a jej slov nikdy fiaden mufl u nich v rodine nerobil flenské práce. Takto to zostalo aj pri jej súffití s bratom v jednom byte. Silvia to berie ako samozrejmos .

...to, že si celá rodina navzájom pomáhajú formou
niekde robiť nejaké väššie práce, vždy sa zídú viacerí
príbuzných, rovnako ak potrebuje pomoc so synom, má vždy komu zavolať.

„Šokovala som záhradu u rodičov ešte aj v 6. mesiaci (tehotenstva). Síce som frfala, bolo mi ľafko... ale tatko mi povedal, že musím robiť, tak som robila.“

V Silviinej rodine rozhodoval o zásadných veciach otec, Silvia nikdy jeho rolu autority nepochybavala, rovnako ako nepochybavala prísny spôsob rodičovskej výchovy.

„My sme boli s bratom vychovávaní prísne, ani malého nemienim rozmazávať.“

Silvia nepochybuje o tom, že sa majú všetci radi. Cíti sa v kruhu rodiny bezpečne a stabilizovane. Na nedostatok peňazí sa nesťažuje, povedala, že s tým vystačí. Na druhej strane rozpráva o tom, že jej často nákupy robia rodičia, rovnako úcty ohľadom bývania jej často platia... takže to vyzerá, akoby mala celá rodina akúsi spoločnú kasu (prehnane povedané). V každom prípade Silvia nepochybuje o tom, že je celkom samostatná.

Jediné, na čo sa Silvia sťažuje, je únava. Pracovná doba v banke, keď má dlhý deň, ju vyčeráva, v poslednom čase je často chorá, má vraj oslabenú imunitu. Okrem prepracovanosti je ale celkovo spokojná.

7.2.2 Janka (37), dcéra (6)

„Š... vždy som chcela mať rodinu. Myslím si, že rodina je základ. To bol aj dôvod, prečo som tak dlho otáľala s rozvodom a tolerovala bývalému manželovi veľa vecí. Nakoniec to bolo ale neudržateľné.“ (Janka)

Janka býva s dcérou a s rodičmi v časti Dolné Hony v byte svojich rodičov, v ktorom sa narodila. Janka je jediná dcéra. Jej rodičia nikdy neboli bohatí, ale Janka sa vyjadrila, že ani šetrneľi biedu. fivotnou úrovňou a pozíciou v statusnom rebríku patrili jej rodičia k nižšej strednej triede. Janka má s rodičmi pekný vzťah. Rodičia jej pomáhali a teraz pomáha ona im, pretože otec je ľafko chorý a potrebuje celodennú opateru.

okračovala aj v postgraduálnom štúdiu. Teraz pôsobí pedagogika. Vydala sa po ukončení VTMV roku 1998, manžel mal stredoškolské vzdelanie. Bývali spolu u jej rodičov. Manžel sa chcel odsťahovať, ale nemali kam ísť, neskôr sa presťahovali k jeho rodičom. V práci sa mu nikdy veľa nedarilo a Janke trvalo dlho, kým zistila, že sa mu pravdepodobne nikdy ani dariť nebude, pretože je nedbanlivý a lenivý, hoci bol inak manuálne zručný a podľa Janky veľmi šikovný, keď chcel. Problém bol práve v tom, že veľa mi nechcel, resp.

Š Nemal žiadne pracovné návyky, chodil neskoro do práce. Bol vedúcim predajne a prišiel do roboty o dvanástej, kedy malo byť už dávno otvorené. Preto ho odtiaľ aj vyhodili. Nemal žiadny zmysel pre organizáciu...o

Jeho brat bol naopak veľmi úspešný podnikateľ. Rodičia, teda Jankini svokrovci s ním boli spokojní, s Jankiným mužom naopak.

Š M. (Jankin manžel) bol ale dobrý, on v-etkým pomáhal, niekedy aj príliš... napríklad vždy v-etkým platil veľa, aj keď sme my napríklad nemali doma nič na jedenie... ale on nebol zlý, bol prostě taký.o

Janka s manželom často nemali peniaze.

Š Jeho brat mu nikdy nepomohol nájsť prácu, pretože ho poznal. Vedel aký je nezodpovedný. Keď si založil M. svoju firmu, najal si zamestnancov a nechal ich tam samých, on zatiaľ pozeral celú deň telku. Vôbec si neuvedomoval, že im bude musieť dať výplatu, len políhoval, nezadal im prácu a oni brali plat. Ja som bola spokojná, lebo som si myslela, že chodí do práce. Až neskôr som sa dozvedela, že nerobí zákazky včas, že nemá peniaze, zákazníkom toho nasucho uboval a nič nesplnil. Zamestnancom nemal nakoniec z toho vyplatiť mzdu, tí ho potom naháňali a vyhráňali sa mu.o

Janka líčila, aké stresy zažívali aj s dcérou, ktorá sa im narodila v roku 2002, keď ich zastavilo na ceste nejaké auto, z neho vystúpili chlapi a vyhráňali sa jej manželovi aj celej rodine. Janka veľa a rozprávala o svojom živote so svojím bývalým manželom a napriek tomu, že nikdy nemali peniaze, že sa museli nasťahovať späť k rodičom aj s dcérou, manžel narobil dlhy, ktoré nevedel splácať, dokonca zatiahol do svojho šbiznisu aj jej otca, pri rozhovore sa

ela ospravedlni . Dalo by sa poveda , fle mala pre ho
m nedalo. Nakoniec sa rozviedli po desiatich rokoch
manfelstva. Janku upozornili znami, aby sa dohodla s muflom na bezpodielovom vlastnictve
kvôli jeho dlhom, o ona aj urobila. Manfel jej to mal ve mi za zlé a ona tak trochu aj teraz
poci uje kvôli tomu vý itky svedomia, hoci vtedy, ako vraví, nemala ve mi na výber. Jej
manfel to bral ako zradu. Pred rozvodom aj po om jej pomáhali rodi ia, najmä otec,
s ktorým má Janka výnimo ne pekný vz ah. Pomáhal jej s dcérou, robil domáce práce, staral
sa o vnu ku, *š dokonca ju aj preba oval, v-etko okolo nej vedel urobi ... otec je ve ký
dobrákô*. Janka potrebovala pomoc rodi ov najmä po pôrode, ktorý bol komplikovaný pre jej
útlú postavu. Po pôrode bola ur itý as imobilná a od pomoci rodi ov prakticky celkom
závislá. O rozvod vlastne nakoniec pofliadal jej manfel, ktorý takto reagoval na jej šzraduô ó
fliados o bezpodielové vlastnictvo. Vz ah s dcérou mal dobrý, dohodli sa, fle s ou bude
trávi as kaľdý druhý víkend a mesiac po as letných prázdnin. Takto si to vyfliadal on.
Nakoniec bola po rozvode realita celkom iná.

*š S dcérou sa stretáva rôzne, priemerne raz za dva mesiace, ale niekedy ju nevidí aj 4
mesiace.ô*

Súd ur il manfelovi vypláca výflivné na die a 3000,- Sk mesa ne, o on nerobí.
Ob as po-le nejaké peniaze na Jankinu urgenciu, ale ve mi málo a nepravidelne. Janka ho
nikdy kvôli tomu nezaflalovala, hoci peniaze by sa jej zi-li, jej plat nie je ve ký.

Jankin otec je imobilný, ochrnutý na polovicu tela po prekonanej mozgovej m tvici.
Potrebuje starostlivos 24 hodín denne, preto musí by Jankina mama stále s ním. O dcéru sa
musí teraz stara Janka viac-menej sama. Okrem toho pomáha Janka aj mame, pretofle sama
na v-etko doma nesta í.

Janka nemá auto, cestuje mestskou hromadnou dopravou do práce na opa ný koniec
mesta, cesta jej trvá minimálne hodinu, ke je na cestách zápcha aj ove a dlh-ie. Dcéra by
mala v septembri nastúpi na ZTMna Dolných Honoch. Dcéra je -ikovná a Janka je na u
py-ná. Trávia spolu v-etok vo ný as, chodia spolu na angli tinu aj -portova .

Dolné Hony sú známe pomerne nepriaznivým sociálnym prostredím, vyskytuje sa tam
kriminalita. Janka s dcérou a rodi mi býva ne aleko sídliska Pentagon, ktoré je známe

rogových dealerov, narkomanov a prostitútok. Janka prostredie nemalo takú zlú povosť. Teraz je na to zvyknutá. Povedala, že sa jej tam nikdy nič zlé nestalo, hoci často krát po ulici, že sa v okolí stali krádeže, že vykradli byty a podobne. Janka sa nemá kam odsťahovať, má tam priateky z detstva, je na prostredie zvyknutá, preto ho nevníma nijako negatívne.

„Ja nad tým až to ko nerozmýšľam (myslím nad prostredím, v ktorom žijem), vadí mi, že na zastávkach MHD sa zhlukujú cigáni, prostitútky a iné kriminálne živly, najmä pri BILLE. Janka má priateky a, ale nad sebou nerozmýšľam. Chýba jej blízkosť muža, najmä ako emocionálna podpora, niekto, na koho by som sa mohla spoľahnúť. Tiež by som sa rada s niekým podelila o povinnosti, prediskutovala problémy... vždy som chcela mať rodinu. Myslím si, že rodina je základ. To bol aj dôvod, prečo som tak dlho otáľala s rozvodom a tolerovala bývalému manželovi veľa vecí. Nakoniec to bolo ale neudržateľné.“

Janka vyjadrila túžbu mať viac času na vzdelávanie. Baví ju psychológia, osobný rozvoj. Peňaží nemá nazvyš, pracuje v školstve, ale inak to všetko zvláda dobre. S pomocou rodičov im to nejako finančne vždy vychádza. Najviac ju trápi otcov zdravotný stav.

„životná stratégia ženy, ktorý je š rodinný typ.“

Janka je inteligentná, vzdelaná a ku všetkému ešte aj veľmi starostlivá žena a matka. Jej životná stratégia bola vždy vedená v smere budovania funkčnej a stabilnej rodiny. Dlho si nechcela priznať, že jej snaha mať harmonickú rodinu s jej bývalým manželom je márne. Vydržala by maximálne tolerantná voči manželovi celých desať rokov, nakoniec, ako sa sama vyjadrila *„... to bolo neudržateľné.“* Jej tolerancia sa nevydržala s koncom manželstva, ale trvá až doteraz a to v spôsobe, akým sa vyjadruje o svojom bývalom manželovi. Zakiaľdým, keď povedala o ňom nie o negatívne (a samozrejme pravdivé), dodala, že

„... on v podstate nebol zlý lovec, alebo: ... on bol dobrák, rád pomáhal druhým, aby dodala: ...niekedy až priveľa, čím vlastne chcela vyjadriť, že platil všetkým, len nie svojej vlastnej rodine.“

Janka bola vychovávaná v harmonickej rodine, v ktorej bola matka dominantná a otec dobrák. Otec máme vždy doma pomáhal. Janka túžila mať svoju vlastnú rodinu. Janka sa

tie s manželom a ňi ke ňi nemala ve mi na vŕber. Jej ňtornŕy alebo zvnŕtornenŕy hlas ňene na-epkával, ňe by bolo *sebecké*, keby do vz ahu vná-ala svoj názor, ňe moňno ani nevie, o vlastne chce, alebo ňe jej skŕsenos ňie je pre ňu spo ahlivŕm sprievodcom, ke ňuvaňuje o tom, o má robi ň (Gilligan, 2001). ň Ani v situácii, kedy kone ne konala a rozhodla sa urobi koniec manželovmu nezodpovednému správaniu vo i nej aj vo i ich dcere (a iasto ne aj vo i celej jej rodine), si nebola celkom istá o správnosti svojho postupu. Na- astie mala podporu v priate och a rodine, preto sa nakoniec dokázala vymani zo situácie, ktorá nemala iné rie-enie. Janka je typickŕm príkladom starostlivej ňeny, ktorá túňi po rodine a je ochotná preto obetova ve a. O takŕchto ňenách pŕ-e vo svoje knihe Gilligan (2001), ktorá v príhovore svojej knihy, v ktorej analyzuje rozdiely medzi muňskou a ňenskou psychikou a silu hlasu, akŕm hovoria muňi a akŕm ňeny, nasledovné: ň...mnoho ňien v skuto nosti vedelo, o chcŕ urobi , a tieňi o by bolo pod a ich názoru najlep-ie vykona v situáciách, ktoré boli iasto bolestné a komplikované. Av-ak tieto ňeny sa iasto obávali, ňe ak prehovorila, druhí ich odsŕdia alebo im ublŕňia, ňe ich nebudŕ po ŕva alebo ich nepochopia, ňe ich rozprávanie povedie len k al-ŕm zmätkom, ňe je lep-ie vyzera *nesebecky*, vzda sa svojho hlasu a zachova zmierlivŕ postojň (Gilligan, 2001).

Janke sa ňije lep-ie, dokonca aj finan ne, ke je bez bývalého manňela. Jej ňivot je ove a stabilnej-ŕ, má ur ité smerovanie, jej snaha nevychádza nazmar.

7.2.3 Zuzana (39), 2 deti (14, 6)

Zuzana ňije s de mi v mestskej asti Ruffinov v luxusnom dvojpodlaňnom byte v novostavbe, ktorŕ kŕpili s manželom iasto ne na hypoteku pred 7 rokmi. S manželom sú rozvedení 1 a pol roka, bývalŕ manžel s rodinou nebŕva v jednej domácii takmer dva roky. V sú asnom období e-te nemajú vysporiadané bezpodielové vlastníctvo spoločného majetku. Do budúcnosti to vyzerá, ňe sa bude musie Zuzana aj s de mi pres ahovala do men-ŕieho bytu, pretoňe nemajú dostatok financiŕ na mesa né platby hypotky a rŕňiŕ, ktoré spolu tvoria sumu 840,- EUR/mes., o je viac ako Zuzana momentálne mesa ne zarobí. Zuzana pracuje ako ŕtovní ka v súkromnej firme v blízkosti svojho teraj-ŕieho bydliska.

Zuzana má ukon ené vysoko-kolské vzdelanie (Ekonomickŕ Univerzitu v Bratislave), krátko po ukon ení VTMsa vydala za svojho bývalého manňela. Po roku manželstva otehotnela a narodil sa im syn (14). Manňelia bývali od za iatku v Ruffinove, obaja pochádzajú

vyšej strednej triedy. Hlavne manfelovi rodi ia boli . Zuzanin manfel má taktiefl vysoko-kolské vzdelanie, od za iatku svojej kariéry sa mu ve mi dobre darilo, rozbehol vlastné podnikanie a zarábal dos pe azí na to, aby mali zabezpe ený dobrú flivotnú úrove a pohodlný flivot. Zuzana pracovala ako ú tovní ka u manfela a tiefl pracovala na flivnos pre iné súkromné firmy, takfle finan ne sa aj jej celkom dobre darilo, hoci po as materskej dovolenky s prvým synom v pracovnom tempe musela po avi , nepreru-ila v-etky svoje aktivity. So synom jej pomáhala aj jej matka. Manfelstvo bolo pod a Zuzany harmonické, syn bol -ikovný a zdravý, preto sa rozhodli pre druhé die a, ke mal syn 7 rokov. E-te pred narodením dcéry sa pres ahovali do nového priestranného luxusného byt v lukratívnej asti Ruffinova. Po as materskej dovolenka chcela Zuzana pokra ova vo svoje ekonomickej innosti, ale situácia v rodine ufl nebola nato ko priaznivá. Zuzanina mama ochorela (problémy s pohybovou sústavou), prekonala nieko ko operácií, preto nemohla pomáha Zuzane s dcérou. Taktiefl manfel bol oraz viac zaneprázdnený a aj star-í syn si vyfladoval ur itú pozornos . Preto sa Zuzana na materskej dovolenke venovala len de om a domácnosti.

š Nakoniec som musela firmám odrieknu moje slufby. To ma mrzelo, pretofle ke raz lovek preru-í s firmami kontakty a tie si nájdú inú ú tovní ku, ufl sa vä -inou nepodarí získa klientov spä . Bol to zlom v mojej kariére. Dcéra bola ove a hor-ie die a nefl syn, vyfladovala si neustálu pozornos , takmer som nespala, chodila som s ou po lekároch a homeopatoch, pretofle bola stra-ne nervózna, málo spala, skrátka samé problémy...ō

Okrem toho sa Zuzana cítila vo ve kom byte ve mi osamelá, manfel bol asto na slufbnej ceste, asto krát v zahrani í. Star-ieho syna bolo treba vozi na rôzne krúflky a vo no asové aktivity (gitara, jazyky a pod.), bolo to pre u náro né. Rozmý-ala aj nad platenou pomocnicou v domácnosti.

š Jeden as mi pomáhala jedna pani, ale ja mám takú povahu, fle sa mi nepá ila ako upratuje, ani fle s ou musím by doma, skrátka som si na u nezvykla, tak som sa na to vyka-ala...ō

Zuzana si vfldy potrpela na dokonalú istotu v byte a na zdravú stravu pre svoje deti. potraviny kupovala tie najkvalitnej-ie, pod a moflnosti biopotraviny a domáce zvieratá priamo z dediny z ekologického chovu, taktiefl zeleninu a ovocie. To bol samozrejme stra-ne

ítal, ale nakoniec vŕdy pod ahol argumentu, ŕe pre

Zuzana bola skrátka dokonalá gazdiná, domáca pani, vŕdy upravená manŕelka (tzv. *Stepfordská pani ka*¹⁷). Ke syna prihlásili do piateho ro níka súkromnej ZTM a dcéra nastúpila vo veku 3 rokov do MTM, ale ke ŕe odmietala zostaŕa na poobedný spánok, Zuzana ju brala hne po obede domov.

ŕ Ja som si vŕdy myslela, ŕe máme dobré manŕelstvo. Ob as sme sa síce pohádali, ale nebolo to zasa aŕ také dramatické. Je pravda, ŕe manŕel bol zriedkakedy doma, takŕe sme na hádky ani nemali as. Jedine ma mrzelo, ŕe si so synom nerozumel, stále mu nie o vy ítal, zato dcéru zboŕl oval. To mi jediné vadilo, tá asymetria v jeho vz ahu k de om. Syn bol pritom výborný ŕiak. Dcéra bola vŕdy umrn aná a rozmaznaná.õ

Manŕel odiiel od rodiny náhle tesne pred Vianocami pred 2 a pol rokmi.

ŕ Bol to pre m a etko, myslela som si, ŕe také nie o býva len vo filmoch. To si viete predstavi , aké to boli Vianoce! jedine syn bol rád, ŕe tam otec nie je... to hovorí za v-etko, ako sa k nemu správa!õ

Potom uŕl nabrali udalosti rýchly spád: manŕel býval u svojich rodi ov, Zuzane povedal, ŕe sa chce rozvies . Zuzana s rozvodom nesúhlasila. Manŕel jej stále tvrdil, ŕe nemá inú ŕenu, o sa ukázalo neskôr ako loŕl.

ŕ Ke sa ods ahoval, stále hovoril, ŕe nemá nikoho, ale dostali sa ku mne klebety, ŕe ho vídavajú známi s nejakou ŕenskou. priznal to aŕl ke videl, ŕe sa nemienim rozvies pod a jeho pravidiel. Pre o by sme sa mali rozvies spôsobom, ŕe sme obaja na vine? Mal milenku, tak nech si to prizná, ŕe to bol ten dôvod a nie tie výmysly, o íril medzi rodinou aj známymi.õ

Pre Zuzanu bola celá situácia pred rozvodom nato ko neznesite ná, ŕe musela vyh ada odbornú psychiatrickú pomoc. Doteraz nav-tevuje psychoterapeuta.

¹⁷ z románu I. Levina: *Stepfordské pani ky* (Motý , 2004), anglický originál: *Ira Levin: ŕ Stepford Wivesõ*, neskôr nieko kokrát sfilmované.

kg (v priebehu 5 mesiacov), deti často vymeškávali
stra a rodielia, inak by podľa svojich slov škonila
v bláznici.

Zuzana si musela hne ako sa dala ako tak duševne a fyzicky dokopy nájsť prácu. Našťastie sa zamestnala vo firme neďaleko jej bydliska, takže stíha vodiť ráno dcéru do škôlky. Samozrejme, keď po rokoch v domácnosti nemala dostatok sebavedomia, okrem toho sa v ekonomickej a útovnej oblasti často menia zákony a podmienky, takže sa musela znovu uistiť o veciach, ktoré jej uniklo. Na začiatku zarábala 18.000,- Sk istého mesačne, teraz má plat 20.000,- Sk mesačne s tým, keď v hospodárska kríza sa prejavila na tržbách firmy, v ktorej pracuje, takže v najbližšom období so zvýšením mzdy neráta. Má naštrené nejaké peniaze, ale pri životnom štýle akým boli zvyknutí, tieto rýchlo minú a spoločný majetok ešte nie je právne vysporiadaný, takže musí pokračovať ako to všetko dopadne. Manžel je platí mesačne na obe deti 250,- EUR, tiež platí niektoré výdaje ohľadom bytu.

O všetko ho musím prosiť. My sme mali určité náklady na bývanie a na život, vzdelanie pre deti a tak a teraz sa mu to všetko zdá zbytočné. Vraj mi povedz, ako sa na zbytočnosti. Je to hrozne, ale to mám synovi povedať, že musí odísť zo školy, lebo nemáme na ňu peniaze?

Zuzana sa oividne ľahko zmieruje s poklesom ich životnej úrovne. Podľa jej slov si manžel útočne znižuje základ svojich príjmov, aby nemusel toľko platiť jej a deťom. Pri rozhovore bola striedavo nahnevaná a zúfalá.

Šťastne posledné dva roky som zostarla o desať rokov. Chcela som sa zabiť, to si nikto nevie ani predstaviť, čo som prežila! Teraz si myslím, že to bolo na niečo aj dobré. Naša som nový zmysel života. Už nevládzem ako v sklenenom zvone. Trávim viac času s deťmi, nie len v obchodných centrách. Ale cítim sa aj tak osamelo, najmä večer. Chýba mi doma muž, nejaká podpora, keď príde noc, tak to na mňa dole. Samotnej fene je ľahko!

Zuzana zle zná, že sa synovi zhoršil prospech. Syn je práve v problémovom pubertálnom období a Zuzana má pocit, že na ňu sama nestačí. Za inými deťmi drží, v škole sa objavili na ňu s afnosťami, bojí sa, aby sa šnepokazil. Otec sa s deťmi stretáva pravidelne. Dcéra má s otcom výborný vzťah, ale syn chodí na stretnutia s ním s neobľúbenosťou.

Ufl bude ma 15, potom vraj sa vraj ufl nemusí stretáva

Zuzana tiež spomína, že s manželom chodievali na luxusné dovolenky do zahraničia aj dva krát ročne, teraz chodí so sestrou a jej rodinou, ale je jej nepríjemné, že jej sestra platí väčšinu výdajov. Zuzanina sestra je podnikateľka a finančne sa jej darí veľmi dobre. Zuzana ufl jej navrhla, aby išli spolu na menej nákladnú dovolenku.

Šťastko si vieme zladať nároky. Ona má svoje a je ochotná zaplatiť aj nám, ale mne je to blbé si takto nechať platiť. Na budúci rok uflasi nepôjdeme spolu. Jej manžel ufl je aj tak na to, že ma sestra finančne podporuje nahnevanej...õ

Ťiivotná stratégia rozvedenej matky zvyknutej na luxus.

Zuzana je prípad ženy, ktorá síce neflíje ani po rozvode v chudobe, ale jej ťiivotná úroveň sa znížila dosť radikálne, s čím sa ona zmieruje len šťastko. Jej prípad je dokladom toho, že ani človek s priemernou ťiivotnou úrovňou nie je imúnny na sociálne vylúčenie a to sa samozrejme týka sociálnej skupiny, v ktorej sa pohybovala predtým, než sa rozviedla. Zuzana a jej deti netrpia hladom, nemrznú, napriek tomu trpia určitou formou spoločenskej deprivácie. Postupne sa im natočko znížila ťiivotná úroveň oproti minulosti, kým boli manželka v spoločnej domácnosti, že musia prehodnotiť svoj ťiivotný štýl, na ktorý boli zvyknutí. Počas rozhovoru sa Zuzana zmienila, ako sa postupne prestala stretávať s niektorými známymi, s ktorými predtým chodili na rôzne miesta ako luxusné reštaurácie, športové strediská, obchodné centrá. Väčšinu sociálnych kontaktov tvorili ľudia z vyšším ťiivotným štandardom, ktorý musela Zuzana opustiť. Sociálna sieť sa jej preriedila, zostala jej vlastná širšia rodina. Ostatné vzťahy si musí budovať prakticky od začiatku na miestach, ktoré sú pre ňu momentálne finančne dostupné. Zuzana považila aj z nárokov na zdravú stravu pre deti a to tak z finančných ako aj časových dôvodov. Ako sama povedala:

Šťobudila som sa do reality... zdá sa mi to nespravodlivé. Manželovi to nikdy neodpustím!õ

Zuzanin hlavný problém, o sa týka nadviazania na ťiivot v manželstve spočíva v rodovej nerovnosti v manželstve týkajúcej sa kľofnositiam a šanciam. Zuzana pri dvoch

Prerých pre inú variantu, neľ je spokojné manželské
do manželstva s víziou dlhodobého harmonického
vzťahu. Preto je logické, že kroky, ktoré žena, manželka a matka podniká vychádzajú z tejto
perspektívy. Realita, ktorá príde po nezhodách a rozvode manželstva býva preto často tvrdá.
Často sa vonkajší pozorovatelia udujú, ako to, že tak dlho bolo manželstvo, ktoré sa
rozviedlo kváziharmonické, ale zabúdajú pritom, že bojová s plným nasadením sa dá len
s optimistickou perspektívou, preto si obaja manželia ich partnerský stav často idealizujú,
hoci táto idealizácia sa dá pokladať tiež za stratégiu ako vôbec dať vzťahu –ancu. Keď si
jeden alebo obaja priznajú, že vzťah nie je v poriadku, zvyčajne je už neskoro. Málokto by
nesúhlasil s tým, že žena, ktorá sa v manželstve riadi heslom: *ak chce–mier, pripravuj vojnu*,
je nie čím iným, než vypočítavou mrchou. Zuzana, tak ako aj mnohé iné manželky a matky
nemyslela na zadné vrátka. Keby na ne myslela, nevenovala by to kú pozornosť deťom,
domácnosti, venovala by sa radšej kariére a v tom prípade by sa jej pravdepodobne
manželstvo rozpadlo ešte skôr. A bola by pre všetkých na vine ona.

Rodina je spoločenská inštitúcia, v ktorej sa zrkadlia nielen materiálne nerovnosti
medzi pohlaviami (teda nerovnosti v spotrebe), ale aj nemateriálne rodové nerovnosti, tak ako
v Zuzaninom prípade, šnerovnosti možností a –ancí, ktoré muži a ženy v každej rodine majú,
alebo nemajú (Maříková, 2001).

7.2.4 Ivana (29), syn (5), dcéra (1)

*Šť ja už nechcem chlapa ani vidieť. Vlastne by som aj nejakého chcela, ale mám strach,
lebo sa mi zdá, že všetci sú hajzli. (Ivana)*

Ivana býva v Ruflinove v dvojizbovom byte v staršom paneláku. Byt zdedili jej rodičia
a mamini súrodenci po Ivaninej babke, ktorá zomrela pred dvomi rokmi. Dovtedy tam bývala
Ivana s deťmi aj s babkou, o ktorú sa starala. Príbuzní tolerujú Ivanin pobyt v byte, hoci
nepatrí výlučne jej ani jej rodičom. Byt je predmetom dedičského konania. Ivana je vyučená
kadevníka. Pracovala niečo ko rokov, potom sa vydala, keď mala 23 rokov. S manželom
bývali u jej rodičov, keď sa im narodil syn (5), presťahovali sa k Ivaninej babke, hlavne preto,
lebo Ivanin manžel prichádzal do konfliktu s Ivaniným otcom. Ivanin manžel bol
nezamestnaný, tiež nemal maturitu, dostával podporu v nezamestnanosti. Príležitostne
pracoval šnaierom, ale peniaze, ktoré zarobil, väčšinou minul v krme s kamarátmi. Hral na

To bol aj dôvod, prečo sa často hádal so svokrovcami. Ivana bola na materskej dovolenke, keď azí mala málo. Ivana bola z chudobnej rodiny. Mama pracovala ako upratovačka a otec ako nekvalifikovaný robotník - odchádzal sezónne za prácou do zahraničia. Počas materskej dovolenky otec prispieval Ivane na potreby pre dieťa, na potraviny, plienky a pod. Ivana videla, že s manželom nebudú mať svetlú budúcnosť, preto podala návrh na rozvod. Rozviedli ich, keď mal syn 2 roky. Hoci sa jej často vyhráľal, že ak ho opustí, bude chcieť syna do vlastnej starostlivosti, po rozvode o ho takmer nejavil záujem. Podľa rozhodnutia súdu mal platiť na syna mesačne 700,- Sk. Ivana od neho peniaze videla len raz, keď bola v núdzi išla k jeho rodičom, bývalý manžel tam bol a pod tlakom rodičov dal Ivane 2000,- Sk. Odvtedy ušiel Ivana peniaze od neho nevidela. Keď mal syn 3 roky, začala Ivana pracovať na smeny v hypermarkete ako pokladníčka. O syna sa počas jej neprítomnosti starala stará mama. Časom sa zoznámila s mužom, ktorý bol od nej starší o 17 rokov. Bol to drobný podnikateľ, s ktorým mala asi pol roka pomer, keď znovu otehotnela.

Š ja som nechcela znovu otehotnieť. Dávala som si pozor a on mi povedal, že tiež si dá pozor. Antikoncepciu som nepoužívala, myslela som, že keď dá pozor, že sa mi nestane. Keď som otehotnela, najskôr hovoril, že sa o nás postará....

Realita bola iná: jej partner a otec jej budúcej dcéry bol fľakatý, mal dve deti v pubertálnom veku a rozvádzať sa nemienil. Dokonca Ivanu obvinil, že to urobila naschvál:

Š nadával mi, že som mrcha, že ak si myslím, že z neho budem teraz mať peniaze, tak som na omyle, a podobne. Ja som mu povedala, že od neho mi nechcem. Ani som od neho nevyťahovala žiadne peniaze...

Rodičia síce Ivane dohovárali, aby od neho vymáhala výživné, ale vždy keď sa Ivana o to pokúsila, presvedčil ju, aby pokračovala, že sa čoskoro rozvedie a potom budú byť spolu.

Š bola som osamelá, tak rada by som mala muža! Vždy sa mu podarilo presvedčiť ma, že budeme spolu. Raz sa ku mne aj prisťahoval, ale potom sme sa hádali, tak odišiel. Odvtedy ušiel ho nechcem ani vidieť!

iu sumu pe azí (okolo 3000,- Sk), napríklad na ko ík, poslednom ase, odkedy odi-iel od nej naposledy, jej nedal ni . Ani na dcéru sa nechodí pozrie . Ivana je na materskej dovolenke, ob as si privyrába upratovaním v bytoch, o jej mama vybavuje, ale iba vtedy, ke jej príde sestra povarova deti. Sestra e-te nav-tevuje strednú -kolu, preto môfle len ob as Ivane pomáha .

šMama, otec aj sestra mi ve mi pomáhajú. Mama mi ob as dohodí nejaké upratovanie, sestra mi varuje deti a otec mi dáva peniaze, ke sa vráti zo zahrani ia. Nevie ako by som bez nich prefla... aj ke mi niekedy vy ítajú, fle som si skazila flivot.. ale nikdy nesúhlasili, aby som i-la na potrat. Moji rodi ia sú hlboko veriaci. Aj ja verím v Boha, ale v jednej chvíli som veru rozmý-ala o potrate! Chvalabohu, fle som to neurobila. Dcéрка je nádherná!õ

Ivanin syn chodí do materskej -koly, Ivana si za ala privyrába aj tak, fle predáva rôzne veci (drogériu, hodinky a iné), ktoré jej dodáva iná *dealerka*. Ide o tzv. podomový predaj. Vä -inou sú to také lacné veci, takfle ve a na tom nezarobí, ale je spokojná aj s tým. Ivana vyzerá na prvý poh ad chudobne, pod a oble enia svojho aj svojich detí. O ividne veci, ktoré nosia deti, nosili pred nimi ufl iné deti, Ivana sama povedala, fle je v a ná, ak jej dá niekto nejaké oble enie pre deti, alebo nejaké hra ky. Svojho asu mala aj automobil (starý Renault), ale ke fle nemala na benzín ani na údrflbu, nemohla na om jazdi . Pokú-ala sa ho preda , ale nakoniec ho predala len na sú iastky. Ivana so svojím flivotom nie je spokojná. flije v neistote. Na otázku, i by mala rada partnera odpovedá:

šJa by som aj rada, ale sa bojím. aflko nájdem niekoho normálneho. Sklamala som sa. Okrem toho, kto by ma chcel s dvomi de mi....?õ

Ivanina flivotná stratégia

Ivana flije takpovediac zo d a na de . Sú dni, kedy nemá o da de om jes , vtedy ide s nimi k mame, aby sa najedli. asto si musí pofli iava peniaze a vracia ich vfldy ke dostane rodi ovský príspevok. Je to neustály koloto . Ivana nemá fliadne plány do budúcnosti, spolieha sa môfle len na rodinu. Jej rodina je pre u doslova záchrana. V jej prípade sa nezdá, fle by mala vypracovanú nejakú flivotnú stratégiu, skôr sa necháva šuná-a flivotomõ, pri om afl pri spätnej reflexii udalostí sama tieto hodnotí ako nepriaznivé. Jej flivotná stratégia je

PDF Complete

Your complimentary use period has ended. Thank you for using PDF Complete.

[Click Here to upgrade to Unlimited Pages and Expanded Features](#)

... a to aj vďaka možnosti, ktoré sa Ivane v živote
...nosti. Možnosti uvažovania o budúcnosti sa jej zúžili
s každým novým dňom a s každým vzťahom. Do akej miery je Ivanina životná cesta
determinovaná jej osobnými vlastnosťami a intelektom je samozrejme mimo kompetencií tejto
práce, ale faktom zostáva, že tieto faktory zohrávajú nielen u nej, ale aj u ostatných
osamelých matiek dôležitý aspekt ich kvality života.

8.1 Bývanie

Bývanie je jedným z najdôležitejších predpokladov úspešného fungovania rodiny a ukazovateľom kvality života nielen z hľadiska rozlohy na obyvateľa a bytu, kvality jeho vybavenia a jeho polohy, ale aj vlastníckym vzťahom bývajúcего. Všetci poznáme prípady podnájomníkov, ktorí by dali oko za oko, aby boli vlastníckmi hoci aj len garsónky. Zo všetkých respondentiek bola jedinou vlastníčkou bytu len Anna, ktorá získala byt ešte v časoch socialistického Československa a ona bola tiež jediná, ktorá sa slobodne rozhodla pre rolu osamelej matky.

Š Ja som ufl mala byt, preto nebol pre m a problém ma die a. Okrem toho, vtedy to ešte nebolo také drahé. Finančne ne sa to dalo v tých prvých rokoch po revolúcii zvládnuť. Afl neskôr sa to zhoršilo, ale aj to sme prekonali za pomoci mojej sestry.

Spoluvlastníčkou v ekeho bytu v novostavbe v dobrej lokalite v Ruffinove je rozvedená Zuzana. Jej problém spočíva ale v nákladoch na bývanie, ktoré sú vyššie než jej príjmy, preto sa snaží bytovú otázku vyriešiť tak, keď bude musieť zaviať z nárokov na kvalitu a rozlohu bývania.

Š Teraz vidím, keď vlastne ani taký veľký byt nepotrebujeme, ale bude mi ľúto ho opustiť, pretože som ho sama zariaďovala, to koľko času mi to zabralo a tak rada som to robila... a teraz toto.

Zuzana venovala veľa a zo svojho času zveľaďovaniu spoločného bývania, preto sa len ňľko zmieruje so súčasným stavom vecí.

Š To ke roky som sa snažila, aby to tu nejakou vyzeralo... ľudia odchádzajú z domu keď je vojna, utehenci a tak a my robíme toto, kvôli tomu...? Blízko mám prácu, -kôľku, v-eko....

Zuzana s deťmi majú ale napriek všetkému po vyrovnaní sa s manželom dobré vyhliadky na získanie relatívne slušného a kvalitného bývania.

om s bývaním horšie. Janka a Linda bývajú s rodičmi, podmienkach. Janka sa okrem toho musí ešte starať okrem dieťa a o chorého otca. Takisto Silvia, hoci nebýva priamo s rodičmi, býva v ich byte s bratom. Podobne je na tom Ivana, ktorá síce za byt neplatí podnájom, ale keďže nie je jej a bude predmetom dedičského konania, jej bývanie v ňom je značne neisté. Okrem toho je byt v zlom stave, nikdy nebol rekonštruovaný a aj napriek tomu, keďže neplatí okrem bežných réffií a podnájmu, aj tieto výdavky spolu s údržbou sú nad jej finančné možnosti.

š Na byte je strašne veľa roboty a aj keby som mala peniaze, neviem či by som do toho investovala. Potom ma poľú pre tak to radšej nechám tak. Zatiaľ to len tak lepím, otec mi občas s niečím pomôže, minule mi v kúpeňoch musel meniť batérie, ale je toho viac čo by bolo treba vymeniť. Ja na to nemám peniaze...õ

Paľka a bývala pôvodne tiež s rodičmi, ale nemienila sa vzdať súkromia pre seba a svoju dcéru, preto si prenajala na svoje pomery dosť nákladný byt. Má strach, keďže ho bude musieť oskoro opustiť.

š Slobodná matka nedostane ani hypotéku, nemá mi kto ani fľaťrovku vymeniť, v-etko musím robiť sama, ufl ma to fakt unavuje.... nemám ani kúpiť si byt. fíjeme od výplaty do výplaty a ešte nám musí pomáhať aj sestra.... myslím, keďže dlhodobo je to neúnosné.õ

o sa týka spokojnosti s podmienkami bývania, najmenej bola spokojná Linda, ktorá býva s rodičmi a so sestrou v 3-izbovom byte. Okrem stiesnených priestorov sú dôvodom jej nespokojnosti aj narušené vzťahy s jej otcom. Myslí si, keďže pre jej dieťa nie je dobré kaľdý deť po úva hádky a krik:

š Môj tatko príde domov často opitý a vtedy nadáva. Malý ufl od neho pochytil zopár nadávok, u mite ka v kôlke sa mi s aľovala... okrem toho je malý hyperaktívny a takéto prostredie mu neprospieva. Najlepšie nám bolo, keď sme bývali u priateľa a.õ

Linda sa snaží zo všetkých síl nájsť si partnera, aby sa dostala z rodičovského domu. Myslí si ale, keďže s dieťaťom má oveľa menej úspešne nájsť niekoho. Podľa viacerých analýz sobášneho trhu u nás aj v zahraničí má žena s dieťaťom oveľa nižšiu úspešnosť nájsť si partnera podľa svojich predstáv, pričom sa k jej hendikepu rodičovstva pridružuje aj časové hľadisko,

nájdenie vhodnej partnerky (Mofný, 2002). Hľadanie
stratégií osamelých matiek, ako vyrieši svoju bytovú

otázku. Paľa, ktorá býva v podnájme a nechce sa vrátiť k rodičom sa k tomu vyjadrila takto:

Š odkedy sa s vami rozprávam rozmýšľam aj o tom, že by som sa vydala za jedného kamaráta. On by ma aj chcel, ale ja k nemu nič necítim, preto som to vždy odmietala. Je mi to strašne blbé, vydať sa len kvôli tomu, že nemám kde bývať. Ale teraz keď tak nad tým rozmýšľam, bolo by to riešenie. On je dobrý a má nás obe rád... no uvidím.....

Osamelé matky, ktoré nemajú svoj vlastný byt sa uchýľujú k riešeniu flivotne dôležitých otázok akou je napr. nájdenie vhodného partnera podobným spôsobom, ako to bolo kedysi, keď dohadovali sobáš za mladomanželov ich rodičia po vzájomnej dohode medzi dvomi rodinami. Mnohokrát ufl nie je otázka postavená takto: či je legitímne riadiť sa rozumom, alebo je to záležitosť srdca? (Mofný, 2002). Osamelé matky vedia porovnať hodnotu zamilovanosti a tzv. lásky, v ktorej sa ufl sklamali a hodnotu materiálneho zabezpečenia, hlavne s ohľadom na svoje dieťa. Všetky respondentky sa vyjadrili, že byt nie je pri hľadaní partnera primárny, ale veľmi dôležitý. Prvoradé sú samozrejme sympatie voči dieťaťu a na druhé miesto postavili podmienku, aby mal potenciálny partner rád ich dieťa/deti.

Keď si uvedomíme, do akej miery je na Slovensku problém bývania faktorom obmedzujúcim plodnosť, je jasné aké dôležité je pre flenu, ktorá ufl má dieťa a získať slušné bývanie, hlavne ak nemá do budúcnosti fliadne alebo len minimálne vyhliadky, že by si mohla sama nejaký byt zadovážiť z vlastných zdrojov. Podľa výskumu uskutočneného za účelom zistenia korelácie možnosti bývania a plodnosti na Slovensku (Matulník, Ritomský, Pastor, 2003) uvádzali slobodní respondenti na prvom mieste medzi inými obmedzujúcimi po etami dieťa, ktoré plánujú mať bytové pomery (68,1% respondentov). Zo flien sa vyjadrilo o bytových pomeroch ako limitujúcom faktore ohľadom po tu dieťa 59,2% flien, na prvom mieste sa objavil faktor *Neistota v spoločnosti, napr. hrozba nezamestnanosti, neviem, či budem mať z toho platiť deťom vzdelanie, ak to bude treba* (67,8%), na druhom mieste faktor *finančné dôvody* (66,1%). Všetky tieto faktory pritom navzájom súvisia. Kto má dosť finančných prostriedkov, môže si zabezpečiť aj slušné bývanie a vzdelanie pre dieťa. Neistota v spoločnosti je opäť faktor, ktorý je v posledných rokoch globalizácie významným generátorom opatrnosti, čo sa týka reprodukčného správania obyvateľstva.

osamelých matiek, s ktorými sme robili rozhovory, v podstate vyjadrili v-ety spokojnos s miestom bývania, pri om niektoré pripustili, že sú spokojné nie z dôvodu, že by prostredie bolo naozaj vhodné na bývanie rodiny s de mi, ale preto, lebo majú naozaj minimálne nároky na prostredie, ke že sú si vedomé nákladov spojených s bývaním v priaznivom prostredí a aj svojich finan ných možností (Janka, Dolné Hony). Tiefl vyjadrili spokojnos s menej vhodným prostredím matky, ktoré v tomto prostredí vyrastali odmali ka, majú tam teda vybudovanú ur itú sociálnu sie kvôli ktorej sú ochotné niektoré negatíva ako napr. nedostatok ihrísk pre deti, niektoré sociálno-patologické javy a pod. prehliadnu . K takým patrí Silvia a Linda (Petrflalka). Ve mi spokojné s prostredím bola Zuzana a Ivana (Ruffinov), obe v-ak nevedia ako dlho budú môc v tejto asti mesta býva . Taktiefl bývajúce v Dúbravke (Anna a Pa a) sú spokojné s prostredím, jediná nevýhodu vidia vo vzdialenosti od centra mesta a od miesta zamestnania.

8.2 Práca a finan né zabezpe enie

Okrem finan ného zabezpe enia slúfi práca aj na sebarealizáciu a osobnostný rozvoj, preto je dôlefitým determinantom kvality flivota každého loveka. Samozrejme, vä -ina udí sa snaflí nájs so zamestnanie, ktoré by ho vnútorne uspokojovalo, ale primárne je pre vä -inu finan né ohodnotenie. V úplnej rodine môfle zarába jeden z partnerov dostatok pe azí na to, aby si druhý mohol dovoli pracova v menej platenom zamestnaní pokia ho takáto práca vnútorne uspokojuje. Vo vä -ine prípadov zarába manfel a manfelka pracuje v nízkopríjmovom odvetní, napr. v -kolstve. Osamelé matky si samozrejme takýto luxus dovoli nemôflu (rovnako ako vä -ina rodi ov v úplných rodinách, ke že na Slovensku sú zvy ajne dva platy do rodiny nevyhnutnos ou, (Filadelfiová, 2007).

Spokojných so svojím zamestnaním bolo 5 osamelých matiek, z toho dve mali VTM vzdelanie, z ktorých jedna (Janka) sa vyjadrila v tom zmysle, že ju práca naozaj baví. Janka pracuje v -kolstve. Druhá vysoko-kolsky vzdelaná ó Zuzana bol so svojou prácou spokojná najmä z h adiska pracovného kolektívu. Z oh adom na to, že predtým ako si na-la aktuálne zamestnanie dlh-í as nepracovala, mala o sa práce týka isté obavy. Obe vysoko-kolsky vzdelané respondentky zarábajú zhruba dve tretiny priemernej mzdy v Bratislave.

sto vo verejnej správe ufl nieko ko rokov, je spokojná. y v Bratislave. Silvia (STM), pracuje v Banke, kde má mzdu niŕ-iu neŕl priemernú. Okrem práce v banke si privyrába ako nechtová dizajnérka, o jej pomáha pokry nevyhnutné výdavky. Ani jedna práca ju vnútorne neuspokojuje, pracuje hlavne pre peniaze, hoci sa vyjadrila v zmysle, ŕe by robila hoci o, len aby nemusela by doma. Linda (STM) pracuje ako asistentka. zarába menej neŕl je priemerná mzda v Bratislave. S prácou nie je spokojná najmä z dôvodu dlhej pracovnej doby.

š V práci zostávam beŕne aj do siedmej. Musím sa prispôsobi riadite ovi. Domov chodím neskoro ve er, die a mi vä -inou berie zo -kôlky mama alebo sestra. Kvôli malému je mi to úto, ale na druhej strane zasa o by som v tom preplnenom byte robila...õ

Pa a (STM) je s prácou tieŕl celkom spokojná, jej mzda je v priemere na úrovni priemernej mzdy v Bratislave, ale vzh adom, ŕe ako jediná býva v podnájme nedosahuje jej mzda vý-ku potrebnú na pokrytie v-etkých jej nákladov. Pracuje e-te v druhom zamestnaní (administratívne práce), táto práca ju ubíja, je unavená a trápi ju, ŕe nemá as na dcéru. Ivana je vyu ená kaderní ka, ale odkedy má deti nevenuje sa tejto práci. V sú asnosti je na materskej dovolenke, pracuje ob as ako upratova ka. Jej príjmy sú hlboko pod úrov ou priemernej mzdy v Bratislave. Finan ne je závislá na svojich rodi och.

Zamestnania respondentiek sú dokladom toho, ŕe feminizácia chudoby z ve kej asti vyplýva z odvetví, v ktorom sú ŕeny zamestnané (-kolstvo, sluŕby v domácnosti) a z pracovných pozícií ŕien (niŕ-ie administratívne sluŕby v súkromnom sektore, asistentky, klientske pracovní ky) (Bosá, M. a kol, 2005, Filadelfiová, 2007, Sekulová, Gyárfá-ová, 2007). Sú asne pozície v tzv. feminizovaných a nízkoplatených zamestnaniach dokladujú ná-vz ah k takýmto prácam vo v-eobecnosti a z toho vyplývajúci vz ah k tzv. obsluŕným, opatrovníckym, pedagogickým, a pod. zamestnaniam. Ide o zamestnania, ktoré robí vä -ina ŕien doma bezplatne. Pritom sú to v-etky práce, bez ktorých by spoloč nos nemohla fungova ani týŕde , mali by by piliermi spoloč nosti nielen v oficiálnych dokumentoch, ale aj na výplatných páskach udí, ktorí ich vykonávajú.

Vyhliadky na lep-ie mzdové podmienky sú na týchto miestach minimálne. Vzh adom na to, ŕe v-etky respondentky sa starajú o maloleté deti a niektoré majú dve zamestnania, majú respondentky ve mi obmedzené možnosti al-ieho vzdelávania. Trom z nich otcovia ich detí neprispievajú z rôznych dôvodov na die a (Pa a, Linda, Ivana), dvom prispievajú

v podstate nemajú na flivotnú úroveň matiek a detí
olyv (Anna, Janka, Silvia) a jednej prispieva manžel
dostato ne na normálne flivotbytie (Zuzana), ak neberieme do úvahy doteraj-ú flivotnú úroveň
rodiny.

V situácii, kedy pracovná innosť matku v zamestnaní vnútorne nenaplní, pričom trávi
v tomto zamestnaní väčšinu takmer polovicu dňa (čo je prípad nielen matiek zamestnaných
v dvoch zamestnaniach, ale aj matiek v jednom zamestnaní vzhľadom na to, že nie sú
v pozícii, kedy by si mohli slobodne určiť dĺžku svojej pracovnej doby), je jasné, že kvalita
flivoty takýchto matiek je ohrozená v niekoľkých rovinách:

1. neuspokojujúci pracovný flivot a odcudzenie vyplývajúce z pracovnej innosti,
2. neadekvátne finančné odškodnenie za neuspokojenie v pracovnej oblasti vzhľadom
na nízke finančné ohodnotenie ich práce,
3. nedostatok času venovaný sebe a dieťaťu, resp. nedostatok akéhokoľvek voľného
času potrebného na regeneráciu vlastných duševných a fyzických síl, na budovanie kvalitného
vzťahu s dieťaťom a nakoniec vytváranie adekvátnych podmienok nevyhnutných pre zdravý
duševný rozvoj dieťaťa.

8.3 Implikácie pre kvalitu flivoty

ŠK úlohám rodičov o videné dnešnými očami a v poradí bytostnej dôležitosti pre deti o
patrí: odovzdať im skúsenosť lásky, rozvíjať ich citový svet a sociálne zručnosti pre
budovanie vzťahov; umožniť im vzdelanie; odovzdať príkladom, záľutkom a slovom základné
ľudské duchovné, kultúrne a rodinné hodnoty (Matjeka, 2003). Pre naplnenie týchto úloh
rodielia potrebujú na prvom mieste vzájomnú lásku a jednotu, potom primerané množstvo
spoločného voľného času a finančné prostriedky na pokrytie hmotných a kultúrno-
duchovných potrieb v podobe rôznych tovarov a služieb. (Sobotkova, 2007) Čo vyplýva
z nepriaznivej finančnej situácie a anómii v oblasti pracovnej pre kvalitu flivoty osamelých
matiek? Na psychologickej úrovni znamená materiálny nedostatok predovšetkým absenciu
základných predpokladov pre minimálnu úroveň kvalitného flivotu a psychického a fyzického
zdravia. Prítom je vedieť aj to, či jedinec vyslovene trpí hladom a chladom, alebo má
uspokojené základné flivotné podmienky v zmysle fyzického preflitia. Pre kvalitu flivotu
v určitej spoločnosti je primárne zabezpečenie bežného flivotného štandardu poľadovaného na
celospoločenskej úrovni, ktorý garantuje účasť na bežných aktivitách v danej spoločnosti a na
participácii v zmysle ovplyvnenia verejného flivotu v spoločnosti. Týmto spôsobom je

a exklúzia v modernej spoločnosti. Preto nemá zmysel
om prostredí fráza: šdeti v Afrike hladujú, tak o by
sme chceli? Hrubo povedané, to, keď niekto hladuje, ho ešte nemusí vylúčiť zo spoločnosti,
pokiaľ hladuje dostatočný počet ľudí v danom prostredí, ktorí si navzájom môžu poskytovať
morálnu a psychologickú podporu. Preto je problémom osamelých matiek v prvom rade ich
fyzická zotvorenosť v prosperujúcom prostredí za súhlasného vylúčenia z bežného životného
stýlu.

Osamelé matky sú vystavené vysokým hladinám stresu doma aj v práci. Paľ sa
napríklad sťažovala na problémy so svojou rozmazanou dcérou, ktorú vychovávala zväčš
asti jej mama, teda dcérina stará mama. Výchova detí starými matkami má niečo ko
nevýhod, ktoré sa vracia matkám pri návrate dieťa a k nim ako bumerang.

*šJa som za to, aby bola malá vychovávaná demokraticky. Vždy som jej dovolila
vyjadriť svoj názor na všetko. Ale na-í (Patini rodičia) jej dovolili naozaj všetko. Skákala im
po hlave a im to vôbec nevadilo. Bolo to ich prvé vnútro a a ich milá dieťa. Teraz skáče po hlave
mne a fakt si s ňou občas neviem rady. Stroskotali mi kvôli tomu všetky vzťahy. Samozrejme,
keď moja dcéra má prednosť pred akýmkoľvek chlapom! Ale tu je problém v niečom inom. Ona
je naozaj tvrdohlavá a ku každému môjmu potenciálnemu partnerovi vyslovene zlomyseľná.
Robí im naschväly a predomnou sa tvári ako anjel...š (Paľ a)*

Nie nadarmo sa hovorí, keď rodičia majú vychovávať a starí rodičia rozmaznávať.
Problém nastane vtedy, keď preberú starí rodičia rodičovské roly, veľ a krát nie dobrovoľne.
Osamelé matky často riešia dilemu, do akej miery je vhodné prenechať výchovu dieťaťa
starým rodičom. Väčšina z nich vlastne ani nemá na výber.

*šMalý chodí väčšinou po škole k rodičom. Brat alebo mama ho vezmú a ja sa potom
zastavím po ňom u nich. Uf, je na nich taký zvyknutý, keď niekedy ani nechce ísť domov. Často
tam prespáva. Moji rodičia ho majú radi. Malý tam trávi aj víkendy. Tam má dvor, záhradu,
starí rodičia mu všetko dovoľia... ja sa s ním musím učiť, preto je rád-í s babkou. Musím sa
priznať, keď aj mne to vyhovuje. Keď je s nimi, mám aspoň trochu voľného času pre seba. Aj
tak väčšinou robím nechty. Jemu to ide na nervy, lebo sa pritom nudí. Musí byť zavretý v byte
keď robím, samého ho ešte nemôžem pustiť von...š (Silvia)*

ovednosť do svojich rúk tým, že sa ods ahovala od
bez ich pomoci to má ve mi afké. Jej pokus o to, aby
dospela z dcéry na matku svojej dcéry ju stojí stra-ne ve a energie a budúcnosť nevyzerá
optimisticky. Naopak Silvia rezignovala. Otvorene sa priznáva, že jej rodičia musia tráviť
niekedy viac času s malým, než ona a že malý s nimi spokojnej-ší. Starí rodičia mu vedia
zabezpečiť lepšie podmienky pre život, než ona. Aspoň zatiaľ to pod a nej tak vyzerá. Silvia
vyzerá, že je oveľa viac zmierená s tým, že sa jej syn odvracia od nej a primkýna sa oraz
viac k starým rodičom.

Vplyv prostredia v situácii, kedy má žena veľa práce v domácnosti, je významný.
Argument, že aj kedysi mali rodičia veľa práce a deti sa vynali v urbánnom prostredí
neobstojí. Na vidieku malo dieťa okolo seba veľa, čo potrebovalo na hru: voľný prírodný
priestor, známe tváre, priateľov, bezpečné a známe prostredie. V urbánnom prostredí dieťa
nemôže byť bez dozoru mimo bytu. Pri každej akcii vonku musí byť prítomný dospelý.
V prípade, že je dieťa a dosť veľa na to, aby mihlo išť samo von, riskujú rodičia, že pod
vplyvom sociopatologických inštitúcií dostane nepriaznivé správanie sa dieťa a
v pubertálnom období rýchly negatívny spád. Dôsledky sú často nenapraviteľné (Heretik,
1994, Tablová, 1994).

V biparentálnej rodine sa vždy skôr nájde niekto, kto by sa dieťa u aspoň ob as
venoval a dozeral na ho. V monoparentálnej rodine si matka pri všetkých povinnostiach
nájde len afko as na dozeranie dieťa a pri hrách vonku. Mofno sú o niečo lepšie na tom
osamelé matky hlijuce u svojich rodičov, samozrejme za predpokladu, že sú rodičia ochotní
a schopní rozvíjať osobnosť dieťa a hľadacim smerom. V rodine Janky je fakt, že hlije
u rodičov nevýhodou v zmysle obmedzeného priestoru a zlého stavu jej otca. Výhodou je, že
hoci je otec zdravotne na tom zle a je imobilný (vyžaduje celodennú opateru), má s vnou kou
dobrý vzťah a Jankina dcéra si buduje zmysel pre súcit a pomoc svojim blízkym. al-ou
výhodou je to, že Janka môže ob as zájsť s dcérou von, pretože jej matka zatiaľ e-ťe vládze
veľa domácich prác vykonáva bez jej pomoci. Cez pracovný týždeň chodíva Janka s dcérou
dva krát na angličtinu, na -port majú vyhradené víkendy.

Príklady prípadov o matky

Zuzana, rozvedená matka dvoch detí, nesúhlasila s rozvodom. Jej manžel o rozvod podal jej manžel, ako hlavný dôvod uviedol vzájomné odcudzenie, okrem iného sa s ňou nešťastne zložil na neuspokojivý sexuálny život. Sociológovia a manželskí a rodinní poradcovia prichádzajú k názoru, že s príchodom detí prichádza v domácnosti napätie a klesá spokojnosť s manželstvom (Cox, 1985, Larson, 1988, In: Renzetti, Curran, 2005). S každým dňom sa zvyšujú nároky na finančné zabezpečenie a na domáce práce, šrodielia sa musia hlbšie ponoriť do svojich rodičovských rolí, potláčajú svoje role partnersko-milenecké (Cowan a Cowan, 1992, In: Renzetti, Curran, 2005). Pokiaľ niektorý z partnerov nie je spokojný, môže to riešiť rôznymi spôsobmi, ale deti sa späť vziať nedajú, sú tu a treba sa o ne starať, čo robila Zuzana s láskou. Deti boli dôvodom, prečo sa vzdala vlastnej kariéry. Bez toho, aby sme súdili pohľadom páru ohľadom rozvodu a hľadali vinníka, musíme súčasne skonštatovať, že pre Zuzanu mal rozvod manželstva celkom iné dôsledky než pre jej manžela, ktorý mal uľahčené pred rozvodom novú partnerku. Podľa skúseností respondentiek je akákoľvek ochota rozvádajúceho sa muža prevziať deti do svojej starostlivosti plánovým gestom a to z dvoch dôvodov:

1. Väčšina matiek bude radšej robiť čokoľvek, než aby sa vzdala svojich detí. Najmä v situácii, keď prichádza o manžela by pre ňu znamenala strata detí traumou s fatálnymi dôsledkami. V prípade, že by ženy šzabojovali za svoje deti s rovnakou intenzitou ako muži, teda že by nakoniec vyhlásila, nech rozhodne súd a prípadne súhlasila so zverením detí do otcovej starostlivosti, odsúdenie okolia by nenechalo na seba dlho. Takáto matka je považovaná za krkavú, pričom z názvom škrtaví otcovia v prípade, že otec súhlasil so zverením detí do matkinej starostlivosti sa len tak ľahko nestretáme. (Jedným z takýchto prípadov je osobná skúsenosť diplomantky s matkou, ktorej jedno dieťa zverili do jej starostlivosti a druhé do otcovej, manželka sa rozvedli z dôvodu odcudzenia, resp. manžel si našiel milenkú. Dotyčná rozvedená matka sa liečila 3 roky intenzívne na psychiatrii, pričom by došlo k odovzdaniu jej syna do otcovej starostlivosti nebyť toho, že syn v priebehu liečenia dovŕšil 15 rokov a sám sa mohol rozhodnúť, s kým zostane.)

2. dôvodom, prečo môžeme nazvať drvivú väčšinu pokusov o zverenie dieťaťa do otcovej starostlivosti za frašku je ten, že v priebehu rozvodového konania je manžel ochotný vzdať sa starostlivosti o dieťa, ak je manželka ochotná pristúpiť na niektoré podmienky rozvodu, ktoré sa zväčša týkajú finančného a majetkového vyrovnania. Toto doložila aj respondentka Janka:

sa s ním nerozvedla, lebo bude chcieť malú so sebou.
držela ani termíny stretnutia s ňou. (Janka)

Zuzana preto pociťuje svoju znižujúcu sa životnú úroveň za nespravodlivú. Zuzana pracovala počas celého trvania manželstva okrem posledných troch rokov, pričom pri prvom dieťati pracovala aj počas materskej dovolenky. Pri druhom dieťati jej to ušlo okolností nedovoľovali, preto posledných 5 rokov manželstva bola na materskej dovolenke. Dôležitým faktorom je to, že spoločnosť s týmto nesúhlasila a chcela pokračovať vo svojej kariére, pričom manžel bol radikálne proti tomu. Zuzana je vysokoškolsky vzdelaná ekonómka, takže v prípade, že by jej bolo umožnené budovať si kariéru rovnako ako jej manželovi, určite by si dokázala vybudovať v práci určité postavenie, mzdu a jej Curriculum Vitae by nemal diery v týchto 5 rokoch. Tých 5 rokov sa tieň predtým roky, kedy sa venovala kariére popri ostatným domácim povinnostiam sa nahradí v podstate nedajú. Zuzane, rovnako ako aj ostatným ženám, nie nutne rozvedeným, ale aj tým vydatým, preto nezostáva nič iné, ako racionalizovať si svoje postavenie, pretože šlo bolo kvôli deťom a na dieťa si to zaslúžia. (Zuzana). Ostáva ušľachtať, že sa táto láska vo väčšom odrazí na celkovej ekonomickej a sociálnej politike, hoci nádej sa stráca pri pomyslení, že tzv. sociálny štát má ušľachtať pravdepodobne svoje zlaté zásoby dávno za sebou (Keller, 2006).

V súvislosti so zvyšujúcou sa rozvodovosťou si môžeme tiež pripomenúť, ktoré faktory modernej spoločnosti prispievajú k tomuto demografickému fenoménu. Podľa Keller, 2006 stráca manželský zväzok svoju nadindividuálnu záväznosť a štruktúra rodiny sa stáva prechodná inštitúcia, ktorej zloženie sa priebežne a stále rýchlejším tempom obmieňa. Autor (Keller, 2006) nazýva manželstvo inštitúciou s kontraktom uzatváraným na dobu s obmedzenou platnosťou, hoci nikto nevie presne na ako dlho. Veľkou vinou za túto situáciu sociológovia prikladajú flexibilizácii práce, nutnosti byť mobilným, veľa neiekam cestujúcim, ochotným stráviť v práci maximum svojho času.

Manžel bol v posledných rokoch skoro stále v robote. Bude do veľa v kancelárii, alebo na služobnej ceste v zahraničí. Cítila som sa osamelá, ale v podstate mi to až tak nevadilo. Vynahradil nám to darčekmi a krásnymi spoločnými dovolenkami. Keď mi raz volal, že nemusím prísť pre ho na letisko, vedela som, že nie o je zle. To ušľachtať milenku... (Janka)

Flexibilizácia rodiny je oveľa a riskantnejšia pre ženy než pre mužov (Keller, 2006).

kazuje, že rodina je sférou, ktorá šsociálne nerovnosti nielen prehlbuje, ale dokonca sama produkuje a reprodukuje (Ma íková, 2001) a to platí aj po ukon ení manželstva, dokonca nieko konásobne.

8.5 Dobrovo ne sama (Anna)

šNa slobodné matky by sa nemalo pozera ako na odchýlku, neúspech, i sociálny problém, ale ako na ženy, ktoré majú by ocenené a podporované ako darkyne flivota.š

(Campionová In: Sobotková, 2007)

V niektorých krajinách západnej Európy existuje fenomén dobrovo ného osamelého materstva ufl asi dve desa ro ia. Napr. v Dánsku v roku 1965 nepripadalo na 10 narodených detí ani jedno nemanfelské, v roku 1975 ufl pripadalo v tejto krajine na 10 narodených detí 5 nemanfelských a v roku 1983 bolo v Dánsku kaflde druhé narodené die a nemanfelské (43%) (Sullerotová, 1998). Rovnaká situácia bola vo TMédsku, neskôr vo Francúzsku a Ve kej Británii, kde je podiel detí narodených mimo manželstva len o nie o ni fl-í (Sullerotová, 1998). Vzh adom na sociálne výhody vyplývajúce z osamelého rodi ovstva v týchto -tátoch sa rozhodovali obaja rodi ia pre vzájomný vz ah bez manželstva, teda i-lo prevaflne o kohabitácie. Otec die a a bol aktívne prítomný v rodine. Osamelými matkami sa ale stávajú matky fljúce vo vo nom zväzku z otcom die a a asom pre nestabilitu kohabitácie ako partnerstva. Je dokázané, že partneri fljúci spolu bez uzavretia manželstva majú vä -ie tendencie k rozchodu, ne fl partneri zosobá-ení, preto fl im nestoja v ceste úradné formality a výhody plynúce z formálneho sobá-a (Sullerotová, 1998).

Jedinou osamelou matkou z respondentiek, ktorá sa stala osamelou matkou z vlastnej vôle a rozhodla sa tak e-te predtým ne fl otehotnela bola Anna. Anna sa rozhodla pre osamelé rodi ovstvo v období tesne po revolúcii a v situácii, kedy mala stabilnú prácu a svoje vlastné bývanie. V po iato nom období transformácie ekonomiky fungovala spolu nos eskoslovenska e-te nieko ko rokov zotrva ne za podmienok formovaných v ase socializmu, preto Anna nepoci ovala zmenou ekonomickej organizácie spoločnosti fliadne výrazné zmeny. Tie pri-li afl neskôr, ke sa za ala výrazne zvy-ova nezamestnanos na Slovensku. Relatívne stabilné prostredie sa vyzna ovalo pre osamelé matky dôleflitou pretrvávajúcou sie ou jaslí a pred-kolských zariadení, o bolo pre Annu ve mi dôleflité.

ohol rozhodnutiu Anny sta sa osamelou matkou bola moŕnos z mobilizova podpornú sociálnu sie . Základnými lánkami sociálnej podpory bola Annina vtedy e-te bezdetná sestry (star-ia od Anny a túfiaca po die ati) a otec Anninej dcéry, ktorý sa snaŕil poda Anne pomocnú ruku vo forme psychickej podpory (materiálna stránka jeho podpory bola neformálna a zanedbate ná vzh adom na náklady spojené so starostlivos ou o die a). Materiálne Annu podporovala najmä jej sestra. Zaujímavá je výpove Anny oh adom finan ného zabezpe enia seba a svojej dcéry, ktorá je aj ukáfkou toho, akým spôsobom vplýva materiálny nedostatok na zdravie die a a:

šKe za ala malá chodi , kúpila som jej také lacné topáno ky. Nemala som peniaze na také tie s anatomicky vyformovanou vlofkou, aké sa teraz pre deti kupujú. Vŕdy som jej kupovala len také lacné topánky. Neskôr mala dcéra kvôli tomu problémy s nohami. Nielen ploché nohy, ale celkom zdeformované chodidlá. Sestra jej potom kupovala kvalitné topánky. To jej pomohlo, ale uŕt to nikdy nebude ma celkom dobré...õ

Anna tieŕ prejavila nespokojnos s nedostatkom asu. Najviac ju to trápi vo v ase, e nav-tevovala dcéra základnú -kolu. Anna mala na u málo asu.

Keby som mala na dcéru viac asu ke chodila do -koly, moŕno by teraz nechodila na u ovku, ale na strednú. Neu ila sa dobre a ja som nemala as u i sa s ou a ani potrebnú autoritu, aby som ju prinútila u i sa.

Anna po as rozhovoru priznala, ŕe niektoré aspekty výchovy die a a a ekonomickú náro nos starostlivosti o podcenila. V-etko bolo nakoniec ove a afl-ie, neŕ to vyzeralo na za iatku. Je ale evidentné, ŕe je -astná, ŕe má die a, nech sú uŕl aflkosti s tým spojené akoko vek ve ké.

S ve v-ech kulturách, ktoré jsem vid l, jsem pozoroval, že nejt fl-í je odtrhnout matku od malého dít te. Stejn tak jsem ve v-ech kulturách vid l, že je obtížné p idrřlet otce u malého dít te.õ sociální antropológ)

*Francis Fukuyama: The Great Disruption: Human Nature and the
Reconstitution of Social Order, 1999*

Miera prítomnosti otca die a a osamelých matiek býva rôzna. Závisí od mnohých faktorov ako sú napr. osobnos otca (zmysel pre zodpovednos , miera empatie, citová naviazanos na die a a pod.), finan né možnosti, jeho rodinný stav a iné. V prípade slobodných matiek, ktoré sa stali osamelými matkami nedobrovo ne je prítomnos otca zvy ajne problematickej-ia neřl v prípade rozvedených. Jedným z dôvodov je aj fakt, že ženy v mnohých prípadoch otehotnela v takej fáze vz ahu, kedy e-te nebolo vytvorené dostato ne silné puto medzi partnermi.

8.6.1 Otcovia detí slobodných matiek

V na-ej spoločnosti pretrváva bohuffia , stále názor, že antikoncepcia je prevafne záležitos ou ženy. Preto sa ženy po otehotnení asto stretáva s negatívnou reakciou nielen zo strany partnera, ktorý si die a neřelal (z rôznych dôvodov), ale aj príbuzných a známych, ktorí sa otvorene vyjadrujú na adresu týchto fiien ako o ich vlastnom zlyhaní (ak nie rovno o hlúposti). Dôvody zanedbania ochrany pred otehotnením zo strany fiien tu nebudem bliř-ie rozobera , bývajú ve mi variabilné, od náhodného zlyhania pouřívanej antikoncepcie ařl po nedbanlivos , príp. neinformovanos . Dôleřitos du-evnej a fyzickej pohody tehotnej ženy pre zdravie jej die a a je v-eobecne známa a asto pertraktovaná nielen vo vedeckých prácach. ale aj v rôznych asopisoch a publikáciách ur ených budúcim rodi om. Dôsledky odmietnutia matky a die a a zo strany partnera a otca sú negatívne nielen o sa týka kvality řivota budúcej matky, ale aj kvality řivota jej die a a. Preto ke hovoríme o kvalite řivota osamelých matiek, treba spomenú aj faktor stresu a frustrácie ženy, ktorej partner odmietol nielen ju, ale aj ich spoločné die a.

Slobodné matky, s ktorými sme robili rozhovory, pocítli toto odmietnutie ve mi intenzívne (Pa a, Linda). V oboch prípadoch do-lo hne po otehotnení k rozchodu s partnermi. Otec Patinho die a a prestal udrřliava s Pa ou akýko vek styk a otec Lindinho die a a ju dokonca obvinil z vypo řtavosti a snahe řnavliec ho cez decko do manželstva.

akémuto vyvrcholeniu vz ahu (resp. šmanipulácií) ránili pre oplodnením manfelky prostredníctvom antikoncepcie. Obidve respondentky sa vyjadrili, že po po iato nom hneve vo i partnerovi a zúfalstve zo vzniknutej situácie poci ovali vý itky svedomia a postupne za ali situáciu vníma ako vlastné zlyhanie. U Pati sa to prejavilo a tým, že sa odmietala vráti zo zahraničia a snažila sa zosta o najdlhšie sebesta ná:

š zostala som tam do štvrtého mesiaca, potom som sa vrátila. Na-i chceli, aby som pri-la. Ja som chcela zarobi o najviac pe azí, kým sa dá. Nakoniec som ale pri-la domov. Mama ve mi chcela, aby som sa vrátila. Mala som dojem, že je v-etko v poriadku. Aflneskôr som sa dozvedela od sestry, že to brala ve mi zle.õ

Pa a sa vyhýbala tomu, aby zodpovednosť sa svoje šzlyhanieõ prehodila na rodi ov. Túto jej snahu bada doteraz.

Lindu tiefl partner opustil. Bolo to pre u e-te prekvapivej-ie, nefl pre Pa u, ktorá nemala o vz ahu s otcom die a a afl také ilúzie. Linda sa rozhodla ponecha si die a z dôvodu silného náboflenského zamerania vlastnej rodiny. Teraz je rozdvojená medzi svojimi (a hlavne matkynmi) náboflenskými zásadami a realitou, ktorá popiera tieto zásady najmä v zmysle harmonických podmienok potrebných pre starostlivos o die a. V jej prípade sú tieto obavy z h adiska rodinnej kon-telácie (problémový otec Lindyó alkoholik) a prostredia Petrflalky z výraznými sociopatologickými rizika viac nefl oprávnené. pod a výskumov sú totifl deti flijúce v rizikovom prostredí o sa týka sociopatologických javov urbánneho prostredia viac ohrozené týmito javmi, ak pochádzajú z neúplnej rodiny. (Tablová, 1994, Heretik, 1994).

Jedným z dôsledkov odmietnutia fleny partnerom po otehotnení je aj vylú enie otca die a a matkou ako oficiálneho otca (neuvedením v rodnom liste). Tento postup môfle by matkou zvolený z dôvodu strachu o neskor-ie nárokovanie si otcovských práv (najmä ak ide o cudzinca), v prípade Pati i-lo skôr o osobnú satisfakciu v zmysle nepriznania otcovských práv loveku, ktorý si to vzh adom na svoje správanie nezaslúffi. Ide o akési zachovanie si dôstojnosti zo strany odmietnutej fleny, hoci aj za cenu nemoflnosti nárokovania si na materiálnu pomoc zo strany otca. Pa a sa mi zverila s nepochopením zo strany rodiny a známym o sa týka jej názorov na otcovstvo.

Vnútoraná integrita je v takýchto prípadoch nadradená materiálne optimálnemu stavu matky s dieťaťom, čo má pre kvalitu života matky a dieťaťa a po materiálnej stránke dôsledky, ktoré vzhľadom na výšku výživného, akým sú muži povinní prispievať na svoje dieťa, a tieľ spôsoby, akými sa dá adekvátnym príspevkom otca na dieťa vzhľadom k príjmom vyhnúť, nie sú aľ také drastické.

8.6.2 Rozvedení otcovia

Rozvedení otcovia sú na rozdiel od otcov detí slobodných matiek prítomní minimálne v latentnej podobe, teda v životnej histórii nielen matiek, ale aj detí. V prípade rozvedených respondentiek ani jeden z otcov sa nepokúsil získať deti po rozvode do svojej vlastnej opateru, hoci niektorí ešte pred rozvodom vyjadrili takéto zámery (Janka, Silvia). Charakter prítomnosti otca po rozvode závisí nielen od fázy, v ktorej sa rodina po rozvode nachádza, ale aj od celkového priebehu rozvodu a vzťahu medzi rozvedenými manželmi po rozvode.

čo sa týka finančného prispievania na deti, čiastka vo veľkej miere závisí od celkových príjmov otca, hoci matky sa často snažili na snahu otcov znížiť deklarované príjmy na minimálnu úroveň, aby sa vyhnuli, pod a nich neúmerne vysokým príspevkom na deti. (Zuzana). Niektorí otcovia si tieľ po rozvode založili novú rodinu, čo opäť znižuje ich možnosti prispievať na deti z bývalého manželstva v miere, ktorá by bola optimálna. (Silvia).

Rozvedení otcovia si často budujú svoju budúcnosť na základe nových partnerstiev a nových detí, oveľa ľahšie, než rozvedené matky, sa znovu ošenia. (Mofný, 2002). Týmto sa dostáva bývalá rodina ešte viac mimo centrum ich pozornosti než bola pred novým sobášom.

V súasnosti je stanovená minimálna čiastka ako výživné na dieťa a v sume 738,- SK mesačne na jedno nezaopatrené dieťa. Peniaze, ktoré dostávajú respondentky od svojich bývalých manželov sa pohybujú od 1500,- do 3000,- SK mesačne na dieťa. Jedinou výnimkou je Zuzana, ktorej manžel prispieva vzhľadom na svoje príjmy na deti viac, čiastočne neformálnou cestou. životné minimum na jedno dieťa bolo v roku 2008 podľa MPSVR SR¹⁸

¹⁸ Opatrenie MPSVR SR . 225/2008

e a (Príloha .1: tab. .3: Preh ad súm flivotného
-inou na die a vo vý-ke flivotného minima. Netreba
zdôraz ova rozdiel medzi touto sumou v Bratislave, kde sú náklady na flivot ove a nefl
v iných astiach SR a v astiach SR s ove a nifl-ími nákladmi na flivot.

al-ím problémom, ktorý sa týka platenia výflivného na deti, je pod a respondentiek
nepravidelnos platby zo strany otcov. Rozvedené matky sa snaflia vyhýba sa právnym
nástrojom v prípade vymáhania výflivného, rad-ej vyuflívajú neformálne spôsoby, ako napr.
telefonické pripomínanie, apelovanie na city vo i die a u, na svedomie a pod. Niektoré sa po
útrapách spojených s vymáhaním výflivného spoliehajú na to, fle si otec asom sám spomenie
na to, fle má die a. Naj astej-ia výhovorka zo strany otcov je, fle samy nemajú dos a fle keby
mali, ur íte by peniaze na die a poslali. (Janka, Silvia, Ivana).

Fyzická prítomnos otca je pod a respondentiek nepravidelná, výnimkou je Zuzana,
ktorej manfler sa s de mi pravidelne stretáva pod a podmienok stanovených súdom. Toto
stretávanie sa nezah a pomoc pri vyzdvihovaní detí zo -koly, prípadne rozváflanie detí na
krúflky a iné innosti spojené so starostlivos ou o deti. V prípade beflných šprevádzkových
aktivít sa rozvedené matky musia spolieha na seba, prípadne na svoju najblifl-íu rodinu, i
známych. Fyzická prítomnos otca sa teda netýka pomoci pri výchove a starostlivosti o deti.
Ide výhradne o vo no asové aktivity, vä -inou prebiehajúce po as víkendu.

Napriek pofliaďavkám otcov, ktoré kladú na styk s die a om v priebehu rozvodového
konania, vä -inou sa svojich plánov vzdajú skoro po ukon ení súdnych peripetíí. Styk otcov
s de mi sa v prípade respondentiek v priemere obmedzí n a frekvenciu dve afl -es krát
v priebehu polroka (Janka, Silvia, Ivana).

al-ím nepriaznivým faktom, ktorý sa týka prítomnosti rozvedených otcov v bývalej
rodine je ambivalentný vz ah detí k otcovi, hlavne v prípade, fle otec s ubuje die a u
stretnutia, dar eky a pod. a následné nedodrflí slovo (Ivana, Silvia, Janka). Napriek tomu
vä -ina respondentiek sa vyjadruje o vz ahu die a k otcovi pozitívne. Deti majú aj napriek
sporadickej prítomnosti otcov radi. Niektoré matky (Janka) sa snaflia vyvarova sa
negatívneho hodnotenia otca pred die a om. Paradoxné je, fle deti, ktoré nie sú vystavované
negatívne hodnoteniu otca zo strany matky si realitu uvedomia vä -inou ve mi skoro.

V-etyky respondentky sa zhodli na tom, že v oblasti externých zdrojov, teda pomoci i ufl zo strany -tátu alebo príbuzných, hrajú významnú úlohu v zabezpe ení preflitia rodiny. Pritom významnou je predov-etykým pomoc príbuzných. Sociálne dávky, ktoré tvoria vä -inou rodi ovské príspevky, u jednej respondentky materský príspevok pre matku na materskej dovolenke, nie sú rozhodujúcou poloflkou domáceho rozpo tu. Naopak, pomoc vo forme potravín, starostlivosti o die a, pomoci pri zaria ovaní domácnosti a pod. hrajú v rozpo toch osamelých matiek významnú úlohu.

Pa a uvádza príklad, kedy ona ako matka zarába pod a sociálnej politiky -tátu dostatok pe azí, hoci jej plat nepokryje ani základné výdavky spojené s bývaním. Samozrejme, že -tátne a mestské sociálne úrady nerátajú s tým, že niekto platí podnájom v Bratislave ove a viac nefl je minimálna mzda na Slovensku. Pod a logiky -tátu by mala Pa a býva u rodi ov a zredukova svoje výdavky takýmto spôsobom na minimum. To, že by mohlo na druhej strane bol v aka nedostatku pracovných príležitostí v malom meste nezamestnaná -tátne orgány nerie-ia. Taktiefl -tát neráta s tým, že matka nechce uvies meno otca a ani vymáha od neho finan nú pomoc na die a, pokia to tento nerobí dobrovo ne. Môflme preto nazva hrdos niektorých osamelých matiek, ktoré nechcú eli poniflujúcim uráflkam zo strany otcov ich detí ako to bolo v prípade Lindy a Pati ako hlúpos týchto matiek, alebo ako snahu o zachovanie minimálnej úrovne dôstojnosti, ktorá prináleflí kafldej flene prispievajúcej k reprodukcii populácie a vychovávajúcej jej budúcu produktívnu zloflku?

Zatia to na Slovensku, na rozdiel od niektorých iných európskych krajín, napr. Francúzska a Tšédska (Sullerotová, 1998), vyzerá, že o výchovu budúcich produktívnych obyvate ov Slovenska napriek nízkej pôrodnosti a hlasom volajúcim po jej zvý-ení afl tak ve mi nestojíme. Pritom základné európske dokumenty prijaté na úrovni EÚ deklarujú opak: zelená kniha o demografických trendoch v Európe sa zasadzuje jednozna ne za podporu rodín bez toho, aby vymedzovala, o aké rodiny konkrétne má Európa záujem. Súdiac pod a toho, že primárne ide o zvý-enie reprodukcie obyvate stva a zamedzenie starnutiu obyvate stva vä -iny európskych -tátov, nemalo by na type rodiny afl tak ve mi zálefla .

matiek opiera sa skôr o pomoc príbuzných než o štátnu sociálnu politiku. Štátna sociálna politika obávajúcej sa pribúdajúcej poproduktívnej zložky obyvateľstva. Doterajšia stratégia sociálneho štátu na poli rodiny spočívala v poskytovaní sociálnych služieb ako kompenzácií za stratu predchádzajúcich funkcií rodiny. Práve v ase prehľbujúcej sa krízy sociálneho štátu sa však stáva oraz zrejmejším, že táto stratégia nie je schopná aktivovať slabnúcí potenciál svojpomoci rodín ani zvládnuť dôsledky demografickej krízy, prejavujúcej sa úbytkom počtu detí a starnutím populácie. Zostáva otvorenou otázkou, či slabnutie sociálneho štátu povedie k narastajúcemu sociálnemu úpadku neúplných rodín a domácností s jedným živiteľom, alebo naopak vyvolá reakciu v podobe posilnenia vnútorných rodinných a príbuzenských sietí. (Keller, 2006)

V prípade respondentiek sa zväčša ošetrojú miery osvedčujúce stratégiu vnútorných sociálnych sietí. Ide však o stratégie zamerané na prežitie, nie na rodinný a osobný rozvoj a zvyšovanie životnej úrovne, čo sa zdá pre optimistické vyhliadky do budúcnosti byť trochu málo. Starostlivosť o deti je založená na silných vzťahoch, ktoré nie sú založené na princípoch utilitarizmu v ekonomickom zmysle. V prípade osamelých matiek sú silné vzťahy založené na dôvere základom ich prežitia. Naopak, nedostatok času neumožňuje osamelým matkám hľadať si tzv. slabé vzťahy, ktoré šbývajú oveľa uľavnejšie než tradičné putá (Granovetter In: Keller, 2009). Pri hľadaní pracovného miesta nám náhodní a vzdialenejší známi dodávajú potrebné a cennejšie informácie, než aké sú schopní nám poskytnúť naši blízki príbuzní a dobrí priatelia. Dokážu nás prepojiť so vzdialenejším a rôznorodejším prostredím, než aké spoločne zdieľame so svojimi najbližšími. (Keller, 2009).

Osamelé matky trávia väčšinu času so svojou rodinou a najbližšími príbuznými, od ktorých sú životne dôležité, v zmysle základných fyziologických ľudských potrieb, po uspokojení ktorých prichádza na rad uspokojovanie tzv. vyšších ľudských potrieb a vyšších metapotrieb (Maslow In: Nakonečný, 1995).

Súčasne urbanne prostredie v Bratislave sa vyznačuje určitými charakteristickými znakmi, ktoré ovplyvňujú život jeho obyvateľov v rôznych smeroch, pričom každý z týchto znakov vzniknutých v dôsledku moderných urbanizačných procesov, ekonomickej organizácie postindustriálnej spoločnosti a globalizácie, môže mať súčasne pozitívny ako aj negatívny vplyv na obyvateľa, v závislosti od jeho sociálneho statusu, ktorý zdedil od referenčnej rodiny, od príslušnosti k odvetviu hospodárstva, v ktorom je zamestnaný aj od biologicky daných predispozícií, akými sú napr. pohlavie s ktorým sa narodíme a od sociálnych a súkromných udalostí, akou je napríklad osamelé rodičovstvo. Na kvalitu života a voľbu životnej stratégie v urbánnom prostredí vplýva teda veľa rôznych osobnostných a environmentálnych faktorov, pričom je tieto ťažko presne zadefinovať z hľadiska ich subjektivity i objektivity. Ani vedci z oblasti prírodných vied, predovšetkým biológie (a v rámci nej najmä etológia a genetika), aj sociálnych vied (psychológia, sociológia) si nie sú istí aký podiel na jeho správaní, osobnosti, výbere životných stratégií a subjektívnom ponímaní – asť a zmyslu vlastnej existencie majú vrodené vlastnosti jednotlivca a aký získané, či už v priebehu socializácie, alebo vplyvom prostredia.

Odhliadnúc od kvality života obyvateľov urbánneho prostredia vyplývajúcej z prírodného prostredia, ktoré je v mestách, vrátane Bratislavy o poznanie horšie než v rurálnom prostredí, kvalita života ako uspokojenie základných aj odvodенých potrieb človeka potrebné pre začlenenie do spoločnosti a spokojnosť so svojím životom v zmysle hierarchického rebríčka potrieb jednotlivca (od materiálnych až po metapotreby) závisí v našej spoločnosti aj od príslušnosti k rodu a rodinného statusu.

Osamelé matky v Bratislave sú skupinou obyvateľov urbánneho prostredia, ktorá patrí k najviac ohrozeným obyvateľom z hľadiska chudoby a sociálnej exklúzie. Monoparentálna rodina je rodina s jedným plnohodnotným príjmom. Keďže väčšinu monoparentálnych rodín v Bratislave (rovnako ako aj v celom Slovensku) tvoria rodiny s matkou, odráža sa na ich kvalite života nielen jednorodičovstvo, ale aj príslušnosť k ženskému rodu. Z tohto faktu vyplýva niekoľko negatívnych konsekvencií:

1. ženy v Bratislave pracujú predovšetkým v nízkopríjmových odvetviach národného hospodárstva. To je prvý faktor ovplyvňujúci kvalitu života osamelých matiek.

rovnakej pozícii a v rovnakom odvetví ako mufl tvorí
e druhý faktor vplývajúci na kvalitu flivota osamelých

matiek

3. Vedúce pozície (najmä v dobre platených odvetviach) sú napriek rovnakému podielu vysoko-kolsky vzdelaných flien a muflv obsadzované predov-etkým muflmi.
4. Vzh adom na predchádzajúce tri body sú osamelé matky nútené pracova v dvoch zamestnaniach, o má negatívny vplyv nielen na ich kvalitu flivota, ale aj na výchovu ich detí.

Z hore uvedených konsekvencií organizácie sú asnej kapitalistickej postindustriálnej spoločnosti vyplývajú mnohé al-ie, ím vzniká efekt re azovej reakcie kon iaci sa bezvýhodiskovou situáciou a rezignáciou osamelých matiek na ich vyhliadky do budúcnosti. flivot osamelých matiek tým nadobúda charakter preflívania a nekone ného dobiehania nie za ú elom zlep-í svoju situáciu, ale za ú elom vyhnú sa najhor-iemu a to biede a sociálnej marginalite.

Kvalitatívny výskum vo forme rozhovorov so siedmymi osamelými matkami bývajúcimi a pracujúcimi v Bratislave potvrdil hypotézu o neuspokojivej kvalite flivota osamelých matiek v urbánnom prostredí Bratislavy. Sú asne sa ale ukázalo, fle vplyv na subjektívne vnímanie svojej situácie ako nepriaznivej nemá ani tak objektívne meraná flivotná úroveň, ako skôr trend, akým sa flivotná úroveň uberá v zmysle progresívneho, resp. regresívneho vývoja flivotnej úrovne.

Kvalita flivota rozvedených osamelých matiek závisí vo ve kej miere od záujmu otca o die a, ktorý má tendenciu s asom sa zniflova. Napriek deklarovanému záujmu otca o starostlivos o die a pred rozvodom a v priebehu rozvodového konania v skúmaných monoparentálnych rodinách sa asom vz ah medzi otcom a die a om uvo uje, v niektorých prípadoch sa uvo ní náhle hne po rozvode. Pod vz ahom medzi otcom a die a om sa pritom myslím nielen materiálna podpora die a a, ale aj emocionálna zaangaflovanos otca vo vz ahu k die a u. Povinné výflivné je v prípade rozvodu stanovené bu súdom, alebo dohodou medzi manflmi, ktorú súd potvrdí. o sa týka respondentiek, len v jednom prípade bolo výflivné na die a na úrovni vy-om nefl je flivotné (Príloha .1: Tab. .3: Preh ad súm flivotného minima...) pre die a stanovené zákonom, ale aj v tomto prípade sa v porovnaní s obdobím pred rozvodom flivotná úroveň monoparentálnej rodiny výrazne zníflila. V ostatných prípadoch sa otcovia nesprávali zodpovedne k rodine ani pred rozvodom, takfle

...). Finančná úroveň týchto matiek zostala na približne rovnakej úrovni, pretože ich príjmy sa zvýšili a to hlavne z dôvodu možnosti zamestnať sa, pretože keďže deti vyrástli a bolo možné oprieť sa o inštitucionálnu starostlivosť. Všetky osamelé matky, vrátane slobodných matiek, sú vo vysokej miere závislé na súkromnej sociálnej sieti a to nie v progresívnom zmysle, ale v zmysle uspokojovania základných finančných potrieb, akými sú bývanie, potrava a ošatenie. Dá sa povedať, ktorú musia mnohé osamelé matky za túto materiálnu podporu rodiny platiť, je veľa a kráť vzdanie sa veľkej časti osobnej slobody a slobodného rozhodovania v mnohých oblastiach života a regresie finančnej situácie a to sa týka postavenia v referenčnej rodine osamelej matky. Ich deti sa často ocitnú v pozícii súrodencov vlastných rodičov, čo zanecháva na osamelých matkách stopy, ktoré si v mnohých prípadoch neuvedomujú. Takáto skúsenosť patrí k tým traumatizujúcim faktorom, ktoré sa stávajú často predmetom vytesnenia v psychologickom slova zmysle, čo je jediný spôsob, ako v danej situácii dokázať žena, že matka šnormálne fungovať.

Čo sa týka uspokojovania vyšších potrieb človeka, osamelé matky trpia akútnou depriváciou týchto potrieb. Ide najmä o nedostatok času na deti a na voľnočasové aktivity a tiež nedostatok financií na rôzne formy trávenia vo voľnom čase a na sebarozvoj. Dôsledkom modernej doby a urbánneho prostredia v súčasnom globalizovanom svete a v spoločnosti trhovej ekonomiky je totiž fakt, že čím oraz viac činností spojených s oddychom a rozvojom osobnosti je spojených s nemalými finančnými výdavkami. Priestor v modernom urbánnom prostredí je vyvlastnený, to sa týka aj verejných priestranstiev. V súčasnej dobe reklama orientovaná na deti je problémom, ktorý núti osamelé matky bez prostriedkov vyhýbať sa verejným priestranstvám. Osamelá matka má o to väčšiu úlohu pri vysvetľovaní finančnej situácie svojmu potomkovi, keď vyvlastnením jej rodičovskej role v rámci rodiny, ktoré jej pomáha, alebo inštitúciami, nepredstavuje pre dieťa dostatočne výraznú autoritu.

Slobodné matky sú frustrované svojou pozíciou v spoločnosti v zmysle pretrvávajúcich morálnych predsudkov, ktoré sa prejavujú na úrovni znemožnenia prístupu k hmotným a nepriamo aj nehmotným statkom týmto matkám a to aj prostredníctvom zákonov a sociálnej politiky štátu. Urbánne prostredie preto často slúži slobodným matkám ako útočisko pred priamym odsúdením verejnosti, anonymita veľa komunistim slúži ako plánneviditeľnosť. Prítom sú zvyčajne takéto matky odmietané nielen okolím (v zmysle sama si je na vine, nemala by sprostá!), ale v prvom rade tým, kto by jej mal byť hlavnou oporou a to otcami ich detí. Ich ego je v niektorých prípadoch natoľko zranené, že nemajú silu

o jeho dieťa a v zmysle súdneho vymáhania finančnej
spolnosti sa stále zabúda na to, že na splodenie potomka
treba dvoch. Zodpovedná býva však stále iba matka. Táto zodpovednosť na ňu prevedená je
prítomne perfidne zvrátená tak, aby nemala ani odvahy brať mufla na zodpovednosť. To je
dôsledkom šmuflského sveta, v ktorom ženy cítia vinu nielen za svoje zlyhania, ale aj za
zlyhania mufla. Čo sa týka pojmu zlyhanie, v prípade otehotnenia v spolnosti, ktorá starne
a v ktorej sa rodí menej detí je tento výraz viac než neadekvátny. Na jednej strane ná-
stát v súlade s proeurópskou rétorikou deklaruje ochotu realizovať opatrenia na zvýšenie
plodnosti a na podporu rodiny a na druhej strane dehonestuje osamelé matky tým, že ich
ponechá napospas trhovému mechanizmu a jeho šneviditeľnej ruke. Bolo by oveľa
uprimnejšie oficiálne deklarovať, že o deti osamelých matiek nestojím, že nám nezáleží na
tom, aká je ich životná úroveň a že ich tým nepovažujeme za deti, na ktoré sa chceme
v budúcnosti spoľahnúť a ktoré budú formovať našu spoločnosť o niekoľko rokov.

Skutočnosť je ale taká, že aj tieto deti budú raz dať svoj poplatník, aj ich práca bude
zdrojom bohatstva spoločnosti a zdrojom náhodných dôchodkov pre mužov a ženy po odchode. Ich
matky sa o ne starajú v ťažkých podmienkach bez vyhliadok na vlastnú skvelú kariéru a veľa
krát aj bez vyhliadky na skvelú kariéru ich detí. Ak sa totiž z ich detí stanú hodnotní a úspešní
ľudia, tak to nebude zásluhou našej spoločnosti, ale predovšetkým zásluhou ich matiek, členov
rodiny, ktorá im pomáha a zásluhou ich vlastnou.

Naše úctu k ľuďom, naše pochopenie a súcit, ktoré tak radi prezentujeme,
najvýstižnejšie vyjadril americký spisovateľ Kurt Vonnegut:

*„Chudobní sa museli dopustiť nejakej zásadnej chyby, inak by neboli chudobní. Takže
ich deti by mali niesť následky.“*

Kurt Vonnegut: Mufl bez vlasti, 2006

1. ANDRÁŠKO, I. (2006): *Sociálno-demografická dimenzia kvality života v Bratislave (vo svetle multivaria nej analýzy)*. Folia geographica 10, Prešov 2006
2. BADINTER, E. (1999): *XY. Identita muža*. Aspekt, Bratislava, ISBN 80-85549-10-7
3. BADINTER, E. (1998): *Materská láska od 17. storočia po súčasnosť*. Aspekt, Bratislava, ISBN 80-85549-04-2
4. BADINTER, E. (2004): *Tuď cesta nevede. Slabé ženy, nebezpeční muži a jiné omyly radikálního feminismu*. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, ISBN 80-246-0885-5
5. BALCAR, K. (2006): *Systémový přístup při řešení partnerských, manželských a rodinných problémů současných mužů* (nepublikovaná práce), Brno, FF UJEP, In: Sobotková, I.: *Psychologie rodiny*. Druhé, přeprac. vyd., Portál, Praha 2007, ISBN 978-80-7367-250-8
6. BARÁK, P. (2002): *Panství mužů a touha žen. Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Edice Studie, SLON, Praha, ISBN 80-86429-06-7
7. BAUMAN, Z. (2004): *Individualizovaná společnost*. Mladá Fronta, ISBN 80-204-1195-X
8. BAUMAN, Z. (2008): *Tekuté společnosti. Život ve věku nejistoty*. Academia, Praha, ISBN 978-80-200-1656-0
9. BENHABIB, S. (1992): *Situating the Self. Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*. Polity Press, Cambridge 1994 In: Barák, P.: *Panství mužů a touha žen. Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Edice Studie, SLON, Praha 2002, ISBN 80-86429-06-7
10. BLÁHA, A.I. (1941): *Dnešní krize rodinného života. II. opr. a dopl. vyd.* Brno, Česká grafická unie In: mofný, I.: *Sociologie rodiny*. druhé vyd. SLON, Praha 2002, ISBN 80-86429-05-9
11. BLÁŠEK, M., ROCHOVSKÁ, A. (2006): *Feministické geografie*. Geografika Bratislava, ISBN 80-969338-7-6
12. BODNÁROVÁ, B., FILADELFOVÁ, J., GURÁK, P. (2000): *Reflexie současné demografické situace v rodinných a sociálních politikách střední a východní Evropy*. Národní správy, In: titút pre výskum práce a rodiny.
13. BOSÁ, M. a kol. (2005): *Rod, práce a priestor: regionálna typológia. Záverečné závery a návrhy na prácu z prvej etapy riešenia projektu*. ESF, EsFem, Bratislava
14. BRATSKÁ, M. (2003): *Zvládání závažných situací v kontexte kvality života*. In: Džuka, J., (ed): *Psychologické dimenze kvality života*. Prešov, Prešovská univerzita, 2004, dostupné na: <<http://www.pulib.sk/elpub/FF/Dzuka3/obsah.pdf>>
15. BRONFENBRENNER, U. (1979): *The ecology of human development*. Cambridge, Harvard University Press, In: Sobotková, I.: *Psychologie rodiny*. Druhé, přeprac. vyd., Portál, Praha 2007, ISBN 978-80-7367-250-8
16. BUREK, J. (2006): *Hlavné smery a problémy výskumu súčasnej politickej geografie*. Geografický časopis, 58, 4, pp. 353-371.
17. BURAWOY, M., KROTOV, P., LYTKINA, T. (2000): *Involution and Destitution: Russia's Gendered Transition to Capitalism*. 2000 SAGE Publications (London, Thousand Oaks, CA and New Delhi) Vol 1(1): 43665[146661381(200007)1:1;43665;013126]
18. BUTLER, J. (2003): *Trampoty s rodom. Feminizmus a podryvanie autority*. Aspekt, Bratislava, ISBN 80-85549-41-7
19. BÚTOROVÁ, Z. a kol. (2008): *Ona a on na Slovensku, zaoštréné na rod a vek*. Edícia *Štúdie a materiály*, IVO, Bratislava. Dostupné na: <http://www.ivo.sk/buxus/docs/Plus_pre_zeny_45/Ona_a_on.pdf>

Á, J. (2007): *fieny, muflí a vek v –tatistikách trhu práce.*

<http://www.ivo.sk/buxus/docs/publikacie/subory/Zeny_muži_a_vek_v_statistikach_trhu_prace.pdf>

21. CAMPION, M. J. (1995): *Who´s fit to be a parent?* London, Routledge, In: Sobotková, I.: *Psychologie rodiny*. Druhé, přeprac. vyd., Portál, Praha 2007, ISBN 978-80-7367-250-8
22. CLAVAL, SMITH, MAIER a kol. In: Kollár, D.: *Sociálna geografia a problematika výskumu priestorového správania*. Geografický časopis 44/2, 1992, SAV Bratislava, pp. 149-173
23. COWAN, C. P. & COWAN, P.A. (1992): *When partners become parents*. New York: Basic Books, In: Renzetti, C. M., Curran, D. J.: *fieny, muflí a spoločnosť*. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha 2005, ISBN 80-246-0525-2
24. COX, M. J. (1985): *Progress and continued challenges in understanding the transition to parenthood*. Journal of Family Issues, 6, In: Renzetti, C. M., Curran, D. J.: *fieny, muflí a spoločnosť*. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha 2005, ISBN 80-246-0525-2
25. DARULOVÁ, J., KOTĽALOVÁ, K. (eds.) (2004): *Sféry ženy*. Sociológia, etnológia, história. Banská Bystrica, ISBN 80-8055-999-6
26. FAFEJTA, M. (2004): *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Nakladatelství Jan Piszkiwicz, ISBN 80-86768-06-6
27. FILADELFOVÁ, J., GURÁ, P., TĽATOROVÁ, D. (2002): *Rodové –statistiky na Slovensku*. Druhé dopln. vyd., MPSVR SR, MŠP, Bratislava, ISBN 80-967419-5-0
28. FILADELFOVÁ, J., GURÁ, P., SÝKOROVÁ, D., LEONIKAS, T., KĽOBLA, D., DĽAMBAZOVI, R. (1999): *Mofnosti a limity rodiny v súčasnej Európe (1999)*. IVPR, Bratislava
29. FILADELFOVÁ, J. (2007): *Situácia v oblasti diskriminácie žien v SR. –statistiky a výskumné údaje*. Verejná mienka, IVO, Konferencia, Trnava, 10.11.2007, dostupné na: <http://www.ivo.sk/buxus/docs/Prednasky_konferencie/Strba_verejna_mienka.pdf> 17.10.2008
30. FILADELFOVÁ, J. (2007): *Veková dimenzia chudoby. Pracovná migrácia, chudoba a mofnosti sociálneho zabezpečovania*. IVO, Košice. <http://www.ivo.sk/buxus/docs/Prednasky_konferencie/Vekova_dimenzia_chudoby.pdf>, 17.10.2008
31. FORMÁNKOVÁ, L., RYTIŠKOVÁ, K. (eds.), a kol. (2004): *ABC feminismu*. NESEHNUTÍ Brno, ISBN 80-903228-3-2
32. FOUCAULT, M. (2002): *Archeologie vědomí*. Herrman a synové, Praha. In: BLÁFLEK, M., ROCHOVSKÁ, A. (2006): *Feministické geografie*. Geografika Bratislava, ISBN 80-969338-7-6
33. FOUCAULT, M. (1994): *Co je autor?* In: Foucault, M.: *Diskurs, autor a genealogie*. Svoboda, Praha 1994. In: Bláflak, M., Rochovská, A. *Feministické geografie*. Geografika Bratislava 2006, ISBN 80-969338-7-6
34. FRIEDAN, B. (2002): *Feminine Mystique*. Pragma, Praha, ISBN 80-7205-893-2
35. FUKUYAMA, F. (2005): *Ve věky rozvrat : lidská prirodzenosť a opätovné nastolenie spoločenského poriadku*. Bratislava : Agora, ISBN 80-969394-1-6.
36. GIDDENS, A. (2003): *D sledky modernity*. SLON, Praha, ISBN 80-86429-15-6
37. GIDDENS, A. (2005): *Sociologie*. ARGO, ISBN 80-7203-124-4
38. GILLIGAN, C. (2001): *Jiným hlasem. O rozdílné psychologii žen a mužů*. Portál, Edice Spektrum, Praha, ISBN 80-7178-402-8
39. GRANOVETTER, M. (1973, 1974, 1983) In: Keller, J.: *Nejistota a důvěra, aneb Křesťanství v moderní době*. SLON, Edice Studie, Praha 2009, ISBN 978-80-7419-002-5
40. GRIFFIN, E (1990): *A first look at communication theory*. New York: McGraw-Hill Inc. In: Hendl, J.: *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Portál, Praha 2005, ISBN 80-7367-040-2

42. GYARFA¹ÚVA, O., PAFKOVA, K. (2002): *Potenciál aktívnej ú asti fien vo verejnom fivote*, výskum, IVO, Bratislava. Dostupné na:
<http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_4104.pdf>
43. HALAMA, P. (2007): *Zmysel fivota z poh adu psychológie*. Slovak Academic Press, Bratislava, ISBN 978-80-8095-023-1
44. HANZELOVÁ, E., KOSTOLNÁ, Z., REICHOVÁ, D. (2005): *Atypické formy zamestnanosti na Slovensku: minulos a sú asnos* . *RODINA A PRÁCA*, 3/2005, Stredisko pre štúdium práce a rodiny, Bratislava, Apríl 2005
45. HARDING S. (1987): *Instability of the Analytical Categories of Feminist Theory*, In: Harding, S., O'Barr, J. (ed.): *Sex and Scientific Inquiry*. Chicago: Chicago University Press, 1987, In: Lyons, Sh.: *Feminist Perspectives on Science*. Midwest Bioscene, Vol. 14(1): January 1988
46. HAVELKOVÁ, B. (2007): *Rovnost v odm ování fien a mufl* . Auditorium, Praha, ISBN 978-80-903786-2-9
47. HENDL, J. (2005): *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Portál, Praha, ISBN 80-7367-040-2
48. HERETIK, A. (1994): *Základy forenznej psychológie*. SPN Bratislava
49. HANCOCK, T. (2000): *Quality of life indicators and DHC*. Southeastern Ontario District Health Council. In: Ira, V., AndrÁko, I.: *Kvalita fivota z poh adu humánnej geografie*. Geografický asopis, 59, 2007, 159-179.
50. HORNEY, K. (2004): *fienská psychologie*. Triton, Praha. ISBN 80-7254-501-9
51. HRUBEC, M. a kol. (2008): *Sociální kritika v é e globalizace. Odstra ování sociáln - ekonomických nerovností a konflikt* . Flosofia, nakladatelství Filosofického ústavu AV ŔR, Edice filosofie a sociální v dy, Praha, ISBN 978-80-7007-286-8
52. CHORVÁT, I. (ed.) a kol. (2002): *Premeny rodiny v urbánnom prostredí*. In-titút sociálnych a kultúrnych štúdií, Fakulta humanitných vied, UMB, Banská Bystrica, ISBN 80-8055-724-1
53. CH IBKOVÁ, M. (ed.) (1999): *1./feminismus devadesátých let eskýma o ima*. Edice Nové tení sv ta, Praha, ISBN 80-902443-6-X
54. IVANI KA, K. (2006): *Globalistika. PoznÁvanie a rie-enie problémov sú asného sveta*. Edícia Ekonomía, ISBN 80-8078-028-5
55. IRA, V. (2003): *The changing intra-urban structure of the Bratislava city and its perception*. Geografický asopis, 55, 2003, 2, GÚ SAV, Bratislava
56. IRA, V., ANDRÁTKO, I. (2007): *Kvalita fivota z poh adu humánnej geografie*. Geografický asopis, 59, 159-179.
57. IRA, V., ANDRÁTKO, I. (2008): *Quality of Life in The Urban Environment of Bratislava: Two Time-Spatial Perspectives*. Geografický asopis, 60, 2008, 2, Geografický ústav SAV Bratislava, 2008
58. JACOB, T. (1987): *Family interaction and psychopathology. Theories, methods, and findings*. New York, Plenum Press, In: Sobotková, I: *Psychologie rodiny*. Druhé, p eprac. vyd., Portál, Praha 2007, ISBN 978-80-7367-250-8
59. JUR OVÁ, D. (ed.) a kol. (2004): *Demografická charakteristika obvodov Slovenskej republiky 1996 ó 2003*. INFOSTAT ó In-titút informatiky a štatistiky, VDC, Edícia Akty, Bratislava
60. JUSZCZYK, S. (2003): *Metodológia empirických výskumov v spoločenských vedách*. IRIS, ISBN 80-89018-13-0
61. KARSTEN, H. (2006): *fieny ó muflí. Gederové role, jejich p vod a vývoj*. Portál, Edice Spektrum, Praha, ISBN 80-7367-145-X

63. KELLER, E. F. (1994). *Úvahy o rode a vede. Dynamická autonómia: objekty ako subjekty. Dynamická objektivita: Láska, moc a poznanie*. In *Ľudia pohľady do feministického* Bratislava: Archa. In: Szapuová, M.: *fieny, veda a feminizmus: k niektorým problémom vedeckého poznania z pohľadu feministického epistemológie*. In: Linková, M., Červinková, A. (eds.): *Myšlienky hraníc: genderové pohľady na racionalitu, objektivitu a vedomý subjekt*. Sociologický ústav AV ČR, Praha 2005, ISBN 80-7330-050-8
64. KELLER, J. (2008): *Abeceda prosperity*. Nakladatelství DOPLN K, Brno, ISBN 978-80-7239-227-8
65. KELLER, J. (2005): *Afina dno blahobytu*. EarthSave, Praha, ISBN 80-903085-7-0
66. KELLER, J. (1992): *Nedomyšlená spoločnosť*. Nakladatelství DOPLN K, Brno, ISBN 80-7239-091-0
67. KELLER, J. (2009): *Nejistota a dôvera, aneb K čemu je v modernitě dobrá tradice*. SLON, Edice Studie, Praha 2009, ISBN 978-80-7419-002-5
68. KELLER, J. (2006): *Soumrak sociálního státu*. Edice Studie, SLON, Praha, ISBN 80-86429-41-5
69. KOLLÁR, D. (1992): *Sociálna geografia a problematika výskumu priestorového správania*. Geografický časopis 44/2, SAV Bratislava, pp. 149-173
70. KOLLÁRIK, T., SOLLÁROVÁ, E. (2004): *Metódy sociálnopsychologickej praxe. Psychologické metódy a prostriedky poznávania sociálneho priestoru*. Vydavateľstvo Ikar, Bratislava, ISBN 80-551-0765-3
71. KOREC, P. (2006): *Changing urban structure of Bratislava at the beginning of 21st century*, In Acta geographica Universitatis Comenianae, No. 46. - Bratislava: UK, 2006, ISBN 80-2231936-8
72. KRIVOHĽAVÝ, J. (2001): *Psychologická pojetí a zprávy o zjištění kvality života*. 2001 dostupné na: <http://www.volny.cz/j.krivohlavy/clanky/c_kvalita.html>.
73. KRIVOHĽAVÝ, J. a kol. (eds.) (2008): *Práce a péče. Proměny rodiny v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. SLON, Praha, ISBN 978-80-86429-94-6
74. KUSÁ, J.: *Rodinná politika a potreby mladých rodín*. Stredisko pre štúdium práce a rodiny, výskumná správa. Ročník XII, číslo 45, Empatia Bulletin, číslo 3, september 2005, Bratislava
75. KUSÁ, Z. (1999): *Poor People - Poor Life Stories? Ordinary and Extraordinary in Life History Narratives*. Sociológia - Slovak Sociological Review, 31, No.3, p.263-290
76. LARSON, J. H. (1988): *The marriage quiz: College students' beliefs in selected myths about marriage*. Family Relations, 37, In: Renzetti, C. M., Curran, D. J.: *fieny, muži a spoločnosť*. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství KAROLINUM, Praha 2005, ISBN 80-246-0525-2
77. LAUKO, V., TOLMÁK, I., DUBCOVÁ, A. (2006): *Humánna geografia Slovenskej republiky*. Kartprint, Bratislava, ISBN 80-88870-56-9
78. LYONS, Sh. (1988): *Feminist Perspectives on Science*. Midwest Bioscene, Vol. 14(1): January 1988
79. MACHOVEC, M. (2008): *Smysl lidské existence*. Jiří Tomášek AKROPOLIS, ISBN 978-80-7304-103-8
80. MAREŠ, P., POTOČNÝ, T. (eds.) (2003): *Modernizace česká rodina*. Edice sociální studia, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2003 nakladatelství Barrister & Principal, ISBN 80-86598-61-6
81. MAROŠOVÁ, L. (ed.) (2008): *Matky samy sebou*. Výskumná štúdia, IVO, Bratislava, ISBN 80-89345-04-5

(2006): *Matky na trhu (práce a flivota)*. Výskumná –túdia, ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/Matky_na_trhu.pdf>.

83. MA ÍKOVÁ, H. (ed.) (2001): *Prom ny sou asné eské rodiny*. Praha: SLON, ISBN 80-85850-93-1
84. MASLOW, A.H. (2000): *Ku psychológii bytia*. PERSONA, Modra, ISBN 80-967980-4-9
85. MASLOW, A.H. (1970): *Motivation and personality*. 2. vyd., Princeton, In: Nakone ný, M.: *Psychologie osobnosti*. Vydavatelství AV R Academia, Praha 1995, ISBN 80-200-0525-0
86. MASSEY, D. (1997): *A Global Sense of Place*. In: Barnes, T., Gregory, D., (eds.): *Reading Human Geography*. Arnold, London, 315-323. In: Matlovi , R.: *K problematike h adania platformy symbiôzy idiografického a nomotetického spôsobu produkcie geografických poznatkov*. Geografická revue, ro .2, .2, pp 25-39, FPV UMB Banská Bystrica 2006
87. MAT J EK, Z.. (2003): *Co d ti nejvíce pot ebují*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-853-8
88. MAT J EK, Z. (2005): *Prvních 6 let ve vývoji a výchov dít te*. Praha: Grada, ISBN 80-247-0870-1
89. MAT J EK, Z.. (2000). *Co, kdy a jak ve výchov detí*. Praha: Portál, ISBN 80-7178494-x
90. MAT J EK, Z.. (2004): *Po dobrém nebo po zlém*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-486-9
91. MATLOVI , R. (2007): *Hybridná Idiograficko-nomotetická povaha geografie a koncept miesta s dôrazom na humánnu geografiu*. Geografický asopis, 59, 2007, 1, 1 fig., 64 refs.
92. MÁTONOHA, J. (2005): *fieny a v da, feministické epistemologie a kritika v deckého diskursu*. In: Linková, M., ervinková, A. (eds.): *My-lení hranic: genderové pohledy na racionalitu, objektivitu a v doucí subjekt*. Sociologický ústav AV R, Praha 2005, ISBN 80-7330-050-8
93. MATULNÍK, J. a kol. (2006): *Analýza sociálních a zdravotných dôsledkov zmien demografického správania na Slovensku*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, ISBN 80-8082-051-1
94. MATULNÍK, J., RITOMSKÝ, A., PASTOR, K. (2003): *Makrospolo enské faktory sú asné ho vývoja pôrodnosti na Slovensku*. Sociológia 2003/4, s. 307 ó 332
95. McDOWEL, L. (1990): *Doing Gender: feiminism, feminists and research methods in human geography*. In: *Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations* JoanAcker. Gender and Society, Vol.4, No.2. (Jun., 1990), pp.139-158.
Dostupné na: < <http://links.jstor.org/sici?sici=0891-2432%28199006%294%3A2%3C139%3AHJBATO%3E2.0.CO%3B2-J>>
96. McDOWELL, L. (1991): *Life Without Father and Ford: The New Gender Order of Post-Fordism*. Transaction of the Institute of British Geographers, New Series, Vol. 16, No. 4 (1991), 400-419
97. MLÁDEK, J., KUSEDOVÁ, D., MAREN ÁKOVÁ, J., PODOLÁK, P., VA O, B. (EDS.) (2006): *Demogeografická analýza Slovenska*. Univerzita Komenského v Bratislave, Vydavate stvo UK, Bratislava, ISBN 80-223-2191-5
98. MOĎNÝ, I. (2008): *Rodina a spole nost*. 2. upravené vydanie, SLON, Praha, ISBN 978-80-86429-87-8
99. MOĎNÝ, I. (2002): *Sociologie rodiny*. 2. vydanie, SLON, Praha, ISBN 80-86429-05-9
100. NAGL-DOCEKAL, H. (2007): *Feministická filozofie. Výsledky, problémy, perspektívy*. Studijní texty, SLON, Praha, ISBN 978-80-86429-68-7
101. NAKONE NÝ, M. (1996): *Motivace lidského chování*. ACADEMIA, Praha, ISBN 80-200-0592-7
102. NAKONE NÝ, M. (1995): *Psychologie osobnosti*. ACADEMIA, Praha, ISBN 80-200-0525-0

L., HAPKE, H. M. (2004): *Gendered livelihoods in* Journal of Feminist Geography, 1360-0524, Volume 11,

104. OKIN, S.M. (1989): *Justice, Gender and Family*. Basic Books, New York. In: Bar-a, P.: *Panství lov ka a touha feny. Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Edice Studie, SLON, Praha 2002, ISBN 80-86429-06-7
105. ONDOTMS., KOREC, P. (2006): *Sú asné dimenzie sociálno-demografickej priestorovej -truktúry Bratislavy*. Sociológia 1/2006, str.49-82
106. ONDREJKOVI , P. (2000): *Modernizácia a anómia: Je teória anómie aktuálna i v sú asnej slovenskej spo lo nosti?* Sociológia 2000/4
107. PANELLI, R., LITTLE, J., KRAACK, A. (2004): *A Community Issue? Rural Women´s Feelings of Safety and Fear in New Zealand*. Gender, Place and Culture, Vol.11, No.3, 2004, Carfax Publishing Taylor & Francis Group
108. PASTOR, K. (2004): *Demografické zmeny v re azci prí in a následkov*. In: *Sociálne a zdravotné dôsledky zmien demografického správania na Slovensku ako výskumný problém*. FH TU v Trnave, ISBN 80-90074-94-4
109. PATEMAN, C. (2000): *Sexuálna zmluva*. Aspekt, Bratislava, ISBN 80-85549-18-2
110. PILINSKÁ, V. (ed.) (2005): *Demografická charakteristika rodiny na Slovensku*. INFOSTAT ó In-titút pre informatiku a -tatistiku, VDC, edícia: Akty, Bratislava
111. PILINSKÁ, V., LUKÁ OVÁ, M (2005): *Obyvate stvo Slovenska pod a výsledkov SODB*, INFOSTAT ó In-titút pre informatiku a -tatistiku, VDC, edícia Akty, Bratislava
112. RAPEY, M. (2003): *Quality of Life Research. A Critical Introduction*. London, Sage. In: TMbrt, J. a kol.: *Soudobá sociologie III.Diagnózy soudobých spo le ností*. U ební texty Univerzity Karlovy v Praze, KAROLINUM, 2009, ISBN 978-80-246-1486-1
113. RAPPAPORT, R. & Rappaport, R. (1982): *British Families in Transitio*. London, Routledge and Kegan Paul, In: Giddens. A.: *Sociologie*. ARGO, 2005 ISBN 80-7203-124-4
114. REICHEL, J. (2008): *Kapitoly systematické sociologie*. Grada, Praha, ISBN 978-80-247-2594-9
115. RENZETTI, C. M., CURRAN, D. J. (2005): *fieny, muflí a spo le nost*. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha, ISBN 80-246-0525-2
116. ROMNEY, D.M. et al. (1994): *Improving the quality of life: prescriptions for change*. Social Indicators Research, 33, 237-272, In: IRA, V., ANDRÁTMKO, I. : *Kvalita flivota z poh adu humánnej geografie*. Geografický asopis, 2007, 59, 159-179
117. ROSENTHAL, G. (1995): *Erlebte und erzählte Lebensgeschichte*. Frankfurt/M: Campus, In: Hendl, J.: *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Portál, Praha 2005, ISBN 80-7367-040-2
118. SEKULOVÁ, M., GYÁRFÁTMOVÁ, O. (2007): *Nezamestnanos a diskriminácia*, IVO, Bratislava, dostupné na:
<http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/vyskumna_sprava_nezamestnanost_diskriminacia.pdf>
119. SMITH, H.. (2004): *D ti a rozvod*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-906-2
120. SHELTON, B.A. (1992): *Women, men and time: Gender differences in paid work, housework and leisure*. Westport, CT: Greenwood, In: Renzetti, C. M., Curran, D. J.: *fieny, muflí a spo le nost*. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství KAROLINUM, Praha 2005, ISBN 80-246-0525-2
121. Wilkie, J. R. (1993): *Changes in U.S. men´s attitudes toward the family provider role, 1972-1989*. Gender & Society 7, s. 261-279, In: Renzetti, C. M., Curran, D. J.: *fieny, muflí a spo le nost*. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství KAROLINUM, Praha 2005, ISBN 80-246-0525-2
122. SILVERMAN, D. (2005): *Ako robi kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar, ISBN 80-551-0904-4

124. SOBOTKOVÁ, I. (2007): *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2. p eprac. vyd., ISBN 978-80-7367-250-8
125. SULLEROTOVÁ, E. (1998): *Krize rodiny*. Praha: Karolinum, ISBN 80-7184-647-3
126. SZABO, E (1997), In Fahrenberg a kol.: *Dotazník životní spokojenosti*. Praha: Testcentrum, 2001, In: Hamranová, A.: *Kvalita života a osobnostné premenné*. Katedra pedagogickej psychológie, FSV UKF, Nitra, dostupné na: <<http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Dzuka3/29.pdf>>
127. SZAPUOVÁ, M. (2005): *fieny, veda a feminizmus: k niektorým problémom vedeckého poznania z poh adu feministickej epistemológie*. In: Linková, M., ervinková, A. (eds.): *My-lení hranic: genderové pohledy na racionalitu, objektivitu a v doucí subjekt*. Sociologický ústav AV R, Praha 2005, ISBN 80-7330-050-8
128. TANDEROVÁ, J. (2004): *Sociální stratifikace. Problém, vybrané teorie, výzkum*. Praha: Karolinum, ISBN 80-246-0025-0
129. TABLOVÁ, R. (1994): *P í iny a podmínky kriminality*. In: Zapletal, J.: *Kriminologie*. Díl I. Obecná ást. Praha, PA R, 1994, s. 36 - 43.
130. Statistická ro enka Slovenskej republiky 2006, TÚ SR, VEDA, vydavate tsvo SAV, MAPA Slovakia plus, s.r.o., Bratislava 2006, ISBN 80-224-0937-5
131. TUMALO VÁ, S. (2007): *Podnikanie fiien na Slovensku: okolnosti, rozdielnosti a príklady*, IVO, Michalovce, 2.6.2007, dostupné na : <http://www.ivo.sk/buxus/docs/Plus_pre_zeny_45/sumsalova_integra.pdf>, 1.-3.7.2007
132. TAMÁTOVÁ, V. (2007): *Sú asná rodina na Slovensku a jej vývojové trendy*. Sborník z kongresu Pardubice 2007. dostupné na: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocianku=2008053106>>
133. TAMÁTOVÁ, V. (2007): *Teória a prax rodinnej edukácie*. Ivánka pri Dunaji: AXIMA, 2007. ISBN 987-80-969178-3-9.
134. TOMEI. (2001): *Sociální politika, teorie a mezinárodní zku-enost*. Praha: Socioklub ISBN: 80-86484-00-9
135. TRAXLEROVÁ, M., RABUTIC, L. (2008): *Jak m ít bezmocnost: p edb fné výsledky*. Data a výzkum - SDA Info 2008, Vol. 2, No. 1: 7 - 29. (c) Sociologický ústav AV R, v.v.i., Praha, dostupné na: <http://archiv.soc.cas.cz/download/651/DaV08_01_p07_29.pdf, *Jak m ít bezmocnost*>
136. UHLÍ , F. (1947): *Sociologie rodiny s hlediska d tského vývoje*. Praha: Státní nakladatelství, In: Moflný, I: *Sociologie rodiny*. 2. vydanie, Praha: SLON, 2002, ISBN 80-86429-05-9
137. UTRATA, J. , (2006): *Babushki as Surrogate Wives: The Negotiation of Reciprocity between Single Mothers and Grandmothers in Russia. Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, Montreal Convention Center, Montreal, Quebec, Canada Online <PDF>*. 2009-05-25 from <http://www.allacademic.com/meta/p103933_index.html>
138. VONNEGUT, K. (2006): *Mufl bez vlasti*. Brno: Jota, ISBN 80-7217-450-9
139. ZEZULOVÁ, J. (2008): *Sandra Harding - feministické výskumné programy v oblasti vedy*. In ASPEKTin - feministický webzin. ISSN 1225-8982. Uverejnené 8. decembra 2004. Získané 8. apríla 2008. Dostupné na http://www.aspekt.sk/aspekt_in.php?content=clanok&rubrika=18&IDclanok=55.

1. <http://denik.sme.sk/c/1170776/tazko-je-najma-osamelym-rodicom.html>, *–tvrtok 4. 12. 2003*
2. http://ec.europa.eu/employment_social/news/2005/mar/comm2005-94_en.pdf
3. *Národná správa o stratégiách sociálnej ochrany a sociálnej inklúzie pre roky 2006-2008*, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/nap/slovakia_sk.pdf,
4. *Národný akčný plán sociálnej inklúzie 2004 ó 2006, (NAP/inklúzie), Slovenská republika*, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/nap_incl_2004_sk.pdf, *Národný*
5. http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2008/nap/slovakia_annex1_1_sk.pdf,
6. <http://family-sk.sk/kategorie.php?id=34&clanok=109>, 7.3.2009, *Lenczová, T.: Sú asná situácia rodiny a podpora rodín na Slovensku*
7. <http://www.brusselsjournal.com/node/2572>, *The Fatherless Civilization, From the desk of Fjordman on Mon, 2007-10-15 15:02*
8. <http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&id=13936>, 11.3.2009, *Preh ad súm fñivotného minima pod a zákona . 601/2003 Z. z. o fñivotnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.*
9. <http://www.euractiv.sk/socialna-politika/clanok/chudoba-veu--slovensko-je-na-tom-najhorsie>, 12.10.2005
10. http://www.family-sk.sk/download/File/obcasnik_10.pdf
11. http://www.ivo.sk/buxus/docs//Prednasky_konferencie/Vekova_dimenzia_chudoby.pdf, 17.10.2008,
12. <http://www.jedinak.cz/stranky/txtmozny.html>, zdroj: *asopis Reflex © jedinak.cz*
13. <http://www.obcinst.cz/clanek.asp?id=830>, *Wédsko a debakl evropské rodinné politiky, Allan C. CARLSON, 27.9.2005*
14. <http://www.obcinst.cz/clanek.asp?id=931>, *Rodina ve spolo nosti stresu, Manfred PRISCHING, 5.6.2006*
15. <http://www.sme.sk/c/3791500/forum-osamelych-matiek-lobuje-za-zmeny.html>, Bratislava, 24. marca (SITA)
16. <http://www.webpilot.sk/clanok/67/premeny-rodovych-roliv-rodine>, 15.5.2003, *Bausová, M.: Premeny rodových rolí v rodine*
17. [https://lt.justice.gov.sk/\(Sj1jbjyfaf2s4nqbc04plc2n\)/Document/AttachmentProvider.aspx?](https://lt.justice.gov.sk/(Sj1jbjyfaf2s4nqbc04plc2n)/Document/AttachmentProvider.aspx?)
18. <http://www.cphr.sk/undp2000.htm>, *Národná správa o udskom rozvoji Slovenská republika 2000.*
19. <http://members.chello.sk/zuzakusa/temy.htm>, *Kusá, Z.: Metódy analýzy a výskumu ó kvalitatívne, Kurz pre študentov Fakulty sociálnych a ekonomických vied a Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského Bratislava, 1.3.2005*
20. *Zákon . 201/2008 Z. z. o náhradnom výfñivnom a o zmene a doplnení zákona . 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení nálezU Ústavného súdu Slovenskej republiky . 615/2006 Z. z. v znení zákona . 554/2008 Z. z.*, <http://www.employment.gov.sk/index.php?id=999>, 11.3.2009
21. <http://www.vyvlastnenie.sk/predpisy/zakon-o-rodine/>, *Zákon o rodine ó Zákon . 36/2005 Z.z. ó úplné znenie, stav k 8.11.2007*

Current urban environment in Bratislava is characterised by certain features that influence the life of its inhabitants in different ways. Each of these features, which arises as a result of modern urbanizing processes, economic organisation of post-industrial society and globalisation, may have both positive and negative impacts on an inhabitant, depending on his/her social status inherited from a reference family, on the sector of economy in which he/she works, as well on biological predispositions and social and private events, such as lone parenthood. The quality of life and choice of life strategy in urban environment are affected by the number of different personality and environmental factors, which are difficult to define in terms of their subjectivity or objectivity. Even the researchers in the areas of natural and social sciences are uncertain about what share in individual's behaviour, personality, choice of life strategies and subjective perception of happiness and meaning of own existence can be attributed to individual's inborn qualities and what share to the qualities acquired during the socialization or under the influence of the environment.

Irrespective of the quality of life of inhabitants living in urban environment, arising from the natural environment that is a little bit worse in towns, including Bratislava, than in rural environment, the quality of life as the satisfaction of both primary and derived human needs necessary for the integration into the society and satisfaction with own life according to a hierarchical list of human needs (from material to meta-needs) depends in our society also on the gender and family status.

Lone mothers in Bratislava represent a group of inhabitants living in urban environment which is the most threatened one in terms of poverty and social exclusion. A monoparental family is a family with one income. As most monoparental families in Bratislava (like in entire Slovakia) represent families with a mother, the quality of their life doesn't reflect only mono parenthood, but also belonging of a parent to a feminine gender. This fact results in several negative consequences:

1. Women in Bratislava work mainly in low-income sectors of national economy. This is the first factor affecting the quality of life of lone mothers.
2. An average wage of a woman working on the same position and in the same sector as a man represents less than three fourths of man's income, which is the second factor affecting the quality of life of lone mothers.

Women and men with university education, top positions
only occupied by men.

4. Given the above mentioned points, the lone mothers are forced to have two jobs, which is the fact that has a negative impact not only on their quality of life, but also on the bringing up of their children.

The aforementioned consequences of the organisation of current capitalistic post-industrial society result in the number of other ones, and this fact creates a domino effect ending in a catch-22 situation when lone mothers give up their prospects. Life of lone mothers thereby acquires a character of bare existence and endless catching up with the aim to avoid the worst, namely the poverty and social marginalisation, rather than to improve their situation.

A qualitative survey conducted in the form of interviews with seven lone mothers, living and working in Bratislava, has confirmed the hypothesis about an unsatisfactory quality of life of lone mothers in Bratislava urban environment. Yet, the findings of the survey also showed that the subjective perception of their own situation as an unfavourable one is influenced by the trend of the standard of living in a sense of a progressive or a regressive development rather than by objectively measured standard of living.

As far as the satisfaction of higher human needs is concerned, lone mothers feel acute lack of these needs, especially the lack of leisure time and money necessary for various leisure time activities and for self-development. The consequence of modern times and urban environment in current globalised world and in the society of market economy is the fact that increasing number of activities relating to relax and personal development is linked with relatively high expenses. Space in modern urban environment is expropriated, which is also true of public spaces. The omnipresent advertisement focused on children represents a problem that forces lone mothers lacking financial means to avoid public spaces.

Single mothers are unsatisfied with their position in the society resulting from remaining moral prejudices that can be seen on the level of making their access to material and indirectly also immaterial goods impossible, including the laws and social policy. Urban environment therefore often serves single mothers as a refuge from public criticism, and the anonymity of a city like an invisibility coat. These mothers are usually rejected not only by

...he shouldn't have been so stupid!), but first of all by
...main support, by fathers of their children. Sometimes
their ego is so injured that they are not strong enough to fight for their rights and for the rights
of their children, i.e. to enforce the due alimony. Even today people forget that the conception
of a child requires both man and woman. Notwithstanding, it is always a mother who is
responsible. This responsibility assigned to a mother is interiorised so perfidiously that she
doesn't have courage to hold a man responsible. This is a result of a male world in which
women feel guilty not only for their own failures, but also for the failures of men. As for the
term failure, in case of pregnancy in the society which grows old and the birth rate of which
decreases, it is more than inadequate. On the one hand, our state, in compliance with pro-
European rhetoric, declares its willingness to effectuate measures necessary to increase the
birth rate and support a family, but on the other hand it disparages lone mothers by exposing
them to the market mechanism and its 'invisible hand'. It would be more sincere to declare
officially that we don't care for lone mothers' children, that we don't care about their standard
of living and that we don't consider them children on which we want to rely in the future and
which will shape our society in a few years.

The reality is, however, that one day these children will become tax payers and their
work will present a source of the wealth of society and of the pensions for increasing number
of pensioners. Their mothers take care of them in hard conditions without any prospects for
both their own great career and a great career of their children. Provided their children will
become good and happy people, this won't happen thanks to our society, but mainly thanks to
their mothers, helping family and themselves.

*Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.*

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)